

NAISEN EURO -KONSTRUKTIO

Muoto, merkitys ja erilaiset ilmentymät

Pro gradu -tutkielma

Jenni Järvinen

Helsingin yliopisto

Suomen kieli

Huhtikuu 2018

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto	
Tekijä – Författare – Author Järvinen, Jenni Tuulia			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Naisen euro -konstruktio. Muoto, merkitys ja erilaiset ilmentymät.			
Oppiaine – Läroämne – Subject suomen kieli			
Työn laji – Arbetets art – Level pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year huhtikuu 2018	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 102 + 8 liitesivua	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tutkielmassa tarkastellaan niin kutsuttua naisen euro -konstruktiota. Nimensä tämä kielellinen konstruktio on saanut tunnetuimmalta edustajaltaan, naisten ansio- tai palkkatasoa kuvaavalta ilmaukselta <i>naisen euro on 80 senttiä</i>. Konstruktio on erikoistunut erilaisten epätasa-arvoasetelmien kuvaamiseen, mutta ilmentymien kirjo vaihtelee asiakeskeisistä ilmauksista humoristisiin ja parodisiin ilmentymiin. Esimerkiksi ilmaukset <i>naisprofessorin euro on 96 senttiä</i>, <i>miehen vuosi on 11 kuukautta</i> ja <i>miesten 20 senttiä on usein 12 senttiä</i> edustavat kaikki naisen euro -konstruktiota.</p> <p>Työn tavoitteena on kuvata naisen euro -konstruktion muotoa, merkitystä ja merkityksen rakentumisprosessia sekä erilaisia kielenkäytössä esiintyviä ilmentymiä. Teoreettinen viitekehys perustuu kognitiiviseen kielitieteeseen, ja työssä sovelletaan etenkin konstruktiokieliopin (<i>Construction Grammar</i>) sekä sulaumien teorian (<i>Conceptual Blending Theory</i>) käsitteitä ja kuvausmalleja. Tutkimusaineisto, joka koostuu 120 ilmentymästä, on kerätty sekä virallisempaa että epävirallisempaa kielenkäyttöä edustavista verkkoteksteistä. Aineistolähteinä on eri medioiden verkkolehtijuttuja, keskustelupalsta-aineistoa neljältä eri verkkokeskustelupalstalta sekä joitakin yksittäisiä verkkosivuja.</p> <p>Kielenkäytössä esiintyvät naisen euro -konstruktion ilmentymät muodostavat jatkumon prototyyppisistä marginaalisiin ilmentymiin sekä ilmauksiin, joiden suhde konstruktion on tulkinnanvarainen. Prototyyppinen konstruktion edustaja on kopulalauseen muotoinen, mutta määritelmä ei ole ehdoton, vaan joissakin tapauksissa konstruktiota voi edustaa myös esimerkiksi eksistentiaalilauseen muotoinen ilmaus. Vaikka kielenkäyttäjät voivat tehdä konstruktion leksikaaliseen ainekseen muutoksia melko joustavasti, on sanastovalintojen noudatettava tiettyjä periaatteita, jotta ilmaus hahmottuisi naisen euro -konstruktioksi. Konstruktion merkityksen rakentuminen osoittautuu monisyiseksi kokonaisuudeksi, sillä kielenkäyttäjät hyödyntävät konstruktion ilmentymiä tuottaessaan muun muassa metonymyisiä suhteita ja skalaarisuutta sekä rakentavat vertailuasetelmia eksplisiittisesti ilmaistujen ja implisiittiseksi jäävien osallisten välille.</p> <p>Naisen euro -konstruktio ja sen erilaiset ilmentymät antavat viitteitä kielenkäyttäjien innovatiivisuudesta sekä kyvystä tuottaa sulaumarakenteita, jollaisiksi tämän konstruktion ilmentymiä voidaan kutsua. Valtaosa ilmentymistä on lähellä konstruktion tämänhetkistä prototyyppiä edustavaa ilmausta <i>naisen euro on 80 senttiä</i>, mutta muotti sallii myös mielikuvituksellisempien ilmentymien tuottamisen. Niin prototyyppisten kuin marginaalisten ilmentymien syntyminen edellyttää monimutkaista käsitteellistä yhdistymistä ja erilaisten kielen ilmiöiden, kuten <i>analogian</i>, <i>metonymian</i> ja <i>sulauttamisen</i>, hyödyntämistä. Jatkotutkimusmahdollisuuksia tarjoaa näiden naisen euro -konstruktiossa esiintyvien ilmiöiden suhteiden rajojen määrittely.</p> <p>Pääasiassa sukupuolten välisiä epätasa-arvoasetelmia kuvaava naisen euro -konstruktio on otollista ainesta myös erilaisten valta-asetelmien ja kulttuuristen käsitysten tarkastelemiseen. Konstruktion ilmentymät kertovat jotakin esimerkiksi siitä, millaisia asioita niiden käyttöympäristöissä pidetään normeina ja tunnusmerkittöminä, sekä siitä, millaisia sukupuolistereotyyppioita kielenkäyttäjien odotetaan jakavan.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords kehyssementtiikka, konstruktio, käsiteintegraatio, metonymia, prototyyppisyys, skalaarisuus, sulauma			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopisto, suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

SISÄLLYS

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuskysymykset	3
1.2 Aineisto	3
1.2.1 Aineistonkeruu	4
1.2.2 Aineistolähteistä ja verkkotutkimuksesta	6
1.3 Keskeiset lähteet ja aiempi tutkimus	8
2 Kognitiivisesta kielitieteestä	9
2.1 Teoreettisia lähtökohtia	9
2.2 Konstruktiokielioppi ja konstruktiot	12
2.2.1 Taustaa	12
2.2.2 Perusajatuksia	14
2.2.3 Konstruktion määritelmä	16
2.2.4 Idiomaattisuudesta	18
2.2.5 Prototyypisyydestä	19
2.3 Sulaumien teoria	21
2.3.1 Taustaa	22
2.3.2 Sulaumarakenne	23
2.3.3 Käsiteintegraation periaatteista ja tavoitteesta	26
2.3.4 Esimerkki käsiteintegraatiosta – klipperin ja katamaraanin kisa	27
3 Naisen euro -konstruktio	29
3.1 Semanttinen kehys	30
3.1.1 Geneerisiä epätasa-arvoasetelmia	30
3.1.2 Altavastaaja, normi ja vertailun kohde	31
3.1.3 Dikotomioista ja tunnusmerkkisyydestä	33
3.2 Muoto	36

3.2.1 Kopulalauseisuus	36
3.2.2 Eksistentiaalilauseen muotoiset ilmentymät.....	38
3.3 Sanasto	41
3.3.1 Subjektilausekkeen jäsenet	41
3.3.2 Vakiintuneiden järjestelmien yksiköt	42
3.3.3 Ihmistarkoitteisuus.....	45
3.4 Merkityksen rakentuminen	47
3.4.1 Mentaalisten syötöstilojen muodostuminen	48
3.4.2 Skaalaaminen	52
3.4.3 Metonyymiset suhteet.....	54
3.4.4 Sulauman syntyminen.....	55
3.4.5 Naisen euro -konstruktion skemaattinen malli	57
3.5 Konstruktion syntaktiset ja semanttiset piirteet	60
4 Konstruktio kielenkäytössä	61
4.1 Prototyyppiset euroilmentymät	62
4.1.1 Produktiivisuus	63
4.1.2 Naistarkoitteisuus	64
4.1.3 Kontekstin merkitys.....	65
4.1.4 Poikkeamat nais–mies-dikotomiasta	66
4.2 Marginaalisemmat tasa-arvoilmentymät.....	68
4.2.1 Asiakeskeisiä asetelmia	68
4.2.2 Kielenkäyttäjän monitulkintainen asenne.....	71
4.3 Humoristiset ja parodiset ilmentymät	73
4.3.1 Pakottaminen	74
4.3.2 Ei-neutraaliutta ja ei-objektiivisuutta kritisovat ilmentymät	76
4.3.3 Dikotomioilla ja sukupuolistereotyypioilla leikittelevät ilmentymät	77
4.3.4 Polyseemiset ilmentymät	81

4.4 Naisen euro -konstruktion määritelmän rajat.....	82
4.4.1 Konstruktioiden sulautuminen toisiinsa	82
4.4.2 Skaalaava Neptunuksen vuosi -konstruktio.....	85
5 Päätelmät	90
5.1 Keskeiset havainnot	90
5.2 Eettisyys ja luotettavuus	93
5.3 Sovellusmahdollisuudet ja jatkotutkimusaiheet.....	94
Lähteet.....	97
 Liite 1: Esimerkkien aineistolähteet	
Liite 2: Taulukko aineiston naisen euro -konstruktion ilmentymien subjektilausekkeista	

1 Johdanto

Naisen euro on 80 senttiä. Naisen euro on kirkossa 94 senttiä.¹ Miesten vuosi on vain 11 kuukautta, viikko 6 päivää ja vuorokausi 22 tuntia.² Miehen perhe on viikonlopputapaamiset 4 päivänä kuukaudessa.³

Tämä pro gradu on tutkimus kielellisestä muotista, jonka tunnetuimpia edustajia on suomen puhujille tuttu ilmaus *naisen euro on 80 senttiä*. Tarkastelen kyseistä muotia **konstruktiona**: vakiintuneena muodon ja merkityksen yhteenliittymänä, jonka merkitystä ei voi suoraan päätellä sen osien summasta. Konstruktiota nimitän naisen euro -konstruktioksi.

Ilmausta *naisen euro on 80 senttiä* käytetään etenkin keskusteltaessa sukupuolten välisestä ansiotasa-arvosta ja ansioeroista – tai palkkatasa-arvosta ja palkkaeroista. Ilmaus esiintyy yleisesti esimerkiksi eri medioiden tasa-arvo- ja talousaiheita käsittelevissä uutisjutuissa, kolumneissa ja verkkokeskusteluissa. Google-hakukoneella haku ”naisen euro on 80 senttiä” tuottaa noin 5 680 osumaa.⁴ Kun Googlen avulla haetaan ilmaukset, joissa esiintyy pientä variaatiota *naisen euro on 80 senttiä* -ilmaukseen nähden, esiintymiä löytyy noin 33 900.⁵ Tällaisella pienellä variaatiolla tarkoitan esimerkiksi ilmauksia, jotka ovat tyyppiä *naisen euro on 90 senttiä* tai *naisen euro on 120 senttiä*. Ilmentymien runsaslukuisuuden vuoksi on oletettavaa, että useimmat suomen puhujat tunnistavat ilmauksen *naisen euro on 80 senttiä* sekä sitä läheisesti muistuttavat ilmaukset ja tietävät ainakin suurpiirteisesti, millaista asiaintilaa näillä ilmauksilla kuvataan ja millaiseen diskurssiin ne liittyvät.

Naisen euro on 80 senttiä -ilmauksen taustalla vaikuttaa palkansaajien keskiansioiden vertailu: Tilastokeskuksen ansiotasoindeksiin (ks. SVT 2018a) mukaan naisten kuukausittainen keskiansio on ollut pitkään noin 80 prosenttia miesten keskiansiosta. Ilmauksen *naisen euro on 80 senttiä* esiintymiskonteksteissa tosin sekoittuvat usein käsitteet *an-*

¹ Kirkko ja kaupunki 12.11.2009.

² Suomi24-keskustelu 19.2.2011.

³ Suomi24-keskustelu 12.3.2010.

⁴ Haku 27.2.2018.

⁵ Haku 27.2.2018.

sio ja *palkka*, eikä aina ole selvää, viitataanko ilmauksella naisten ansiotasoon vai palkkatasoon.⁶ Olipa kontekstissa kyse naisten ja miesten välisen ansio- tai palkkaeron kuvauksesta, ilmauksella kuvataan tavallisesti asetelmaa, joka on jollakin tavoin epätasa-arvoinen.

Sukupuolten välisen ansiovertailun pohjalta on ennen *naisen euro* -tyypin ilmauksia syntynyt ilmaus *naisen markka on 80 penniä*, joka esiintyy ainakin 2000-luvun alkuvuosilta peräisin olevissa verkkoteksteissä. Todennäköisesti ilmaus *naisen markka on 80 penniä* on elänyt kielenkäytössä pidempäänkin, joskaan sen ensimmäisiä esiintymiä tai sitä, onko kyseessä naisen euro -konstruktion varhaisin ilmenemismuoto, en tässä tutkielmassa ole pyrkinyt selvittämään. Suomen valuutan vaihduttua markasta euroksi ilmaus *naisen markka on 80 penniä* on korvattu ilmauksella *naisen euro on 80 senttiä*, joka tänä päivänä vaikuttaa olevan vuosikausia kielenkäytössä esiintyneen konstruktion yleisin ilmenemismuoto.

Kiinnostavaa on, että kielenkäyttäjät hyödyntävät naisen euro -konstruktiota ja sen tarjoamaa kielellistä muottia paitsi ansiotasa-arvodiskurssin sisällä myös muissa diskursseissa. Naisen euro -konstruktion ilmentymille yhteistä on niiden kuvaama epätasa-arvoasetelma, mutta konstruktiota hyödyntävien kielenkäyttäjien suhtautuminen tähän asetelmaan sen sijaan vaihtelee huomattavasti. Kun esimerkiksi miesten naisia keskimääräistä lyhempään elinaikaan viitataan ilmauksella *miehen vuosi on 11 kuukautta*, hyödynnetään muottia miesasiadiskurssissa. Sen sijaan murehdittaessa vaikkapa sitä, että *pizzan ystävän metri on 46 senttiä*,⁷ palvelee muotti jo aivan toisenlaisen tasa-arvo-ongelman kuvausta.

Ilmaus *naisen euro on 80 senttiä* näyttää toimivan naisen euro -konstruktion tämän hetkisenä **prototyyppinä**, joka tarjoaa mallin uusien kielellisten ilmausten luomiseen. Prototyyppillä tarkoitetaan skemaattisen verkoston keskeisintä yksikköä, joka todennäköisimmin valittaisiin kategoriansa edustajaksi (Langacker 1987: 492). Naisen euro -konstruktion tapauksessa ilmaus *naisen euro on 80 senttiä* on selvästi muunlaisia ilmentymiä yleisempi, joten se valikoituu luontevasti kyseisen konstruktion edustajaksi ja tarjoaa lähtökohdan konstruktion keskeisten piirteiden määrittelylle.

Ilmaus *naisen euro on 80 senttiä* toimii lisäksi eräänlaisena naisen euro -konstruktion kantailmauksena, jota konstruktion marginaalisemmat ilmentymät usein edellyttävät

⁶ Osin käsitteiden sekoittumisen vuoksi kielenkäyttäjät ovat erimielisiä väitteen *naisen euro on 80 senttiä* paikkansapitävyydestä. Tässä tutkielmassa en ota kantaa sukupuolten ansiovertailuista tehtyjen tilastollisten tulkintojen oikeellisuuteen.

⁷ Keski-suomalainen 1.10.2011.

tulkintataustakseen. Konstruktion ilmentymien kirjoon kuuluu esimerkiksi parodisia ilmauksia, joita on mahdotonta ymmärtää tuntematta kantailmausta eli parodian kohdetta.

1.1 Tutkimuskysymykset

Naisen euro -konstruktio kantaa mukanaan monipuolista merkityskokonaisuutta, jonka kuvaaminen on yksi tämän tutkielman tavoitteista. Mitä oikeastaan tarkoitetaan sanottaessa, ettei esimerkiksi naisen euro olekaan euron arvoinen tai miehen vuosi vuoden mittainen? Mitä konstruktion ilmentymät paljastavat eksplisiittisesti, ja mitä ne jättävät piiloon? Merkityksen lisäksi tarkastelen tutkielmassa konstruktion muotoa sekä esiintymistä kielenkäytössä. Tutkielman tarkoituksena on siten selvittää

1. millaisista osista naisen euro -konstruktio muodollisesti koostuu
2. miten konstruktion merkitys rakentuu
3. miten konstruktiota hyödynnetään kielenkäytössä.

Tutkimuskysymykset 1 ja 2 kietoutuvat yhteen ensimmäisessä analyysiluvussa (luku 3), jossa tarkastelen konstruktion syntaktisia ja semanttisia ominaisuuksia. Analyysin pohjalta laadin kuvauksen naisen euro -konstruktion keskeisistä muoto- ja merkityspiirteistä.

Toisessa analyysiluvussa (luku 4) tarkasteltavina ovat naisen euro -konstruktion ilmentymät kielenkäytössä sekä ilmentymien muodostama jatkumo prototyyppisimmistä esiintymistä marginaalisiin ilmentymiin sekä ilmauksiin, joita ei voida yksiselitteisesti määritellä naisen euro -konstruktion edustajiksi.

1.2 Aineisto

Tutkin naisen euro -konstruktion esiintymistä kielenkäytössä verkosta kerätyn aineiston perusteella. Konstruktion ilmentymiä esiintyy sekä yleis- että puhekielisissä verkkoteksteissä, joten on syytä tarkastella sekä muodollisempia että epämuodollisempia verkkotekstilajeja, jotta konstruktion elämästä kielenkäytössä saadaan kattava kuva.

Tutkielman aineiston naisen euro -konstruktion ilmentymät ovat peräisin monen eri median verkkolehdistä, yhdestä blogikommenttiketjusta, neljältä keskustelupalstalta sekä kahdelta muunlaiselta verkkosivustolta. Aineiston ilmentymät ovat esiintyneet verk-

koteksteissä aikavälillä 1.1.2001–21.2.2018. Kirjasin aineistoksi yhteensä 120 konstruktion ilmentymää, joiden perusteella vaikutti olevan mahdollista laatia kuvaus naisen euro -konstruktion muoto- ja merkityspiirteistä sekä luonnehtia konstruktion esiintymistä kielenkäytössä.

1.2.1 Aineistonkeruu

Ilmauksen *naisen euro on 80 senttiä* yhteydessä esiintyy melko usein ilmentymiä, jotka muistuttavat sitä läheisesti muodoltaan ja merkitykseltään. Tyypillinen esimerkki tällaisesta ilmentymästä on vaikkapa ilmaus *naisen tunti on myös 30 minuuttia*,⁸ jolla kuvataan naisten miehiä vähäisempää määrää työtunteja. Toisiaan muistuttavien ilmentymien yhteydessä esiintyminen viittasi kielenkäyttäjien hyödyntävän ilmausta *naisen euro on 80 senttiä* syntaktisena ja semanttisena mallina, jonka pohjalta he muodostavat uusia ilmauksia. Tämän havainnon pohjalta oletin, että löydettävissä voisi olla enemmänkin tiettyjä muoto- ja merkityspiirteitä toistavia ilmauksia, naisen euro -konstruktion ilmentymiä.

Valmista aineistoa naisen euro -konstruktioksi sopivista ilmentymistä ei ollut saatavilla, joten päädyin hakemaan aineistoa verkosta Google-hakukoneen sekä Kielipankin Korp-työkalun avulla. Naisen euro -konstruktion edustajien muotorakenteena vaikutti toistuvan kopulalauseisuus ja sanastona muun muassa vakiintuneet mitta- ja rahayksiköt, ja tämän vaikutelman perusteella määritin aineistonkeruussa käyttämäni hakulausekkeet.

Etsin aineistoa Googlen avulla erilaisista verkkolehdistä sekä keskustelupalstoilta käyttämällä hakuja, jotka olivat tyyppiä ”euro on * senttiä”, ”kilometri on * metriä”, ”metri on * senttiä” ja ”kilo on * grammaa”.⁹ Ilmentymien esiintymisajanjaksoa en rajoittanut. Kielipankin Korp-hakuliittymän kautta etsin konstruktion ilmentymiksi sopivia ilmauksia Suomi24-korpuksesta (Aller Media Oy 2014), joka sisältää Suomi24-keskustelupalvelun keskustelut aikaväliltä 1.1.2001–24.9.2016. Etsin Korp-työkalulla sanaketjuja hakulausekkeilla, jotka olivat tyyppiä ”perusmuoto on euro + perusmuoto on olla + sana on < mikä tahansa sana > + perusmuoto on sentti”. Sekä Google-hauilla että Korpissa käyttämälläni hakulausekkeilla löytyi runsaasti ilmauksia, jotka paitsi muistuttavat ilmausta *naisen euro on 80 senttiä* muotorakenteeltaan ja leksikaaliselta ainekseltaan myös vaikuttavat toistavan samankaltaista semanttista tehtävää: ne kuvaavat yleensä jotakin epätasa-arvoiseksi koettua asetelmaa.

⁸ Suomi24-keskustelu 4.9.2009.

⁹ Hakutuloksissa asteriski-merkin (*) kohdalla voi olla mitä tahansa merkkejä.

Kirjasin yhteensä 120 naisen euro -konstruktioksi sopivaa ilmentymää Word-tiedostoon. Aineiston varmuuskopioin Dropboxiin. Verkkoteksteistä poimin yleensä noin virkkeen laajuiset yksiköt, joissa naisen euro -konstruktioksi sopiva muoto- ja merkitysrakenne esiintyy. Aineiston yksiköt voivat olla useamman virkkeen mittaisia, mikäli ne muodostavat kiinteän kokonaisuuden, kuten keskustelupalstalle jätetty kommentti, tai mikäli ilmentymän tulkinta sitä muuten edellytti.

Kaikkia edellä kuvatuilla hakutavoilla esiin tulleita konstruktion ilmentymiä en kuitenkaan kirjannut aineistoon, vaan karsin ilmentymiä ensinnäkin esiintymissivuston perusteella. Käytin aineistolähteinä toimitettuja verkkolehtiä sekä keskustelupalstoja, jotka ovat julkisia eivätkä vaadi rekisteröitymistä. Aineistosta rajautui siten pois sellaisia naisen euro -konstruktioksi sopivia ilmentymiä, jotka esiintyvät esimerkiksi yksityishenkilöiden blogikirjoituksissa tai rekisteröitymistä vaativilla keskustelupalstoilla.

Toisekseen karsin ilmentymiä myös sen perusteella, esiintyikö kyseinen ilmentymä jo aineistossa. En siis kerännyt esimerkiksi kaikkia vastaan tulleita *naisen euro on 80 senttiä* -ilmentymiä, vaan pyrin kokoamaan aineiston konstruktion erilaisista ilmenemismuodoista. Ilmentymien ei kuitenkaan ollut välttämätöntä erota toisistaan muodoltaan ja leksikaaliselta ainekseltaan, vaan pidin toisistaan poikkeavina myös esimerkiksi erilaisia affektiivisuuden asteita edustavia ilmentymiä. Toisistaan poikkeavia ilmentymiä keräämällä pyrin selvittämään, missä tarkoituksissa kielenkäyttäjät hyödyntävät naisen euro -konstruktiota ja millaisia uusia ilmauksia he muodostavat kantailmauksen tarjoaman mallin pohjalta. Tällä aineistonkeruumenetelmällä erilaisille ilmaustyypeille ei voida esittää juurikaan suhdelukuja, mutta tätä en työssä tavoittelekaan.

Konstruktion marginaalisempia ilmentymiä tuli vastaan myös sattumalta. Ei esimerkiksi ole tavatonta, että naisen euro -konstruktiota hyödynnetään verkkolehtijutussa useassa eri ilmenemismuodossa tai että yksittäinen naisen euro -konstruktion ilmentymä poikii vaikkapa keskusteluketjussa uusia ja innovatiivisia ilmauksia. Kirjasin ylös myös tällaiset sattumanvaraisemmin esiin nousseet ilmentymät ja näin sain aineistooni Googlessa ja Korpissa käyttämistäni hakukriteereistä poikkeavia ilmentymiä.

Aineistonkeruun yhteydessä löytyi lisäksi pieni joukko ilmauksia, jotka muodoltaan muistuttavat naisen euro -konstruktion ilmentymiä mutta toisaalta eroavat niistä oleellisesti merkitykseltään. Esimerkiksi ilmaus *Saturnuksen päivä on 10,5 tuntia*¹⁰ täyttää tutkielman aineistonkeruussa Googlelle antamani hakukriteerit, mutta se ei sisällä

¹⁰ Wikikirjasto, viimeksi muokattu 18.5.2015.

minkäänlaista epätasa-arvolatausta toisin kuin naisen euro -konstruktion ilmentymät. Tätä Neptunuksen vuosi -konstruktion edustajiksi nimeämääni ilmausjoukkoa käsittelen tutkielman loppupuolella luvussa 4.4.2, jossa pohdin naisen euro -konstruktion ja sen lähikonstruktioiden rajoja.

Esittelen osan aineistoni ilmentymistä esimerkkeinä tässä tekstissä. Jokaisen esimerkin yhteydessä mainitsen lehden, keskustelupalstan tai verkkosivun, josta esimerkki on poimittu, sekä päiväyksen, jolloin konstruktion ilmentymää on kyseisessä kontekstissa käytetty. Vain leipätekstin lomassa mainittujen esimerkkien esiintymispaikat ja -päiväykset löytyvät alaviitteistä. Tarkemmat aineistoviitteitä koskevat tiedot löytyvät liitteestä 1.

1.2.2 Aineistolähteistä ja verkkotutkimuksesta

Kuten edellä totesin, naisen euro -konstruktion ilmentymiä esiintyy monenlaisissa verkkoteksteissä valtamedioiden uutisjutuista keskustelupalsta-aineistoon. Tutkielman yhteensä 120 ilmentymästä 58 kappaletta on peräisin niin sanotuista asiateksteistä, joita aineistossa edustavat toimitetut verkkolehdet. Verkkolehdissä julkaistaan samoja juttuja kuin printtilehdissä, mutta niissä käytetään myös esimerkiksi television ja radion tuottamaa materiaalia sekä hyödynnetään sosiaalisen median eri genrejä, kuten blogeja ja keskusteluja (Johansson 2014).

Verkkolehtijutut, joista poimin naisen euro -konstruktion ilmentymät, edustavat kahta eri tekstilajia: uutisjuttuja ja kolumneja. Aineiston rajausta esimerkiksi pelkkiin uutisjuttuihin ei vaikuttanut perustellulta, sillä vaikka naisen euro -konstruktion ilmentymät edustavat pääsääntöisesti yleiskielisiä rakenteita, ne eivät ole tyyliltään aivan neutraaleja. Vakavissa uutisjutuissa tarkoituksenmukaista on lukijan tai kuulijan huomion kiinnittäminen asiasisältöön, ei muotoon, ja vähemmän neutraalit rakenteet sopivat rennompiin asiateksteihin (Kotus 2018). Asiatekstejä edustavan aineiston keräsin seuraavien medioiden jutuista: *Ekonomi*, *Etelä-Suomen Sanomat*, *Helsingin Sanomat*, *Ilona/Ilta-lehti*, *Ilta-lehti*, *Ilta-Sanomat*, *Karjalainen*, *Karjalan Sanomat*, *Keskisuomalainen*, *Kirkko ja kaupunki*, *Kouvola Sanomat*, *Maaseudun Tulevaisuus*, *Nettiradio Mikaeli*, *Talouselämä*, *Taloussanomat*, *Tamperelainen*, *Tekniikka & Talous*, *TEK-verkkolehti*, *Verkkouutiset.fi*, *Yle Urheilu* ja *Yle Uutiset*.

Loput 62 aineiston ilmentymää keräsin epämuodollisempaa kielenkäyttöä edustavista lähteistä. En kerännyt aineistoa verkkolehtijuttuihin liittyvistä kommenttiketjuista, mutta poimin aineistoa yhdestä *Ilta-lehden* blogikommenttiketjusta, jossa esiintyi useita

naisen euro -konstruktion ilmentymiä. Kyseisestä blogikommenttiketjusta kirjasin aineistoon yhteensä 7 konstruktion ilmentymää.

Ilmentymistä 53 kappaletta keräsin puolestaan neljältä verkkokeskustelupalstalta. Keskustelupalstalla tarkoitetaan verkkosivustoa tai verkkosivuston osaa, joka tarjoaa mahdollisuuden keskustella yhdestä tai useammasta aiheesta (Tietotekniikan termitalkoot s.v. *keskustelupalsta*). Aineiston keskustelupalstalähteet ovat Kaleva.fi-sivuston Juttutupa, Me Naiset -sivuston¹¹ keskustelupalsta, Suomi24 sekä Vauva.fi-palvelu. Muut aineistolähteinä käyttämäni verkkosivut ovat e-ville.com-verkkokauppa ja Tuomioja.org, jotka sisältävät molemmat yhden konstruktion ilmentymän. Tutkielman loppupuolella käsittelemäni Neptunuksen vuosi -konstruktion ilmentymät ovat Wikikirjasto-sivustolta.

Tutkimuseettisten ongelmien välttämiseksi valitsin aineistolähteiksi verkkolehtiä, keskustelupalstoja sekä sivustoja, jotka ovat julkisia. Verkkolehtijuttujen julkisuus on selvä asia, mutta keskustelupalstojen ja muiden verkkosivustojen julkisuutta on tarkasteltava tapauskohtaisesti. Tämän tutkimuksen keskustelupalsta-aineiston keräsin julkisilta palstoilta, jotka eivät edellytä käyttäjiltään ja lukijoiltaan rekisteröitymistä.¹² Julkisesti on saatavilla myös *Iltalehden* blogeihin kuuluvan poliitikko Nasima Razmyarin blogin kommenttiketju. Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson ja Sanna-Kaisa Tanskanen (2014: 23) toteavat, ettei aineiston tutkimuskäytössä pitäisi olla periaatteellista eettistä ongelmaa, kun viestit ovat julkisesti saatavilla eikä niiden lukemiseen vaadita rekisteröitymistä. Myöskin muita aineistolähteinä käyttämiäni verkkosivustoja – verkkokauppaa, tunnetun poliitikon verkkosivua sekä vapaan sisällön Wikikirjastoa – voi luonteensa vuoksi pitää julkisina lähteinä.

Verkkotutkimuksessa haasteena on datamäärä: kaikkia naisen euro -konstruktion edustajiksi sopivia olemassa olevia ilmentymiä on mahdotonta jäljittää. Analyysiluvuissa esitän joitakin arvioita naisen euro -konstruktion prototyyppisempien ilmentymien esiintyvyydestä suhteessa marginaalisempiin ilmentymiin, mutta tarkempiin johtopäätöksiin konstruktion erilaisten esiintymien suhdeluvuista tarvittaisiin edustavampaa aineistoa ja hakumenetelmiä. Toisaalta ilman verkkoa vastaavan aineiston kerääminen olisi ollut pul-

¹¹ Me Naiset -sivuston keskustelupalstan ketjut voivat joko liittyä sivustolla ilmestyneeseen toimittajan tai kolumnistin laatimaan juttuun tai olla erillisiä, sivuston verkkolehtijuttuihin liittymättömiä keskusteluja.

¹² Vauva.fi-palvelussa rekisteröitymistä ja kirjautumista edellytetään muilla paitsi Aihe vapaa- ja Seksi-keskustelualueilla. Tutkielman Vauva.fi-palvelusta peräisin oleva aineisto on kerätty Aihe vapaa -alueelta.

mallista; verkossa kielenkäyttäjien tuottamia ilmentymiä on valmiina, kun taas esimerkiksi haastatteluilla tai kyselylomakkeilla konstruktion ilmentymiä olisi hankala kerätä johdattamatta tutkittavia tuottamaan tietyn tyyppisiä ilmauksia.

1.3 Keskeiset lähteet ja aiempi tutkimus

Ilmausta *naisen euro on 80 senttiä* sekä sen kanssa syntaktisesti ja semanttisesti lähekkäisiä ilmauksia ei ole tietääkseni aiemmin tutkittu kielellisinä konstruktioina, joten tutkimusaihe on tuore ja uusia näkökulmia avaava. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys perustuu kognitiiviseen kielitieteeseen, ja koska käsittelen tutkimuksen kohteena olevaa kielenainesta konstruktioina, löytyy luonteva teoreettinen lähtökohta **konstruktiokieliopista** (*Construction Grammar*). Konstruktiokielioppi kattaa laajan joukon painotuksia ja tutkijoita, joista tässä tutkimuksessa esittelen joitakin keskeisiä. Viittauksien kohteina ovat etenkin Adele E. Goldberg (1995; 1998; 2006) – jonka konstruktion määritelmiin myös tämän tutkielman konstruktioikäsite nojaa – sekä John R. Taylorin (1998; 2003) prototyypiajattelu.

Naisen euro -konstruktion merkityksen analyysia täydennän Gilles Fauconnier’n ja Mark Turnerin (ks. esim. 1996; 2002) **sulaumien teorian** (*Conceptual Integration* tai *Conceptual Blending Theory*) avulla. Teoria ja sen termistö eivät ole kovin vakiintuneita suomenkielisessä kirjallisuudessa, mutta käsitettä **sulauma** (*blend*) käyttävät ainakin Minna Jaakola (2011) ja Anna Idström (2010). Fauconnier’n ja Turnerin teoriasta on puhuttu myös esimerkiksi *käsiteintegraationa* (Leino, A. 2007b) ja *blendiajatteluna* (Kotilainen 2007).

Tämä pro gradu on paitsi tutkimus naisen euro -konstruktiosta myös pyrkimys kokeilla, miten kaksi teoriaa – konstruktiokielioppi sekä sulaumien teoria – tukevat toisiaan kompleksisiä kielellisiä ilmauksia analysoitaessa. Konstruktiokielioppi tarjoaa luontevan näkökulman naisen euro -konstruktion lähestymiseen muodon ja merkityksen yhteenliittymänä, konventionaalisena kielenyksikkönä. Toisaalta sulaumien teorian avulla on mahdollista syventää konstruktion merkityksen rakentumisen kuvausta.

Konstruktiokielioppi on laajalti suomen kielen tutkimuksessa ja opinnäytetöissä hyödynnetty suuntaus (ks. esim. Leino, J. 2003; Leino, A. 2007a; Kotilainen 2007; Visapää 2008; Kortelainen 2011). Sulaumien teorian kuvausmalli on esiintynyt suomen tutkimuksessa harvemmin, mutta juuri konstruktioiden tutkimukseen sitä on sovellettu. Kon-

struktioiden välistä dynamiikkaa tutkinut Lari Kotilainen (2007) havainnollistaa konstruktioiden rakenteiden sekoittumista tapaustutkimuksessa *Lähikonstruktiot* (2005; 2007) käsitteen *blendi* (sulauma) ja tapaustutkimuksessa *Kirosanakonstruktiot* (2007; 2012) spesifimmän käsitteen *muotoblendi* avulla. Antti Leinon (2007a: 123–125, 2007b) mukaan käsiteintegraatio voisi sopia mekanismiksi, jolla syntyy uusia konstruktion ilmentymiä. Jarkko Mikkola (2014) puolestaan on tutkinut pro gradu -työssään mainonnassa esiintyvää *hyvä*-sanaa sulaumien teoriaa hyödyntäen.

Seuraavassa Kognitiivisesta kielitieteestä -luvussa kuvaan kognitiivisen kielitieteen peruslähtökohtien lisäksi kahden hyödyntämäni teorian eli konstruktiokieliopin sekä sulaumien teorian keskeisiä ajatuksia. Näiden teoriasuuntien tuella laadin luvussa 3 kuvauksen naisen euro -konstruktion syntaktisista ja semanttisista piirteistä – sen muodosta sekä merkityksen rakentumisesta. Luvussa 4 tarkastelen konstruktion ilmentymien elämää kielenkäytössä. Tutkimuksen tärkeimmät havainnot ja päätelmät kokoon luvussa 5.

2 Kognitiivisesta kielitieteestä

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys perustuu **kognitiiviseen kielitieteeseen**, joka on lukuisia ajattelusuuntia kattava koulukunta. Tiina Onikki-Rantajääskön (2010: 41) mukaan alan tutkimusta yhdistää ennen kaikkea toistuvat viittaukset samoihin tärkeisiin lähteisiin ja kuvauskäsitteisiin, joita edustavat muiden muassa Ronald W. Langackerin (ks. esim. 1987) kognitiivinen kielioppi, George Lakoffin ja Mark Johnsonin (1980) kognitiivinen metaforateoria sekä sen jatkajana Fauconnier’n ja Turnerin (2002) metaforia monimutkaisempia yhdistelmä- ja sulaumarakenteita käsittelevä teoria.

Seuraava luku 2.1 käsittelee kognitiivisen kielitieteen olennaisia lähtökohtia, jotka toimivat perustana myös naisen euro -konstruktion tutkimuksessa. Luvut 2.2 ja 2.3 puolestaan esittävät lyhyet katsaukset konstruktiokielioppiin sekä sulaumien teoriaan, jotka tarjoavat tarkemman teoreettisen välineistön tutkimusaineiston analyysiin.

2.1 Teoreettisia lähtökohtia

Kognitiivinen kielitiede ei käsitä kieltä autonomisena tutkimuskohteena vaan lähtee oletuksesta, ettei kielen rakenne ole koskaan riippumaton ihmisen muusta kognitiosta

(Leino, P. 1993: 20–22). **Kognitiivisen sitoumuksen** (*The Cognitive Commitment*, ks. Lakoff 1990) mukaan sen, mitä ihmisten kielestä sanotaan, tulisi olla sopusoinnussa sen kanssa, mitä ihmismielen ja aivojen toiminnasta tiedetään. Onikki-Rantajääskön (2010: 47) mukaan varsinainen kognitiivista kielitiedettä yhdistävä tekijä on kuitenkin kielen yksiköiden merkityskeskeinen analyysi. Merkitys käsitetään siinä määrin keskeiseksi osaksi kieltä, ettei muodon ja merkityksen analysoiminen erillisinä komponentteina ole mielekäästä. Syntaksia ei pidetä autonomisena, sillä kieli nähdään merkitysten välittämistä palvelevana symbolijärjestelmänä. (Onikki-Rantajääskö mp.; Langacker 1987: 12.)

Onikki-Rantajääskö (2010: 47–50) kuvaa kognitiivisen kielitieteen korostavan tiettyjä lähtökohtia, joista hän mainitsee neljä olennaisinta. Ensimmäinen lähtökohdista on Onikki-Rantajääskön (2010: 47) mukaan se, että kieltä ja kielellistä merkitystä on mielekäästä tarkastella juuri ihmismielen toimintana, erottamatta sitä ihmisen kognitiosta ja kulttuurista. Onikki-Rantajääskö (mp.) kuvaa suuntauksen väljästi fenomenologiseksi, sillä kysymys on siitä, miten maailma ja kieli ilmenevät kielen kautta, sekä siitä, miten ihmismieli ja kulttuuri suhteuttavat olemassaoloaan maailmaan kielen avulla. Kieli siis luo väylän ihmisen käsitejärjestelmän ja maailmankäsityksen tarkasteluun. Esimerkiksi tämän tutkimuksen kohde, naisen euro -konstruktio, paljastaa jotakin sekä ihmismielen toiminnasta että siitä kulttuurisesta ympäristöstä, jossa konstruktiota käytetään. Konstruktion merkitysanalyysiin kietoutuu esimerkiksi se, millaisia asioita, ilmiöitä ja käsitteitä kielenkäyttäjät pitävät ensisijaisina ja normaaleina, mitä puolestaan toissijaisina ja normeista poikkeavina.

Toinen tärkeä lähtökohta Onikki-Rantajääskön (2010: 47–49) mukaan on kielellisen merkityksen ensyklopedisuus. Semantiikan ja pragmatiikan erottelua – tai kielellisen ja kielenulkoisen tiedon erottelua – pidetään pitkälti keinotekoisena (Langacker 1987: 154). Suhteutan tässä tutkimuksessa naisen euro -konstruktion ilmentymien merkityksiä **maailmantietoon** (*encyclopedic knowledge*) sekä oletuksiini siitä, millaista jaettu maailmantieto on. Kognitiivisessa kielitieteessä merkityksen nimittäin ymmärretään Onikki-Rantajääskön (mp.) mukaan rakentuvan sekä subjektiivisesti että intersubjektiivisesti. Tällä tarkoitetaan sitä, että jokaisen kielenkäyttäjän merkitystausta eli maailmantieto on aina yksilöllinen. Kuitenkin jatkuvan vuorovaikutuksen ansiosta tärkein osa siitä – eli se, jota kielentutkimuksen kuvaus tavoittelee – on riittävissä määrin jaettua, jotta kommunikatio on mahdollista. (Onikki-Rantajääskö mp.)

Kolmas oleellinen kognitiivisen kieliopin lähtökohta on joustavuus, joka lähtee pyrkimyksestä ylittää ja kumota perinteiset lingvistiikassa toistuvat vastakkainasettelut

(*false dichotomies*).¹³ Prototyyppiajattelu ja perheyhtäläisyydet ovat erilaisten luokitus-
ten joustavuuden ja sumearajaisuuden oleellisia kuvaustapoja. (Onikki-Rantajääskö
2010: 49.) Prototyyppiajattelu on keskeistä myös kielenkäytössä esiintyvien naisen
euro -konstruktion ilmentymien kuvaamisessa ja luokittelussa, sillä analyysin lähtökoh-
tana on aineiston eri ilmausten suhde konstruktion tämänhetkiseen prototyyppiin, il-
maukseen *naisen euro on 80 senttiä*.

Neljäs oleellinen lähtökohta on yhtenäinen kuvaus kielen eri tasoilla sekä oletus
siitä, että kielen prosessointi hyödyntää samoja perustyyppisiä, jotka ilmenevät kognition
muussakin prosessoinnissa. Tärkeimmät kielessä näkyvät kognition toiminnan peruspe-
riaatteet ovat hahmopsykologiassa havaittu kuvion ja taustan erottaminen sekä kyky mo-
nentasoiisiin yleistyksiin. (Onikki-Rantajääskö 2010: 50–51.)

Kuvio/tausta -jakoon liittyy käsite **kehys**. Kehyksellä (*base*) tarkoitetaan kognitiiv-
isen kielitieteen piirissä taustaa, jota vasten kielenyksikön merkitys eli hahmo esitetään
(Langacker 1987: 183–189; Leino, J. 2003: 66). Hyvin lähellä kognitiivisen kielitieteen
kehysten käsitettä *base* on kehyssemantiikan kehysten käsite *frame* (ks. Fillmore 1982).
Jaakko Leinon (2003: 67) mukaan käsitteillä *base* ja *frame* tarkoitetaan käytännössä sa-
maa asiaa. Teoriat eroavat vain siinä mielessä, että kehyssemantiikka pitää kehystä mer-
kityksen hahmottamisen kannalta ensisijaisena. Kognitiivinen kielitiede taas antaa ke-
hystä vasten erottuvalle hahmolle suuremman roolin. (Leino, J. mp.) Kehysten käsite on
keskeinen myös naisen euro -konstruktion analyysissä: eri ilmausten, jopa muodoltaan
samankaltaisten, taustalla vaikuttavat tietorakenteet eli semanttiset kehykset vaikuttavat
siihen, millaisen konstruktion edustajaksi tietty ilmaus voidaan luokitella.

Kognitiivisen kieliopin kielinäkemyks on **käyttöpohjainen** (*usage-based*, ks. Lan-
gacker 1987; 1988). Näkemyksen keskeinen ajatus on, että kielenkäyttäjät oppivat kieltä
jatkuvasti tekemiensä yleistysten pohjalta. Käyttöpohjainen malli eroaa generatiivisen
kieliopin sääntöpohjaisesta mallista, jossa kieli käsitetään generatiivisten sääntöjen sys-
teeminä. Käyttöpohjaisessa mallissa kielen erilaisia ilmiöitä ja tilanteita pidetään perus-
tana, jonka pohjalta kielenkäyttäjät voivat muodostaa yleistyksiä. Perusta kattaa paitsi
täysin geneeriset säännöt myös sellaiset epäsäännölliset ja idiosynkraattiset ilmiöt, jotka
generatiivinen kielioppi on tavannut sivuuttaa. (Langacker 1987: 46.) Kielenkäyttäjien
voidaan esimerkiksi naisen euro -konstruktion kohdalla ajatella omaksuneen tietynlaisen

¹³ Tällaisiksi vastakkainasetteluiksi Langacker (1987: 18) esittää esimerkiksi seuraavat kahtiajaot: kie-
lioppi vs. leksikko, morfologia vs. syntaksi, semantiikka vs. pragmatiikka, sääntö vs. analogia sekä merki-
tyksen sumeus vs. monitulkintaisuus.

muoto- ja merkitysrakenteen heidän kuulemiensa konstruktion ilmentymien pohjalta, ja tätä muoto- ja merkitysrakennetta hyödyntäen kielenkäyttäjät voivat tuottaa aina uusia naisen euro -konstruktion ilmentymiä tiettyjen variaation rajojen sisällä.

Kognitiivisten semanttikkojen ja etenkin metaforatutkijoiden mukaan ihmisen mielikuvituksella on merkittävä rooli kognitiivisissa prosesseissa sekä ihmisenä olossa yleensä. Mielikuvitukselle ja ajattelulle keskeistä on käsiteintegraatio (*conceptual integration*), johon Fauconnier'n ja Turnerin (2002) sulaumien teoria perustuu. (Evans & Green 2006: 401.) Sulaumien teorian ja käsiteintegraation kuvauksen hyödyntäminen naisen euro -konstruktion ja sen ilmentymien analyysivälineenä paitsi valaisee konstruktion merkityksen rakentumista myös havainnollistaa kielenkäyttäjien mielikuvituksen voimaa: kykyä yhdistellä ja sulauttaa monimutkaisia käsitteellisiä kokonaisuuksia uusiksi ilmauksiksi.

2.2 Konstruktiokielioppi ja konstruktiot

Tässä luvussa tarkastelen, mitä konstruktiolla käsitteellisesti tarkoitetaan ja millaista kielellistä kokonaisuutta voidaan pitää konstruktiona. Ensin luon kuitenkin tiiviin katsauksen konstruktiokieliopin taustaan ja koulukunnassa vallitseviin perusajatuksiin kielestä ja kielioipista. Luvun lopussa käsittelen myös idiomaattisuutta ja prototyypillisyyttä, jotka ovat olennaisia käsitteitä naisen euro -konstruktion analyysissä.

2.2.1 Taustaa

Konstruktiokieliopin kielenkuvausmalli on syntynyt 1980-luvun alkupuolella Kaliforniassa Berkeleyn yliopistossa, ja mallin syntyvaiheen tärkeimpiä vaikuttajia ovat muun muassa amerikkalaiset kielitieteilijät Charles J. Fillmore ja Paul Kay. Laajempaa huomiota konstruktiokielioppi on saanut 1990-luvun puolivälistä alkaen etenkin Goldbergin teoksen *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure* (1995) myötä. Yksittäisen teorian sijaan konstruktiokieliopissa on kyse lukuisten teorioiden kirjosta: esimerkiksi Fillmore ja Kay edustavat konstruktiokieliopin perinteisempää muotoa, Goldberg puolestaan tuoreempaa, kognitiivislähtöisempää suuntausta.

Jan-Ola Östman ja Mirjam Fried (2004) kuvaavat konstruktiokieliopin 1980-luvun ja 1990-luvun alkupuoliskon kehityksen perustaksi, josta tuoreemmat suuntaukset ovat kehittyneet. Konstruktiokieliopin edeltäjänä voi Östmanin ja Friedin (2004: 2) mukaan

pitää **sijakielioppia** (*Case Grammar*), josta Fillmore julkaisi lukuisia artikkeleja 1960- ja 1970-lukujen taitteessa (ks. esim. Fillmore 1968). Sijakielioppi perustuu näkemykseen sijarooleista, jotka myöhemmin ovat tulleet tunnetuiksi semanttisina rooleina. Östmanin ja Friedin (mp.) mukaan sijakielioppi poikkesi 1960-luvun generatiivisesta transformatiokieliopista nostamalla keskiöön syntaksin kieliopilliset funktiot. 1980-luvun puolivälistä alkaen Fillmore on työskennellyt konstruktikieliopin parissa kollegansa Kayn kanssa (Östman & Fried 2004: 5). Östman ja Fried (mp.) kuvaavat Kayn (1997) keskittyneen etenkin konstruktikieliopin semanttisen puolen formalisointiin, ja varsinkin 1990-luvun puolivälistä alkaen Kay on kehittänyt konstruktikieliopin keskeisiä kuvaustapoja.

Toiseksi konstruktikieliopin edeltäjäksi Östman ja Fried (2004: 3) nimeävät George Lakoffin 1970-luvun lopulla Berkeleyssä kehittämän mallin, joka lukeutuu generatiivisen semantiikan alaan. Lakoffin [1977] kokeellinen malli (*Gestalt Grammar*) perustuu näkemykseen, jonka mukaan lauseen osallistujien kieliopillinen funktio pätee vain suhteessa lausetyyppiin (ks. Östman & Fried mp.). Tässä kielenkuvausmallissa kielioppi käsitetään tähtikuviomaisista suhteista rakentuvien hahmojen (*linguistic gestalts*) varas-tona. Lakoff [1977: 246–247] listaa 15 kielellisten hahmojen piirrettä, jotka monin paikoin yhtyvät konstruktikieliopin määritelmiin konstruktioista (ks. Östman & Fried 2004: 4–5). Hahmot määritellään kokonaisvaltaisiksi ja analysoitaviksi: ne koostuvat osista, mutta kokonaisuudet eivät pelkisty osiksi (Östman & Fried 2004: 5).

Konstruktikieliopin ”sisarteoriana” voi semantiikan alalla pitää jo 1970-luvulta kehiteltyä **kehyssemantiikkaa** (*Frame Semantics*) (Östman & Fried 2004: 5). Kehyssemantiikka on Fillmoren (ks. esim. 1982) kehittämä suuntaus, jossa kielellisten ilmausten merkityksiä tarkastellaan niiden **semanttisista kehyksistä** käsin. Östmanin ja Friedin (mp.) mukaan suuntauksesta on tullut konstruktikieliopin semanttinen täydennys, muodon ja merkityksen suhteen kehitelmä. Kehyksellä (*frame*) Fillmore (1982: 111) tarkoittaa mitä tahansa sellaista käsitteiden järjestelmää, jossa yhden käsitteen ymmärtäminen edellyttää koko käsitejärjestelmän ja sen rakenteen tuntemista. Kun yksi järjestelmään kuuluva käsite tuodaan tekstiin tai keskusteluun, kutsuu se automaattisesti mukaan myös muut järjestelmään kuuluvat käsitteet (Fillmore mp.).

Kehys voi olla huomattavankin kompleksinen tietorakenne, kuten kehyssemantiikkaa käsittelevissä teksteissä usein mainittu KAUPANKÄYNTI-kehys (*commercial transaction frame*) (Leino, J. 2003: 68). Kaupankäyntikehys tai kaupankäyntitilanne kuvaa tapahtumaa, jossa yksi henkilö eli *ostaja* antaa rahaa saadakseen jotakin aineetonta tai ai-

neellista hyödykettä. Toinen henkilö eli *myyjä* puolestaan tarjoaa tätä hyödykettä saadakseen rahaa. Tapahtumassa osallisena ovat *ostajan* ja *myyjän* lisäksi myös ne *hyödykkeet*, jotka ostaja ostaa, sekä *raha*, joka annetaan myyjälle. (Ks. esim. Fillmore 1982: 116–117.) Tätä kehystä vasten hahmottuu muun muassa lukuisten verbien merkitys, sillä Fillmoren (mp.) mukaan kielenkäyttäjän on tunnettava kaupankäyntitilanne, jotta hän voi ylipäätään ymmärtää esimerkiksi verbien *ostaa* ja *myydä* merkitykset. Jaakko Leino (2003: 69) kuvaa kielellisen ja ensyklopedisen tiedon hämärtyvän kehysten kohdalla, mikä sinänsä sopii yhteen kognitiivisen kieliopin merkitysnäkemyksen kanssa, sillä se ei tee eroa kielellisen ja ei-kielellisen merkityksen välille.

Vaikka konstruktiokieliopin perusta ei olisikaan varsinaisesti kognitiivinen, ei se toisaalta ole ristiriidassa kognitiivisen kieliopin kanssa. Suuntauksien yhteyttä on vahvistanut esimerkiksi Goldbergin vuonna 1995 julkaisema teos argumenttirakennekonstruktioista (Leino, J. 2010: 78). Leinon (mp.) mukaan kognitiivinen kielentutkimus on hyötynyt konstruktiokieliopin tarjoamasta morfosyntaksin kuvausvälineistöstä ja konstruktiokieliopin painopiste puolestaan on siirtynyt muotorakenteesta merkityksen sekä muodon ja merkityksen suhteen tarkasteluun.

2.2.2 Perusajatuksia

Konstruktiokieliopissa kieliopin käsitetään koostuvan kieleen vakiintuneista muodon ja merkityksen yhteenliittymistä eli konstruktioista. Konstruktiolla tarkoitetaan vakiintunutta mallia tai kokonaisuutta, jossa on tavallisesti vähintään yksi vaihtuva osa. Vaihtuvan osan kielellistä ainesta ei ole ennalta määrätty, mutta kielenkäyttäjällä on jonkinlainen käsitys siitä, millainen kielenaines tähän varioivan rakenteen paikkaan sopii. (Leino, J. 2010: 73–74.) Konstruktioiksi voidaan käsittää esimerkiksi morfeemit, lekseemit, lausekerakennemallit, peruslauseformulat sekä laajemmat diskurssia jäsentävät kokonaisuudet (Leino, J. 2010: 77).

Konstruktiokielioppi eroaa Leinon (2010: 73) mukaan sellaisista suuntauksista, jotka katsovat kieliopin koostuvan esimerkiksi universaaleilla ja synnynnäisillä perusrakennesilla tehtävistä operaatioista ja muutossäännöistä. Kay (1995: 171) on määritellyt konstruktiokieliopin ei-modulaariseksi, generatiiviseksi, ei-derivaationaaliseksi, yksikerroksiseksi ja unifikaatiopohjaiseksi. Ei-modulaarisuus (*non-modular*) tarkoittaa Friedin ja Östmanin (2004: 24) mukaan sitä, että kielioppi koostuu konventionaalituneista muodon ja merkityksen yhteenliittymistä eikä esimerkiksi erillisistä autonomisista muodon,

merkityksen tai funktion moduuleista. Konstruktiokielioppi on myös generatiivista (*generative*), ja tällä tarkoitetaan chomskylaista generatiivisuutta: konstruktiokielioppi pyrkii kieliopillisten ilmausten – ja vain niiden – eksplisiittiseen kuvaamiseen ja formalisointiin. Yleistyksiä pyritään tekemään mahdollisimman ekonomisesti. (Fried & Östman mp.) Ei-derivaationaalisuudella (*non-derivational*) ja yksikerroksisuudella (*monostratal*) puolestaan tarkoitetaan sitä, että rakenteita ei johdeta toisista rakenteista ja että kielellinen aines ei lauseita generoitaessa muutu toiseksi kielelliseksi ainekseksi. Unifikaatiopohjaisuus (*unification-based*) viittaa siihen, että sääntöjen asemasta on konstruktioita, jotka sopivat keskenään yhteen. (Fried & Östman 2004: 25.)

Kay (1995: 171, 173) kuvaa konstruktiokieliopin tutkimuksen kaiken kattavaksi: kieliopilliset ilmiöt – myös perifeerisinä pidetyt – ovat kaikki tasavertaisia kohteita kielentutkijalle. Perinteisesti epäsäännöllisinä pidettyjä kielellisiä ilmauksia, kuten idiomeja, ei voida Fillmoren, Kayn ja Mary Catherine O’Connorin (1988: 534) mukaan vain listata poikkeuksiksi, sillä tällöin vaille vakavaa lingvististä tarkastelua jäisi lukuisa joukko produktiivisia ja erittäin jäsentyneitä rakenteita. Naisen euro -konstruktio edustaa idiomaattisena konstruktiona kielen niin kutsuttua periferiaa, mutta konstruktiokieliopin kentällä se on tutkimuskohteena yhtä perusteltu kuin niin kutsutut kielen keskeisilmiötkin.

Konstruktiokielioppia voi pitää käyttöpohjaisena kielenkuvausmallina, jonka parissa kielenkäyttäjän ajatellaan oppivan kieltä – ja näin ollen konstruktioita – yleistämällä eli **skemaattistumisen** kautta. Kielestä havaitaan yhtäläisyyksiä, eroja ja säännönmukaisuuksia, jotka toistuessaan vakiintuvat kielenpuhujan kielitajussa. Kun kielenkäyttäjä tekee yleistyksen, että kielessä on tapana ilmaista tiettyä tilanne- tai tapahtumatyyppiä tietynlaisella ilmauksella, muodostuu hänelle siitä kokemusperäinen ilmausmalli. (Leino, J. 2010: 81–83.) Skemaattistumisen lisäksi olennainen konstruktioiden omaksumiseen liittyvä mekanismi on Leinon (2010: 83) mukaan **konventionaalistuminen**. Symbolisten kielellisten merkkien muodon ja merkityksen suhde perustuu konventioon eli vakiintuneisuuteen, ja kielenyksiköitä omaksutaan siksi vakiintuneina muodon ja merkityksen yhteenliittyminä (Leino, J. mp.).

Leinon (2010: 84) mukaan konventionaalisuus (ja konventionaalistuminen oppimisprosessina) karkeasti sanottuna mahdollistaa konstruktioiden symbolisen luonteen. Konstruktioiden skemaattinen luonne (ja skemaattistuminen oppimisprosessina) puolestaan mahdollistaa konstruktioiden produktiivisuuden, kielen luovan käytön sekä yhä uusien merkityskokonaisuuksien välittämisen (Leino, J. mp.). Esimerkiksi naisen euro -konstruktioita kielenkäyttäjät voivat hyödyntää hyvinkin skemaattisena mallina (ks. luku

3.4.5), jonka pohjalta on mahdollista luoda konstruktiolle aina uusia ja uusia ilmentymiä, jotka kuvaavat samaa tilannetyyppeä eri näkökulmista luoden uusia merkityskokonaisuuksia.

2.2.3 Konstruktion määritelmä

Mikä oikeastaan on konstruktio, ja millaista kielenainesta voi kutsua konstruktioksi? Konstruktion määritelmien kattavuus sekä se, mitä nämä määritelmät korostavat, vaihtelevat, ja tässä luvussa esitän joitakin keskeisiä konstruktioista annettuja luonnehdintoja. Suurin huomio on Goldbergin ajan saatossa muuttuneissa ja kehittyneissä konstruktion määritelmissä (1995: 4; 1998: 205; 2006: 5), joihin nojaan tässä tutkielmassa.

Ensimmäisen konstruktion määritelmistään Goldberg esitti vuonna 1995. Tämän määritelmän mukaan C on konstruktio, jos ja vain jos C on sellainen muodon ja merkityksen yhteenliittymä $\langle F_i, S_i \rangle$, jossa jokin F_i :n tai S_i :n piirre ei ole suoraan ennustettavissa C:n rakenneosista tai muista muualla määritellyistä konstruktioista (Goldberg 1995: 4). Kyseistä määritelmää, joka korostaa konstruktioita muodon (F) ja merkityksen (S) yhteenliittymänä, on Leinon (2010: 91) mukaan kritisoitu siitä, että se keskittyy semantiikkaan tai merkitykseen jättäen syrjään pragmatiikan tai funktion.

Vuonna 1998 Goldberg julkaisi hieman muuntuneen konstruktion määritelmän. Tässä määritelmässä C on konstruktio jos – ja vain jos (Leino, J. 2010: 91) – C on sellainen muodon ja funktion yhteenliittymä, jossa jokin muodon tai funktion piirre ei ole suoraan ennustettavissa C:n rakenneosista (Goldberg 1998: 205). Leino (2010: 92) kuvaa vuoden 1998 määritelmän mahdollistavan vuoden 1995 määritelmää hieman laajemman konstruktionäkemyksen: kun ”merkitys” on korvattu ”funktiolla”, voi konstruktioiden vaikiintuneiksi osiksi kytkeä luonteeltaan enemmän pragmaattisiksi kuin semanttisiksi hahmottuvia ominaisuuksia.

Goldbergin vuoden 1995 määritelmässä on Leinon (2010: 92) mukaan huomionarvoista se, että se on ekonomin periaatetta kielenkuvauksessa korostava määritelmä. Goldbergin (1995: 4) konstruktion määritelmä edellyttää, että konstruktiossa tulee olla jokin muodon tai merkityksen piirre, joka ei ole suoraan ennustettavissa konstruktion rakenneosista tai muista konstruktioista. Toisin sanoen konstruktiossa tulisi olla jotakin sille ominaista, jota ei ole ilmaistu missään muualla kielen järjestelmässä. Ekonomin periaatteen mukaan asiaa tai ilmiötä, joka on jo kuvattu jossakin esimerkiksi yleisenä

sääntönä, ei tule kuvata enää uudelleen erikoistapauksena. (Leino, J. mp.) Konstruktiokieliopin ja kognitiivisen kieliopin perinne toisaalta Leinon (mp.) mukaan kritisoi itseisarvoista pyrkimystä taloudellisuuteen. Esimerkiksi Langackerin (1987: 492) mukaan erikoistapauksia ei kuulu sulkea pois kieliopista, vaikka ne tulisivatkin katetuksi myös yleisillä säännöillä (*rule/list fallacy*). Myös Langackeria voidaan siteerata määriteltäessä konstruktiota käsitteenä, sillä Langackerin (1987: 494) (kielen)yksikön (*unit*) määritelmä on lähellä konstruktion määritelmää; kielenyksikön määritelmä korostaa konstruktion tai kielenyksikön vakiintuneisuutta.

Goldberg puolestaan korostaa konstruktioiden ennustamattomuutta vuoden 1995 (4) määritelmässään mutta on sittemmin luopunut ennustamattomuuden ehdottomasta kriteeristä. Goldbergin (2006: 5) tuoreimman muotoilun mukaan mitä tahansa kielellistä kokonaisuutta pidetään konstruktiona, kunhan jokin sen muodon tai funktion piirre ei ole suoraan ennustettavissa sen rakenneosista tai muista konstruktioista, joiden on todettu olevan olemassa. Lisäksi Goldberg (mp.) on täydentänyt määritelmää esittämällä, että ihmiset tallentavat kokonaisuudet konstruktiolina, vaikka ne olisivatkin täysin ennustettavissa, mikäli ne esiintyvät riittävän tiheästi. Leinon (2010: 94) mukaan kyseinen Goldbergin konstruktion määritelmä on huomattavan kattava, sillä Goldberg lukee konstruktiioihin morfeemit, sanat, idiomit, osittain leksikaalisesti täytetyt sekä täysin yleiset lausekematit.

Tiukempiakin määritelmiä on olemassa. Muun muassa Kay (2013: 38) tekee eron varsinaisten vakiintuneiden konstruktioiden ja ei-produktiivisten rakenteiden (*patterns of coining*), kuten *dark as night* ja *hot as hell*, välille. Tällaiset rakenteet noudattavat kaavaa, joka kyllä on täytettävissä lukuisilla sopivilla ilmauksilla, mutta joka ei tästä huolimatta ole produktiivinen. Esimerkiksi ilmaukset *dark as night* ja *hot as hell* perustuvat kaavaan *A as NP* [interpretation: ‘very A’]. Kayn (mp.) mukaan pelkkä kaavan ja siinä ilmenevien sanojen tunteminen ei oikeuta ilmauksia *dark as night* ja *hot as hell*, sillä esimerkiksi hyvin nuoret tai vieraskieliset englannin puhujat eivät välttämättä silti tietäisi, mitä vaikkapa kaavaan sopivalla ilmauksella *easy as pie* tarkoitetaan. Toisekseen kaavaa ei Kayn (mp.) mukaan voi käyttää vapaasti uusien ilmauksien luomiseen. Tällaiset ei-produktiiviset rakenteet onkin omaksuttava yksitellen toisin kuin produktiivisesti käytettävät konstruktiot (Kay 2013: 40).

Tämän tutkielman edustama näkemys, jonka mukaisesti kutsun tutkimuksen kohteena olevaa kielenainesta naisen euro -konstruktion ilmentymiksi, mukailee Goldbergin (2006: 5) kattavaa konstruktion määritelmää. Esimerkiksi konstruktiota edustava ilmaus

naisen euro on 80 senttiä täyttää epäilyksettä Goldbergin (mp.) viimeisimmän määritelmän konstruktiosta, sillä sen funktio ei ole suoraan ennustettavissa konstruktion rakennesista: syntaksi ei paljasta ilmauksen koko merkitystä.

Syntaktisesti ilmaus *naisen euro on 80 senttiä* on kopulalause, joka kuvaa jonkin – tässä tapauksessa euron – olevan jonkinlainen. Ilmauksen esittämä asiointi on kuitenkin absurdi, sillä reaali maailmassa euron arvo on euro. Ei ole olemassa euroja, joiden arvo vaihtelisi esimerkiksi 80 tai 120 sentin välillä. Kun ilmaus *naisen euro on 80 senttiä* esittää euron olevan 80 senttiä, se kuvaa euron todellista arvoaan pienemmäksi vastoin maailmantietoa, joka euron arvosta vallitsee. Ilmauksen koko merkityksen paljastumiseen ei siten riitä kopulalauseen ilmaisema tieto siitä, että jokin on jonkinlainen, sillä merkityksen rakentumiseen vaikuttavat myös esimerkiksi ilmauksen semanttinen kehys sekä tämän kehyksen aktivoimat mentaaliset tilat ja käsitteelliset integraatioprosessit, joihin syvennyn luvussa 3.

Goldbergin (2006: 5) konstruktion määritelmän mukaan myös kielenkäytössä usein esiintyvät kielelliset kokonaisuudet – ennustettavat tai ennustamattomat – tallentuvat mentaaliseen kielijärjestelmään konstruktioina. Jotkin naisen euro -konstruktion ilmentymät, varsinkin prototyyppinen ilmaus *naisen euro on 80 senttiä*, esiintyvät kielenkäytössä sen verran usein, että tutkimaani kielellistä kokonaisuutta voi pitää konstruktiona tästäkin näkökulmasta tarkasteltuna.

2.2.4 Idiomaattisuudesta

Fillmoren, Kayn ja O'Connorin (1988: 501) mukaan konstruktiot voivat olla siinä mielessä idiomattisia, että laaja konstruktio voi määrätä merkityksen tai käytön, joka on eri kuin se, joka voitaisiin määrittää konstruktion osien merkityksistä. Fillmoren ym. (1988: 504) mukaan ilmausta pidetään idiomattisena, jos kieliyhteisön kielenkäyttäjät antavat sille merkityksen, mutta joku – joka tuntee vain kielen kieliopin ja sanavaraston – ei pelkän kieliopin ja sanavaraston tuntemuksen perusteella pysty sanomaan, miten ilmaus sanotaan, mitä se tarkoittaa tai onko kyseessä ylipäänsä vakiintunut tapa sanoa asia. Idiomaattinen ilmaus tai konstruktio on toisin sanoen Fillmoren ym. (mp.) mukaan jokin, jota kielenkäyttäjät ei tiedä tai tunnista, vaikka hän tietäisikin kyseisestä kielestä kaiken muun.

Naisen euro -konstruktio on edellä esitellystä näkökulmasta tarkasteltuna idiomattinen, sillä se on opittava omana kokonaisuutenaan; konstruktion kokonaismerkitys ei

avaudu kielenkäyttäjälle, joka tuntee vain suomen kieliopin ja sanaston. **Idiomikonstruktioilla** muun muassa Marja Nenonen (2002: 30) tarkoittaa konstruktioita, johon sanoja ei voi lisätä yhtä vapaasti kuin tavallisiin konstruktioihin, jollaisiksi Nenonen (mp.) luokittelee esimerkiksi kvanttorilauseet ja kokijalauseet. Idiomikonstruktion leksikaalinen aines liittyy Nenosen (2002: 30–31) mukaan yleensä johonkin tiettyyn aihepiiriin. Nenosen (2002: 8) mukaan eräs idiomien kieliopilliseen kuvaukseen tarvittavista käsitteistä on syntaktinen ja/tai leksikaalinen jähmeys, jolla tarkoitetaan, että ilmauksella on kieliopista johtumattomia rajoituksia. Naisen euro -konstruktiossa varioivan rakenteen paikkoja on useita, mutta idiomeille tyypillisen leksikaalisen jähmeyden vuoksi vaihtuviksi osiksi sopivat pääosin tietyt merkityksiä kantavat sanat, kuten tuonnempana luvussa 3.3 kuvaan.

2.2.5 Prototyyppisyydestä

Taylorin (1998: 192) mukaan konstruktioiden kompleksisuuden vuoksi prototyyppisyys on keskeinen osa niiden luonnetta. Sellaista ilmausta, joka vastaa täydellisesti tietyn konstruktion määritelmää ja ominaisuuksia, voidaan Taylorin (mp.) mukaan kutsua keskeiseksi (*central*) tai prototyyppiseksi konstruktion ilmentymäksi. Jos taas ilmaus vastaa vain joiltakin osin tietyn konstruktion määritelmää, on se prototyyppiä marginaalisempi (*marginal*) konstruktion ilmentymä. Tässä tutkielmassa prototyyppiajattelu näkyy etenkin luvussa 4, jossa käsittelen naisen euro -konstruktion ilmentymiä jatkumona prototyyppistä marginaalisempiin ilmentymiin sekä lähikonstruktioihin.

Taylor (1998: 192) esittelee kolme näkökohtaa, joiden perusteella konstruktio voidaan määrittää prototyyppiseksi tai marginaalisemmaksi. Nämä näkökohdat ovat **keskeisyys ja produktiivisuus** (*centrality and productivity*), **pakottaminen** (*coercion*) sekä **konstruktioiden sulautuminen toisiinsa** (*the merging of constructions at their boundaries*).

Konstruktion marginaalisuus ei välttämättä vaikuta sen hyväksyttävyyteen enempää kuin keskeisyys tai prototyyppisyys. Kuitenkin mitä kauemmaksi konstruktion prototyyppimuodosta liikutaan, sitä enemmän rajoituksia ilmauksen hyväksyttävyydelle asettuu. (Taylor 1998: 192.) Taylor (2003: 175–176) kuvaa ilmiötä konstruktion produktiivisuuden heikkenemiseksi. Esimerkkinä keskeisyydestä ja produktiivisuudesta Taylor (1998: 192–194) käyttää lauseen subjektia: prototyyppinen subjekti – viittaava NP – on

produktiivisempi kuin marginaalisempi subjektin ilmentymä, sillä prototyyppisen subjektin käyttömahdollisuudet ovat laajemmat ja rajoituksettomammat. Marginaaliset subjektit ovatkin usein käytettävissä vain tietyin ehdoin. Esimerkiksi sellainen infinitiivilauseke, joka on verbiin samanlaisessa suhteessa kuin NP-subjekti, katsotaan subjektiksi (ks. infinitiivisubjektista VISK § 911). Infinitiivilauseketta voi kuitenkin pitää marginaalisena subjektin ilmentymänä, sillä prototyyppisen subjektin keskeiset ominaisuudet – nominatiivisija ja kongruenssi – jäävät ilmenemättä. Sen sijaintikin yleensä poikkeaa prototyyppisen subjektin sijainnista. Usein infinitiivisubjektin mahdollisuus riippuu verbin sijasta, että verbin ohessa on tietynlainen predikaatiivi tai predikaatiiviadverbiaali, kuten lauseessa *olisi virhe juosta päin seinää*. (VISK § 911.) Subjektin marginaalisempaan edustajana infinitiivisubjekti kohtaa rajoituksia, joita prototyyppisellä NP-subjektilla ei ole, eikä infinitiivisubjekti siten ole yhtä produktiivinen kuin prototyyppisempi subjekti.

Pakottamisella puolestaan tarkoitetaan ilmiötä, jossa sanan esiintymisympäristö ikään kuin pakottaa tulkitsemaan kyseisen sanan tietyllä tavalla (ks. esim. Pustejovsky 1995: 106–122; Michaelis 2003). Taylor (1998: 194) kuvaa konstruktion semantiikan voivan ”pakottaa” jonkin osansa merkitystä siten, että tästä osasta tulee yhteensopiva konstruktion kokonaismerkityksen kanssa. Taylorin (mp.) mukaan ilmiötä havainnollistaa Goldbergin (1995: 152) usein siteerattu siirtämiskonstruktioesimerkki *Frank aivasti nenäliinan pöydältä* (*Frank sneezed the tissue off the table*). Ilmauksen *Frank aivasti nenäliinan pöydältä* voi tulkita kuvaavan siirtämistapahtumaa, vaikka *aivastaa* on intransitiivinen verbi, jolla viitataan aivastajan tahdosta riippumattomaan ruumiintoimintoon. Verbillä *aivastaa* ei tavallisesti ilmaista liikuttamista, eikä aivastaminen tapahtumana ole siirtämistä. Siirtämisen merkityksen oikeuttaa Goldbergin (1995: 152–179) mukaan siirtämiskonstruktio (*the caused-motion construction*), jossa aiheuttaja-argumentti (X) saa aikaan teema-argumentin (Y) siirtymisen suuntailmauksen määrittelemää väylää pitkin: X saa Y:n siirtymään kohteeseen Z.

Taylorin (1998: 195) mukaan siirtämiskonstruktio pakottaa verbin semantiikkaa: konstruktiossa myös sellaiset verbit, joilla ei ole siirtämisen merkityspiirrettä, saavat joko kirjaimellisen tai metaforisen tulkinnan, jossa jonkin objektin sijainti muuttuu verbin kuvaaman toiminnan vuoksi. Esimerkiksi ilmauksissa *kirjautua ulos hotellista* tai *juoda itsensä pöydän alle* verbit *kirjautua* ja *juoda* saavat tulkinnan, jossa henkilön sijainti muuttuu – hän kirjaimellisesti poistuu hotellista tai metaforisesti päätyy juomalla pöydän alle. Osa siirtämiskonstruktiossa esiintyvistä verbeistä, kuten *asettaa*, *ajaa* tai *heittää*, puolestaan on konstruktiossa varsin prototyyppisessä tehtävässään. Siirtämiskonstruktion, kuten

minkä tahansa muunkin konstruktion, kannalta onkin olemassa varioiviin osiin sopivia keskeisempiä, prototyyppisiä sanoja tai ilmauksia, joiden kohdalla pakottamista ei tarvita. Liikuttaessa marginaalisempia ilmauksia kohti taas käy usein niin, että konstruktion semantiikka pakottaa jonkin osansa – esimerkiksi verbin – merkitystä siten, että siitä tulee yhteensopiva konstruktion merkityksen kanssa.

Taylor (1998: 196) kuvaa maailmantiedon osaltaan rajoittavan sitä, mitä pakottamisella voidaan saavuttaa. Ihmiset esimerkiksi tietävät, että aivastus saa ilman virtaamaan ulos nopeasti ja voimakkaasti, jolloin on mahdollista, että kevyt esine siirtyy ilmavirran myötä ja esimerkiksi nenäliina todella aivastetaan pöydältä. Ihmiset myös tietävät, että esimerkiksi hikka on refleksi, joka ei aiheuta uloshengitystä, ja etteivät esineet siirry hikottelemalla. Ei siis esimerkiksi tavata sanoa, että *Frank hikotteli nenäliinan pöydältä*. Taylorin (1998: 196) sanoin verbi *hikotella* vastustaisi siirtämiskonstruktiossa esiintyvää pakottamista, sillä myös ihmisten maailmantieto vastustaa sitä.

Prototyyppikategorioille Taylor (1998: 196) kuvaa luonteenomaiseksi niiden rajojen sumeuden: yksi prototyyppikategoria voi sekoittua reuna-alueillaan naapurikategoriaan. Tarkasteltaessa konstruktioiden prototyyppisimpiä, keskeisimpiä ilmentymiä voidaan ne yleensä vaivatta erottaa lähikonstruktioistaan. Konstruktion marginaalisemmat esiintymät puolestaan voivat Taylorin (1998: 196) mukaan sisältää piirteitä, jotka ovat tyyppillisiä myös muille konstruktioille, ja ilmauksella voi tällöin olla tulkinnanvarainen suhde kahteen eri konstruktioon.

2.3 Sulaumien teoria

Tutkimuksen kohteena oleva naisen euro -konstruktio on kielellinen rakenne, jonka kokonaismerkitys ei ole ennustettavissa suoraan sen rakenneosista. Sulaumien teorian kuvausmallin avulla on mahdollista purkaa ainakin osa tämän rakenteen merkityksestä ja merkityksen rakentumisprosessista näkyväksi.

Suuntauksen keskeinen käsite on **sulauma** (*blend*), joka tarjoaa kuvauksen käsitteistyksestä, jossa kaksi lähde- tai syötealuetta yhdistyy kolmanneksi (Jaakola 2011: 126). Jaakolan (mp.) mukaan malli on ollut paljon esillä viimeaikaisessa kognitiivisessa semantiikassa ja sen ajatellaan kuvaavan lupaavalla tavalla käsitteistyksen emergoitumista ja dynaamisuutta.

2.3.1 Taustaa

Sulaumien teoria (*Conceptual Integration* tai *Conceptual Blending Theory*) on syntynyt Gilles Fauconnier'n ja Mark Turnerin työn pohjalta. Vuonna 2002 Fauconnier ja Turner julkaisivat teoriaa laajalti käsittelevän teoksen *The Way We Think*, joskin käsiteintegraatio ja sulaumat ovat esiintyneet jo tätä ennen paitsi Fauconnier'n ja Turnerin artikkeleissa (mm. Turner & Fauconnier 1995; Fauconnier & Turner 1996) myös esimerkiksi Nili Mandelblitin ja Fauconnier'n (2000) artikkelissa. Michael Barlow (2000) puolestaan esittelee muotoblendien (*formal blends*) käsitteen, jonka lähtökohtana on Fauconnier'n ja Turnerin kuvaama sulauma.

Tutkiessaan aluksi tahoillaan merkityksen rakentumista Fauconnier ja Turner päätyivät Evansin ja Greenin (2006: 401) mukaan monin paikoin yhteneviin havaintoihin kielellisistä ilmiöistä. Fauconnier ja Turner havaitsivat, että kielellinen merkitys vaikuttaa usein nousevan sellaisesta rakenteesta, joka ei kuitenkaan sisälly siihen kielelliseen tai käsitteelliseen rakenteeseen, joka toimii syötöksenä merkityksen rakentumisprosessissa. Sulaumien teoria syntyi heidän pyrkimyksistään selittää tätä havaintoa. (Evans & Green 2006: 401.)

Teoria juontaa juurensa kahdesta kognitiivisen semantiikan alan koulukunnasta: **kognitiivisesta metaforateoriasta** (*Conceptual Metaphor Theory*) sekä **mentaalisten tilojen teoriasta** (*Mental Spaces Theory*). Evansin ja Greenin (2006: 400) mukaan sulaumien teoria liitetään useimmiten mentaalisten tilojen teoriaan, sillä molemmissa teorioissa keskeisenä kiinnostuksen kohteena on merkityksen rakentuminen sekä sen suhde mentaaliin tiloihin. Fauconnier'n (1985: 16) mukaan mentaalisia tiloja (*mental spaces*) rakentuu erilaisissa diskursseissa kielellisten ilmausten pohjalta. Ne ovat eräänlaisia käsitteellisiä ”paketteja”, jotka ovat yhteydessä pitkäaikaiseen skemaattiseen tietoon sekä pitkäaikaiseen erityistietoon, kuten muistoihin (Fauconnier & Turner 2002: 40).

Jaakolan (2011: 126) mukaan sulauma esitetään ennen muuta kognitiivisen metaforateorian (ks. esim. Lakoff & Johnson 1980; Kövecses 2002) kategorisen lähdealue-kohdealue-jäsennyksen evoluutiona. Metaforassahan on kyse semanttisesta laajentumasta, jossa yleensä abstraktimpaa kohdealuetta (*target*) ilmaistaan konkreettisemmän lähdealueen (*source*) ilmauksin (Onikki 1997). Sulaumien teoria on kuitenkin oma erillinen teoriansa, joka Evansin ja Greenin (2006: 400) mukaan on kehitetty selittämään ilmiöitä, joita kognitiivinen metaforateoria ja mentaalisten tilojen teoria eivät kuvaa katta-

vasti. Fauconnier ja Turner (2008: 54–55) kritisoivat metaforateorian kaksiulotteista ajattelua lähde- ja kohdealueista liian yksinkertaiseksi, sillä esimerkiksi metaforan muodostuminen edellyttää heidän mukaansa lähde- ja kohdealueiden kytköksiä kompleksisempaa käsitteiden välistä yhdistymistä. Metaforateoria ei aina riitä selittämään käsitteistykseen emergoitumista¹⁴ ja dynaamisuutta (Fauconnier & Turner 2008: mp.).

Sulaumien teorian keskeinen oivallus on Evansin ja Greenin (mp.) mukaan havainto siitä, että merkitysten rakentuminen sisältää tyypillisesti sellaista rakenteiden yhdistymistä, josta lopputuloksena syntyy jotakin, joka on enemmän kuin osiensa summa. Ajatus sulaumasta ei siten välttämättä ole kovin kaukana esimerkiksi Goldbergin (2006: 5) konstruktion määritelmästä: konstruktiollahan tulee tämän määritelmän mukaan olla jokin muodon tai merkityksen piirre, joka ei ole suoraan ennustettavissa konstruktion rakenneosista tai muista konstruktioista.

2.3.2 Sulaumarakenne

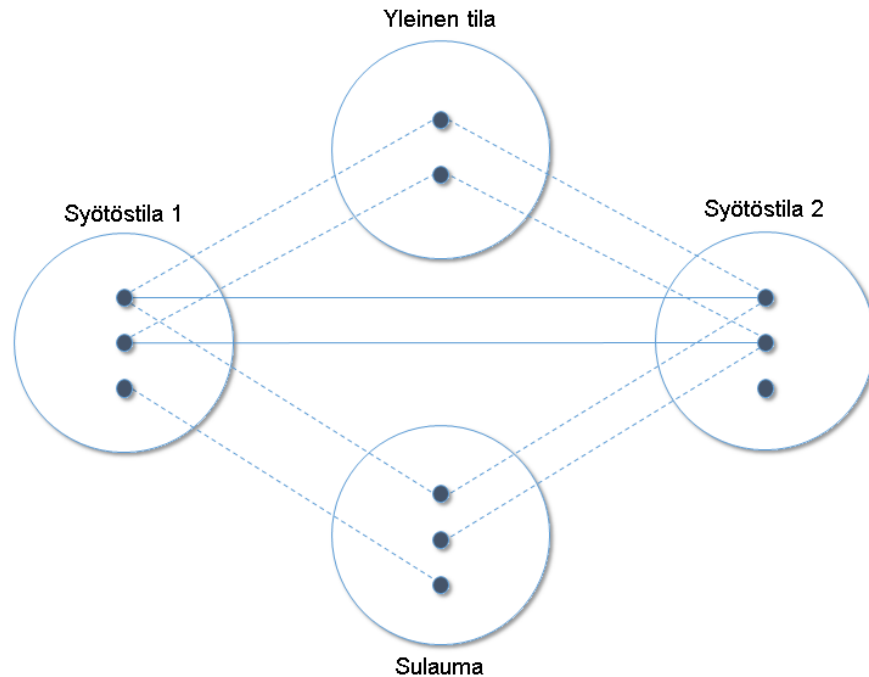
Sulaumarakenne eli **käsiteintegraatioverkosto** (*conceptual integration network*) muodostuu konventionaalisista osista, konventionaalisista rakenteista, uusista analogioista ja näiden tiivistymisestä uudeksi kokonaisuudeksi (Fauconnier & Turner 2008: 54). Käsitteistyksessä vähintään kahden syötöstilan välillä tapahtuu yhdistelyä, jonka tuloksena syntyy sulauma. Sulaumassa on ominaisuuksia – mutta vain joitain ominaisuuksia, ei kaikkia – kummastakin syötöstilasta.

Fauconnier’n ja Turnerin (2002: 45–46) käsiteintegraatioverkostoa sekä **verkostomallia** (*the network model*), jota teoria hyödyntää kuvaustapanaan, havainnollistaa kuvio 1 seuraavalla sivulla. Sulauma syntyy mentaalisten tilojen verkostossa, ja kuvion 1 esittämässä verkostossa näitä mentaalisia tiloja on neljä: kaksi **syötöstilaa** (*input spaces*), **yleinen tila** (*generic space*) sekä **sulaumatila** (*blended space*). Neljän mentaalisen tilan muodostama verkosto on käsiteintegraatioverkoston vähimmäisrakenne, ja syötöstiloja ja jopa sulaumatiloja voi Fauconnier’n ja Turnerin (2002: 47) mukaan olla useampiakin.

Kuvion 1 verkostomallin ympyrät esittävät sulaumarakenteen mentaalisia tiloja. Syötöstilojen sekä yleisen tilan ja sulaumatilan väliset viivat taas esittävät syötöstilojen

¹⁴ *Emergenssillä* tai *emergentillä* tarkoitetaan tietyistä osatekijöistä syntyvää, mutta niihin palautumatonta korkeamman tason ilmiötä (TT s.v. *emergenssi*).

välisiä vastaavuuksia ja yhteyksiä. Fauconnier ja Turner (2002: 45–46) kuvaavat eri syötöstilojen väliset vastaavuudet kiintein viivoin ja syötöstilojen sekä yleisen tilan ja sulautumattilan väliset yhteydet katkoviivoin.

Kuvio 1. Sulaumarakenne.

Käsiteintegraatioverkoston yleisessä tilassa kuvataan rakenne, joka vaikuttaa olevan yhteinen eri syötöstiloille (Fauconnier & Turner 2002: 47–48). Yleisen tilan sisältämää rakennetta voi luonnehtia skemaattiseksi tiedoksi, sillä se on ikään kuin ylemmän abstraktiotason luonnehdinta syötöstilojen spesifimmästä tiedosta, johon se on yhteydessä.

Integraatioverkoston syötöstilat taas ovat mentaalisia tiloja, jotka Fauconnier ja Turner (2002: 40–42) kuvaavat vaillinaisiksi tai osittaisiksi. Ne koostuvat erilaisista elementeistä, ja niiden rakentumista ohjaavat tyypillisesti erilaiset kehykset. Mentaaliset tilat ovat yhteydessä toisiinsa, ja ne voivat muuntua ajatusten ja diskurssien edetessä. (Fauconnier ja Turner mp.) Jollakin henkilöllä voi esimerkiksi olla muisto edelliskesäisestä purjehdusreissusta Turun saaristossa. Mentaalinen tila, johon muisto on yhteydessä, sisältää tällöin ainakin kyseisen henkilön, Turun saariston, edellisen kesän sekä purjehtimisen. Henkilö, Turun saaristo, edellinen kesä ja purjehtiminen ovat näin ollen mentaalisen tilan elementtejä.

Mentaaliset tilat aktivoituvat lukuisiin eri tarkoituksiin sekä lukuisista eri syistä. Edellä kuvattu mentaalinen tila voisi aktivoitua esimerkiksi silloin, kun kyseisen tapahtuman kokeneen henkilön tuttava laushtaisi: ”Purjehdit viime kesänä Turun saaristossa.” Mentaalisen tilan aktivoitumisen ansiosta tapahtuman kokenut henkilö voi kuvata purjehdusreissuaan tuttavalleen. Eri syystä tämä mentaalinen tila puolestaan rakentuisi silloin, jos tuttava toteaisi: ”Maija ei usko, että purjehdit viime kesänä Turun saaristossa.” Tällöin mentaalista tilaa tarvittaisiin, jotta henkilö voisi vakuuttaa tehneensä kyseisen purjehduksen. Jos purjehtija itse puolestaan toteaisi, että hänen purjehdusreissunsa Turun saaristossa oli kuin risteily Karibialla, aktivoituu ainakin kaksi mentaalista tilaa: toisessa mentaalisisessa tilassa on edellä kuvattuun tapaan Turun saaristoreissu elementteineen, toisessa puolestaan Karibian risteily omine elementteineen.

Kuten kuvio 1 havainnollistaa, syötöstiloissa 1 ja 2 on elementtejä, joita yhdistävät toisiinsa kiinteät viivat. Viivat yhdistävät syötöstilojen **vastinpareja** (*counterparts*), jotka ovat Fauconnier’n ja Turnerin (2002: 47–48) mukaan moninaisissa suhteissa toisiinsa: kyse voi olla esimerkiksi kehysten välisistä yhteyksistä tai analogisista ja metaforisista yhteyksistä. Turun saaristoreissun ja Karibian risteilyn mentaalisisissa tiloissa voisi olla monia toistensa vastinpareina olevia elementtejä, kuten vesillä liikkumista ja säättä koskevia elementtejä, jotka ovat esimerkiksi analogisessa suhteessa toisiinsa. Fauconnier ja Turner (2002: 47) kutsuvat kahden tilan välille luotua yhteyttä tilojen väliseksi vastaavuudeksi (*cross-space mapping*).

Käsiteintegraation keskeisimpiä prosesseja on **sulauttaminen** tai **käsitteellinen yhdistyminen** (*blending, conceptual integration*). Käsitteellisessä yhdistymisessä kahden syötöstilan rakenne heijastuu uuteen tilaan, sulaumaan. Yleinen tila ja sulaumatila ovat suhteessa toisiinsa, sillä sulaumat sisältävät yleisen tilan kuvaaman yleisen rakenteen. Lisäksi ne sisältävät erityisen rakenteen, joka eroaa verkoston muista mentaalisisista tiloista ja voi jopa olla syötöstiloille mahdoton. (Fauconnier & Turner 2002: 47.)

Sulaumaan eivät heijastu kaikki elementit ja suhteet muista mentaalisisista tiloista. Ilmiötä nimitetään Fauconnier’n ja Turnerin (2002: 47–48) mukaan **valikoivaksi heijastumiseksi** (*selective projection*). Esimerkiksi toistensa vastinpareina olevista elementeistä sulaumaan voivat heijastua joko molemmat elementit tai vain toinen niistä.

Sulaumaan kehittyä rakenne, jota ei sellaisenaan ole missään syötöstilassa. Fauconnier ja Turner (2002: 48) määrittelevät kolme vaihetta, joiden kautta tämä uusi, emergentti rakenne luodaan. Nämä vaiheet ovat **kokoaminen** (*composition*), **täydentäminen** (*comp-*

letion) ja **kehittely** (*elaboration*). Kokoaminen liittyy siihen, että käsitteellisellä yhdistymisellä on mahdollista koota syötöstilojen elementeistä jotakin sellaista, mitä ei ole olemassa yksittäisessä syötöstilassa. Täydentämisellä puolestaan tarkoitetaan sitä, että ihmiset tuovat tiedostamattaan sulaumaan runsaasti taustatietoa ja -merkityksiä. Sulauma on vain minimaalinen kompositio, joka usein automaattisesti tulkitaan rikkaammaksi kokonaisuudeksi. (Fauconnier ja Turner mp.) Kehittelyllä taas kuvataan sitä, kuinka sulaumia käsitellään ikään kuin simulaatioina: Fauconnier ja Turner (2002: 48–49) puhuvat ilmiöstä sulauman ”juoksuttamisena” (*running the blend*). Sulaumia voi kehittää eli niin sanotusti juoksuttaa loputtomasti erilaisiin mahdollisiin suuntiin.

2.3.3 Käsitemintegraation periaatteista ja tavoitteesta

Käsitemintegraatiota ohjaavat ja rajoittavat tietyt Fauconnier’n ja Turnerin (2002: 310) kuvaamat periaatteet: perustavat (*constitutive*) sekä hallitsevat (*governing*) periaatteet. Perustaviin periaatteisiin kuuluvat esimerkiksi edellä kuvattu vastinparien yhdistely, valikoiva heijastaminen, sulauttaminen sekä emergenttiin rakenteeseen johtavat kokoaminen, täydentäminen ja kehittäminen. Hallitseviakin periaatteita on useita, kuten tiivistäminen (*compression*), topologian ja kuvion täydentämisen periaatteet sekä eräänlaisten olennaisien suhteiden (*Vital Relations*) maksimointiin ja vahvistamiseen liittyvät periaatteet. (Fauconnier & Turner 2002: 309–346.) Olennaisilla suhteilla tarkoitetaan käsitteintegraatiossa toistuvasti esiintyviä käsitteellisiä suhteita, kuten syy-seuraussuhdetta. Muita olennaisia suhteita ovat esimerkiksi muutos, identiteetti, aika, tila ja analogia. (Fauconnier ja Turner 2002: 92–102.)

Kun tarkastelen naisen euro -konstruktion ilmentymiä sulaumien teorian näkökulmasta, olennaiseksi nousee etenkin tiivistämisen periaate, jonka keskeinen tavoite on **skaalaaminen**. Skaalaamisen tavoite ohjaa myös muita käsitteintegraation periaatteita, sillä sulauttamalla skaalataan useita erilaisia asioita, ilmiöitä ja tapahtumia ”ihmisen kokoiseksi” (*achieve human scale*, ks. Fauconnier & Turner 2002: 312, 322–324). ”Ihmisen kokoiseksi skaalaamisella” Fauconnier ja Turner (mp.) tarkoittavat ihmiselle tutun kokemusmaailman hyödyntämistä erilaisten asioiden, ilmiöiden ja tapahtumien kuvaamisessa. Evans ja Green (2006: 419) selittävät pyrkimystä saavuttaa inhimillinen skaala esimerkiksi, jossa evoluution noin 4,6 miljardia vuotta jatkunutta kehitystä havainnollistetaan skaalaamalla se 24 tunniksi eli yhdeksi vuorokaudeksi. Kun tämä miljardien vuosien mit-

tainen ajanjakso tiivistetään helpommin hahmottuvaksi rakenteeksi eli 24 tunnin vuorokaudeksi, dinosaurusten voitaisiin kuvata ilmestyneen maapallolle iltakymmenen aikoihin ja kuolleen sukupuuttoon varttia myöhemmin. Kädellisten puolestaan voitaisiin kuvata kehittyneen viisi minuuttia ennen keskiyötä, ihmisen vasta juuri keskiyön kellonlyömällä. Esimerkki on sulauma, jossa eliökunnan kehitysvaiheet ja niiden ajalliset suhteet on skaalattu valtavista, massiivisista ajanjaksoista arkipäiväisempiin ja tutumpiin ajan yksiköihin.

Käsiteintegraatioon ja ilmiöiden skaalaamiseen ihmisen kokoiseksi palaan tämän tutkielman analyysiluvuissa. Ennen siirtymistä naisen euro -konstruktion analyysiin on kuitenkin paikallaan esittää esimerkki siitä, miten kielellistä ilmausta voidaan analysoida käsiteintegraation ja sulaumien teorian lähtökohdista.

2.3.4 Esimerkki käsiteintegraatiosta – klipperin ja katamaraanin kisa

Seuraavan *Regatta*-esimerkin esittelevät Fauconnier ja Turner (2002: 63–65), ja sitä hyödyntävät myös Evans ja Green (2006: 411–412) sulaumien teoriaa kuvatessaan. Siteerattu teksti on edellä mainittujen lähteiden mukaan peräisin *Latitude 38* -lehden uutisesta:

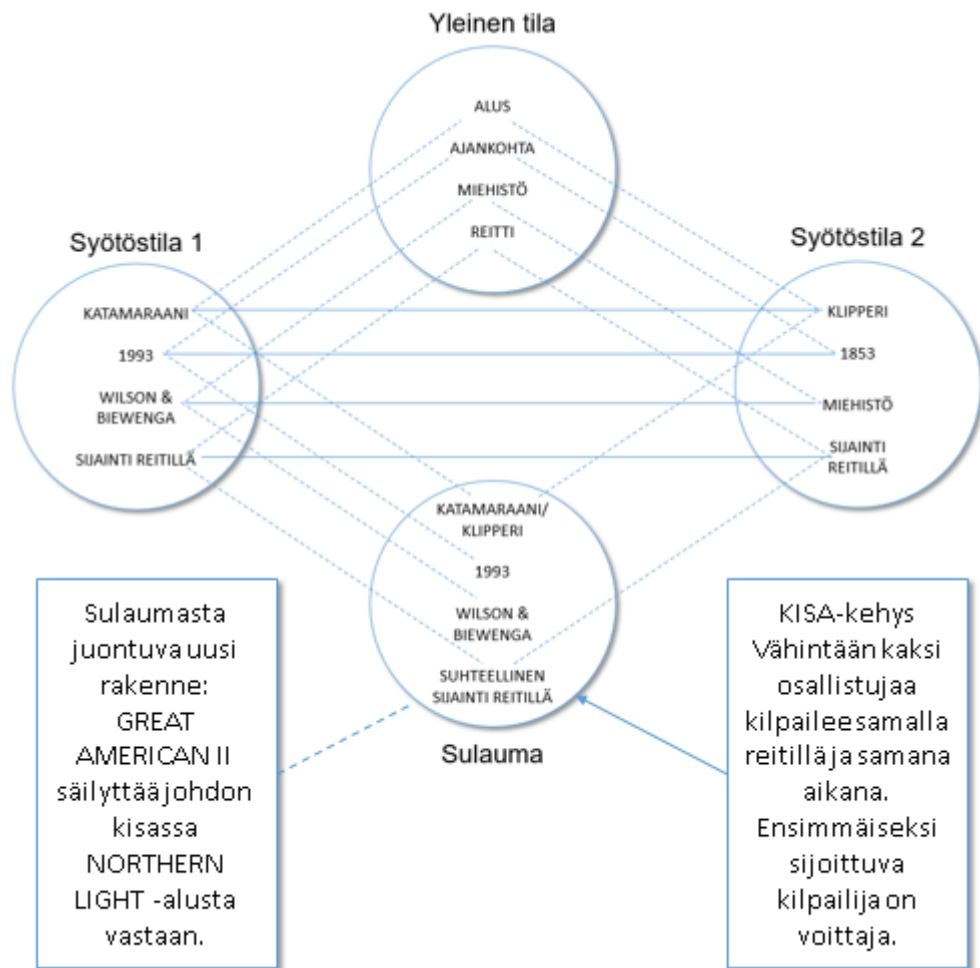
As we went to press, Rich Wilson and Bill Biewenga were barely maintaining a 4.5 day lead over the ghost of the clipper *Northern Light*.

Tässä vuodelta 1993 peräisin olevassa uutisessa kerrotaan modernista katamaraanista *Great American II*, jolla purjehtivat Rich Wilson ja Bill Biewenga. Aluksen reitti kulki San Franciscosta Bostoniin. Kyseisen reitin ennätystä piti hallussaan vielä vuonna 1993 klipperi *Northern Light*, joka oli tehnyt matkan 76 päivässä ja 8 tunnissa vuonna 1853.

Ilmaus *maintaining a lead* kuvaa Wilsonin ja Biewengan säilyttävän johdon *Northern Light* -klipperin haamuun (*ghost*), mikä luo mielikuvan kisasta. Fauconnier ja Turner (2002: 64) kuvaavat sanan *ghost* toimivan eksplisiittisenä viittauksena sulaumaan ja eriaikaisiin syötöstiloihin. Mielikuvaisessa kisassa alukset purjehtivat samalla reitillä samaan aikaan, vaikka todellisuudessa molemmat alukset seilaavat yksin eri aikoina. Kun *Great American II* -aluksen kerrotaan olevan neljä ja puoli päivää edellä *Northern Light* -klipperia, sulauttaa ilmaus vuoden 1853 ja vuoden 1993 tapahtumat yhdeksi ja samaksi tapahtumaksi. Ilmauksen luoma tilanne, jossa *Great American II* säilyttää johdon kisassa *Northern Light* -klipperia vastaan, on sulauman tuottama uusi rakenne.

Regatta-esimerkissä luodaan integraatioverkosto, jossa on kaksi syötöstilaa: toisessa syötöstilassa on matka, jonka katamaraani tekee vuonna 1993, toisessa puolestaan matka, jonka klipperi *Northern Light* teki vuonna 1853. Kuten käsiteintegraatioverkosto (kuvio 2) havainnollistaa, integraatioverkoston yleinen tila sisältää skemaattisen tiedon, joka tässä tapauksessa liittyy ALUKSIIN ja MATKOIHIN ja joka motivoi syötöstilojen välisen yhdistelyn. Sulaumassa taas on kaksi alusta, *katamaraani* ja *klipper*. Lisäksi sulaumassa on alusten välinen KISA, jossa *katamaraani* säilyttää johdon *klipper*iin.

Kuvio 2. Klipperin ja katamaraanin kisa.

Sulauma syntyy valikoivalla heijastumisella syötöstiloista sulaumatilaan. Kaikki syötöstilojen sisältämä tieto ei suinkaan siirry sulaumaan: esimerkiksi ALUKSIIN liittyvät mentaaliset tilat voivat sisältää rajattomasti tietoa sääolosuhteista laivan lastiin, mutta tämä tieto ei ole oleellista niiden päätelmien ja mielikuvien suhteen, joita ilmaus *Rich*

Wilson and Bill Biewenga were barely maintaining a 4.5 day lead over the ghost of the clipper Northern Light kutsuu luomaan. Sen sijaan esimerkiksi vuoden 1993 aikakehys tuodaan sulaumaan, sillä mielikuvainen kisa käydään tuolloin. Sulaumaan heijastuvaa rakennetta kootaan ja täydennetään KISA-kehyksellä, joka on kuvattu kuviossa 2 laatikkona mentaalisten tilojen ulkopuolelle. KISA-kehys tuo mukanaan tiedon esimerkiksi siitä, että kisassa on yleensä vähintään kaksi OSALLISTUJAA ja että nopeammin reitin purjehtinut alus on VOITTAJA. Kun sulaumaa nyt ”juoksutetaan”, syntyy uusi, emergentti rakenne: kaksi alusta voidaan kuvitella kisaan ja niiden suoriutumista voidaan vertailla. Kuviossa 2 tämä uusi rakenne on kuvattu sulauman alapuolella sijaitsevaan laatikkoon.

Sen lisäksi, että syötöstilat ovat yhteydessä sulaumatilaan, myös sulauma säilyttää yhteydet syötöstiloihin ja heijastumista voi tapahtua takaisin syötöstiloihin. Kun sulau-massa (kuvio 2) syntyy kahden aluksen välinen kisa kaikkine KISA-kehykseen liittyvine sisältöineen ja tunteineen, muokkaa sulauma vääjäämättä syötöstiloja. Katamaraanin miehistö voi esimerkiksi kokea kisaan – voittamiseen ja häviämiseen – liittyviä tunteita, vaikka varsinainen kisa onkin mielikuvituksen tuotetta. (Fauconnier & Turner 2002: 63–64.)

3 Naisen euro -konstruktio

Seuraavaksi pyrin vastaamaan tämän tutkielman ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen eli 1) siihen, millaisista osista naisen euro -konstruktio koostuu, sekä 2) siihen, miten konstruktion merkitys rakentuu. Analysoin tässä luvussa naisen euro -konstruktion muotoa ja merkitystä edeten konstruktion semanttisesta kehyksestä (luku 3.1) lausetyyppiin ja leksikaaliseen ainekseen (luvut 3.2 ja 3.3). Tämän jälkeen tarkastelen konstruktion ilmentymien merkityksen rakentumista (luku 3.4). Analyysin päätteeksi kokoon luvussa 3.5 konstruktion keskeiset piirteet, joita kielenkäyttäjät pääpiirteissään toistavat luodessaan uusia konstruktion ilmentymiä.

Vaikka tutkimuksen kohteena on naisen euro -konstruktio kokonaisuudessaan, käsittelem konstruktiota tässä luvussa varsinkin konstruktion prototyyppisimmästä ilmentymästä eli ilmauksesta *naisen euro on 80 senttiä* käsin. Prototyypin pohjalta kuvaan naisen euro -konstruktion keskeiset piirteet, joita voidaan pitää myös konstruktion kriteereinä.

Mitä täydellisemmin konstruktion uudet ilmentymät täyttävät nämä kriteerit, sitä prototyyppisempiä konstruktion edustajia ne ovat, ja mikäli nämä kriteerit täyttyvät vain osittain, kyseessä on marginaalisempi konstruktion edustaja (Taylor 1998: 192).

3.1 Semanttinen kehys

Naisen euro -konstruktion ilmentymien tyypillinen esiintymiskurssi on tasa-arvopuhe. Tässä diskurssissa konstruktion tehtävänä on tuoda esiin jokin epätasa-arvoasetelma, kuten sukupuolten välisen ansiotasa-arvon ongelma. Epätasa-arvoasetelmaa voikin naisen euro -konstruktion kohdalla nimittää taustaksi, jota vasten konstruktion ilmentymät tyypillisesti tulkitaan. Kuten edellä todettiin, tällaista taustaa kutsutaan kognitiivisessa kielitieteessä kehykseksi.

3.1.1 Geneerisiä epätasa-arvoasetelmia

Naisen euro -konstruktion tavanomaisimpien ilmentymien tehtävänä on kuvata sukupuolten¹⁵ välistä ansioeroa – olipa kielenkäyttäjä mahdollisen ansioeron todellisuudesta mitä hyvänsä mieltä tai lähestyipä hän sitä mistä hyvänsä näkökulmasta. Seuraavat esimerkit 1 ja 2 kuvaavat konstruktion tyypillisimpiä ilmentymiä:

- 1) Juurakon Hulda on ajankohtainen niin kauan kuin **naisen euro on 80 senttiä** – Teatteri Ilona tuo talveen kesäteatterin tuntua (Yle Uutiset 22.3.2016)
- 2) ”**Miehen euro onkin alle 90 senttiä**” (Tamperelainen 15.1.2013)

Esimerkki 1 esittää konstruktion prototyypin, ilmauksen *naisen euro on 80 senttiä*, sen tyypillisessä tehtävässä eli osana tasa-arvodiskurssia. Esimerkki 2 puolestaan osoittaa, kuinka kielenkäyttäjät hyödyntävät prototyypin tarjoamaa mallia samankaltaisen tasa-arvodiskurssin sisällä. Ilmauksen *Miehen euro onkin alle 90 senttiä* (2) voi kuvitella syntyneen *naisen euro on 80 senttiä* -ilmauksen tarjoaman mallin pohjalta, sillä näiden ilmausten syntaktisissa ja leksikaalisissa rakenneosissa on useita yhtäläisyyksiä ja niitä hyödynnetään samanlaisessa semanttisessa tehtävässä. Molemmissa konstruktion ilmen-

¹⁵ Aineistossa sukupuolten välistä vertailua kuvaavat ilmentymät viittaavat joko nais- tai miespuoliseen tarkoitteeseen. *Sukupuoli* on käsitteenä toki nais–mies-dikotomia moninaisempi.

tymissä (1 ja 2) sanalla *euro* kuvataan ansio- tai palkkatasoa, ja lisäksi ilmentymissä tuodaan esiin osalliset, jotka häviävät vertailussa, tässä tapauksessa ansio- tai palkkavertailussa.

Vaikka ilmentymissä 1 ja 2 genetiivimääritteet *naisen* ja *miehen* ovat yksikkömuotoisia, viitataan näillä määritteillä geneerisesti kaikkiin kyseisen luokan tai ryhmän edustajiin, mikä on naisen euro -konstruktiolle tyypillistä. **Geneerisiä** ovat yleiset luonnehdinnat ja määritelmät. Geneerinen NP viittaa kokonaiseen lajiin, luokkaan tai tyyppiin eikä tiettyyn, kontekstista ilmenevään tarkoitteeseen. (VISK § 1407.) Genetiivimääritteet *naisen* ja *miehen* viittaavat esimerkeissä 1 ja 2 laajalti kaikkiin naisiin ja miehiin, jotka työskentelevät ja saavat palkkaa Suomessa.

Kielenkäyttäjän ei esimerkeissä 1 ja 2 ole välttämätöntä tarkentaa sitä, millaisten naisten tai miesten eurosta konstruktiossa on kyse, sillä tieto sisältyy konstruktion aktivoimaan semanttiseen kehykseen: prototyyppiset konstruktion ilmentymät oletettavasti aktivoivat kuulijassaan kehyksen, johon sisältyy käsityksiä sukupuolten välisistä ansio- ja palkkaeroista Suomessa. Toisaalta naisen euro -konstruktion käyttömahdollisuudet eivät rajoitu vain sukupuolten väliseen ansiotasa-arvodiskurssiin, kuten esimerkki 3 osoittaa:

- 3) Uusi tasa-arvo-ongelma - **Vasenkätisen euro on noin 90 senttiä** (Tekniikka & Talous 8.12.2014)

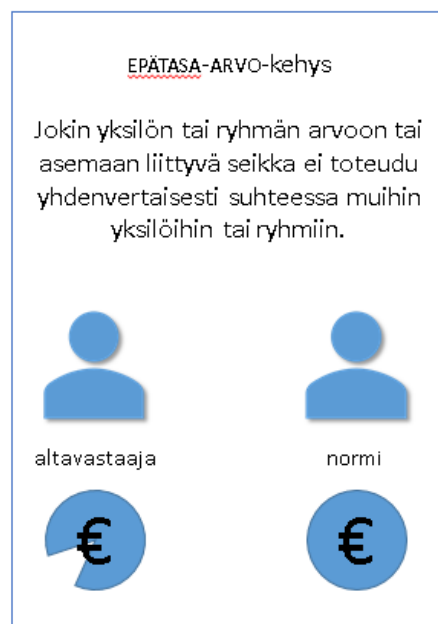
Myös tässä esimerkissä kirjoittaja tuo esiin epätasa-arvoasetelman, jonka kuvaamiseen hän hyödyntää naisen euro -konstruktiota. Esimerkin kuvaama konstruktion ilmentymä esiintyy oikea- ja vasenkätisten ansioeroja käsittelevän artikkelin otsikossa. Artikkelissa referoidaan tutkimusta, joka osoittaa vasenkätisten ansaitsevan noin kymmenesosan vähemmän kuin oikeakätisten. Koska vasenkätisten ansiot ovat noin 90 prosenttia oikeakätisten ansioista, on heidän euronsakin vain 90 prosenttia oikeasta eurosta, *90 senttiä*.

3.1.2 Altavastaaja, normi ja vertailun kohde

Kaikissa edellä esittämissäni esimerkeissä 1–3 rahayksikkö *euro* kuvataan todellista arvoaan pienemmäksi: sen ei kerrota olevan 100 senttiä, mitä se maailmantiedon mukaan on, vaan vähemmän, *80* tai *90 senttiä*. Kun todellista arvoaan alhaisemmalla eurolla kuvataan jonkin ryhmän palkkaa tai ansiota, ilmaistaan implisiittisesti, että kyseisen ryhmän

palkka tai ansio on vähemmän kuin mitä se voisi olla. Lisäksi esimerkeissä 1–3 implikoidaan, että joillakin toisilla ryhmillä euro puolestaan vastaa todellista arvoaan eli joillakin toisilla euro on 100 senttiä. Toisin sanoen joillakin toisilla myös palkka tai ansio on jokin, mitä sen on mahdollistakin olla.

Peitellysti ilmaistu vertailu sekä se, että *euro* eli ansio tai palkka on vähemmän kuin se voisi olla, rakentavat ilmentymissä 1–3 epätasa-arvoasetelmia. Vastaavat asetelmat vaikuttavat laajalti naisen euro -konstruktion ilmentymien taustalla, joten konstruktion semanttisena kehyksenä voi yleisesti pitää epätasa-arvoasetelmaa.

Kuvio 3. Naisen euro -konstruktion semanttinen kehys.

Kuvion 3 esittämä semanttinen kehys, EPÄTASA-ARVO, on samaan tapaan kompleksinen kuin luvussa 2.2.1 mainittu kaupankäyntikehys. Osallisina epätasa-arvokehyksessä ovat ensinnäkin ne yksilöt tai ryhmät, joiden yksilöllinen tai yhteiskunnallinen arvo ei ole yhtäläinen joidenkin toisten yksilöiden tai ryhmien kanssa. Tällaista osallista nimitän naisen euro -konstruktion kehyksessä ALTAVASTAAJAKSI, joka tavallisesti ilmaistaan konstruktiossa eksplisiittisesti. Toisekseen kehyksen osallisina – joskin naisen euro -konstruktion kohdalla yleensä ilmipanamattomina sellaisina – ovat aina myös ne yksilöt tai ryhmät, joiden arvoon epätasa-arvoisessa asemassa olevat osalliset suhteutuvat. Tällaista osallista nimitän NORMIKSI. Esimerkiksi ilmauksessa *naisen euro on 80 senttiä* altavastaajana eli jollakin tavalla alakynnessä olevana osallisena on *nainen*, sillä naisen euro ei

ole sitä, mitä se maailmantiedon mukaan voisi olla. Piilossa olevan normin asemassa puolestaan on mies, jonka euroon naisen euro suhteutetaan.

Lisäksi epätasa-arvokehykseen sisältyy VERTAILUN KOHDE: asia, jota verrataan altavastaajan ja normin välillä. Ilmauksessa *naisen euro on 80 senttiä* tämä vertailun kohde on naisen palkka- tai ansiotasoa kuvaava *euro*. Kuviossa 3 vertailun kohde esitetään €-symbolilla varustetulla ympyräkaaviolla, joka osoittaa sekä altavastaajan että normin osuudet kyseisestä kohteesta.

3.1.3 Dikotomioista ja tunnusmerkkisyydestä

Naisen euro -konstruktiossa tuodaan eksplisiittisesti esiin vertailuasetelman häviäjä eli altavastaaja, mutta vertailuasetelman toinen osapuoli puolestaan ei yleensä käy suoraan ilmi konstruktion ilmentymistä. Kontekstilla on toki roolinsa tämän implisiittisen osallisen määrittämisessä, mutta usein normi on pääteltävissä myös niin sanottujen **vallitsevien dikotomioiden** perusteella.

Dikotomialla tarkoitetaan kahtiajakoa tai vastakkainasettelua, ja tällaiset kahtiajaot ovat yleisiä varsinkin filosofiassa. Filosofisia dikotomioita ovat esimerkiksi hyvän ja pahan, hengen ja aineen sekä Jumalan ja ihmisen dikotomiat. (TT s.v. *dikotomia*.) Useimmat naisen euro -konstruktion ilmentymät vaikuttavat perustuvan naisen ja miehen väliseen vastakkainasetteluun. Sukupuolten välinen dikotomia on siinä määrin tunnettu, etteivät geneerisen nais- tai miespuolisen altavastaajan sisältävät konstruktion ilmentymät välttämättä kaipaa kontekstia tulkintansa tueksi: implisiittinen normi on pääteltävissä tunnetun kahtiajaon perusteella.

Myös monet muut naisen euro -konstruktion ilmentymissä vertailunalaiset osalliset toistavat tunnettuja ja vallitsevia dikotomioita, kuten oikeakätisen ja vasenkätisen dikotomiaa (ks. edellä esimerkki 3). Tällöinkin implisiittisesti ilmaistu normi, kuten oikeakätinen, on usein pääteltävissä tunnetun kahtiajaon perusteella eikä konstruktion ilmentymän tulkinta vaadi normin kannalta laajempaa kontekstia.

Varsinkin marginaalisemmat ilmentymät voivat kuitenkin poiketa vallitsevista dikotomioista tai niiden osalliset voivat edustaa useampia yleisiä kahtiajakoja. Tällöin pelkkä konstruktion ilmentymä ei usein riitä ilmaisemaan, millaisten osapuolten vertailu on kyseessä, ja eksplisiittisesti ilmaistulle altavastaajalle on löydettävä vertailukohde il-

mentymän kontekstista. Esimerkiksi seuraavaksi esittämäni naisen euro -konstruktion ilmentymä *Minun euron on 120 senttiä* (4) ei suoraan paljasta, kenen euroon kielenkäyttäjä omaa euroaan vertaa:

4) **Minun euron on 120 senttiä ;:-)**
Osaan sijoittaa. (Suomi24-keskustelu 22.1.2011)

Esimerkki 4 on nimimerkin *Ratikkakuski* jättämä kommentti keskusteluketjuun, jonka nimi on *Miesten nurkkaus* ja jonka aloituksessa kysytään seuraavaa: ”Aina jankutetaan, että naisen euro on se tai tuo summa, mutta mikä se on miehille?”¹⁶ Nimimerkki *Ratikkakuski* kuvaa hänen euronsa olevan enemmän kuin normin mukainen euro, ja normia arvokkaamman euron perusteena toimii ilmaus *Osaan sijoittaa* (4). Kontekstin perusteella ilmentymän *Minun euron on 120 senttiä* (4) genetiivimäärite *Minun* viittaa miespuoliseen tarkoitteeseen, mutta ilmentymästä tai sen kontekstista ei ilmene, suhteutuuko *Minun euron* juuri geneerisen naisen euroon. Kielenkäyttäjä voi esimerkissä 4 myös verrata itseään esimerkiksi kaikkiin niihin, jotka eivät osaa sijoittaa.

Kun naisen euro -konstruktiolla tuodaan esiin jollakin tavoin epätasa-arvoisessa asemassa oleva normista poikkeava osallinen, on melko tyypillistä, että tämä poikkeama on **tunnusmerkkisempi** kuin normi. Tunnusmerkkinen kielen rakenne tai muoto on monimutkaisempi ja tavallisesti myös käytöltään rajatumpi kuin vastaavaan kategoriaan kuuluva tunnusmerkitön muoto tai rakenne (ks. VISK s.v. *tunnusmerkkisyys*). Esimerkiksi sanojen *mies* ja *nainen* oppositiosta tunnusmerkittömänä on pidetty *miestä* ja tunnusmerkkillisenä *naista* (ks. esim. Kangasniemi 1997: 61–62). Naisen euro -konstruktiossa tunnusmerkkinen poikkeama, kuten nainen ilmauksessa *naisen euro on 80 senttiä*, tuodaan ilmentymässä eksplisiittisesti esiin. Normiksi asettuvaa osallista sen sijaan ei ole välttämätöntä ilmaista suoraan, vaan sen voi jättää implisiittiseksi.

Sanojen *mies* ja *nainen* tunnusmerkitön–tunnusmerkkinen-suhde on kiinnostava naisen euro -konstruktion kannalta, sillä konstruktiossa esiintyvä altavastaa ja normi ovat useimmissa tapauksissa nais- ja miestarkoitteisia. Mila Engelbergin (2016: 26) mukaan sukupuolta pidetään keskeisempänä piirteenä naisilla kuin miehillä, mikä ilmenee esimerkiksi etumääritteiden *nais(puolinen)* ja *mies(puolinen)* epäsuhtaisesta käytöstä sekä siitä, että suomessa on feminiinijohtimia muttei maskuliinijohtimia. Nämä kielen

¹⁶ Suomi24-keskustelu 22.1.2011.

piirteet pitävät yllä käsitystä siitä, että naiset ovat tunnusmerkkinen, sukupuolittunut poikkeama normista. Mies puolestaan kuvataan usein ihmisen normina ja prototyyppinä. (Engelberg 2016: 13, 26.) Sanojen *mies* ja *nainen* oppositiota voikin tunnusmerkitön–tunnuksmerkillinen-suhteen lisäksi kuvata myös normi–poikkeama-suhteeksi. Naisen euro -konstruktion ilmentymissä esiintyvä tunnusmerkkinen altavastaaja on usein naistarkoitteinen, sillä konstruktion juuret ovat ansiotasa-arvodiskurssissa, jonka sisältämissä vertailuissa nainen esitetään yleensä häviäjänä. Konstruktion prototyyppiset ilmentymät heijastavat siten paitsi yhteiskunnallisia ansiotasa-arvoasetelmia myös niitä kielen piirteitä, joilla naissukupuoli ilmennetään tunnusmerkkisemmäksi kuin miessukupuoli.

Tunnuksmerkittömän normin ja tunnuksmerkkisemmän poikkeaman suhde voi tosin tulla naisen euro -konstruktiossa esiin myös muissa kuin sukupuolten välisissä vertailuissa:

- 5) Toisin sanoen **maahanmuuttajan euro on 75 senttiä**. (Helsingin Sanomat 4.5.2014)

Esimerkin 5 sisältämä naisen euro -konstruktion ilmentymä *maahanmuuttajan euro on 75 senttiä* ei välttämättä edellytä tulkintansa tueksi sitä, että maahanmuuttajan euroa verrataan eksplisiittisesti kantaväestön edustajan euroon: kantaväestön edustaja on normi, joka prototyyppisyytensä ja tunnuksmerkittömyytensä ansiosta voidaan jättää piiloon.

Tunnuksmerkkisen altavastaajan sekä yleensä implisiittisen normin välisen epätasa-arvoasetelman kuvaaminen on naisen euro -konstruktion ilmentymien olennaisimpia tehtäviä. Pidänkin epätasa-arvokehyksen läsnäoloa yhtenä keskeisistä kriteereistä, joiden perusteella ilmaus voidaan luokitella naisen euro -konstruktion edustajaksi. Mikäli epätasa-arvoasetelma on esimerkiksi hyvin suhteellinen, kyseessä voi olla marginaalisempi konstruktion ilmentymä, ja mikäli ilmaukseen ei sisälly minkäänlaista tasa-arvoasetelmaa, on kyseessä jonkin toisen konstruktion edustaja. Esimerkiksi edellä mainitsemani ilmaus *Saturnuksen päivä on 10,5 tuntia* muistuttaa muodollisilta ja leksikaalisilta piirteiltään naisen euro -konstruktion ilmentymiä, mutta ilmauksessa ei ole kyse minkäänlaisen tasa-arvoasetelman kuvauksesta, vaan sillä havainnollistetaan Saturnuksen päivän pituutta suhteessa Maan päivään. Kyseessä on siten muun kuin naisen euro -konstruktion edustaja.

3.2 Muoto

Käsittelen tutkielmassa naisen euro -konstruktion edustajina *olla*-verbillisiä ilmauksia, jotka pääsääntöisesti edustavat lausetyypiltään kopulalauseetta. Aineiston 120 ilmentymästä kopulalauseen muotoisia on 117, ja kopulalauseisuutta voikin pitää konstruktion keskeisenä muotopiirteenä. Piirre ei kuitenkaan ole ehdoton, sillä olemassa on esimerkiksi sellaisia eksistentiaalilauseen muotoisia ilmentymiä, joiden suhde naisen euro -konstruktion on tulkinnanvarainen. Aineistossa eksistentiaalilauseen muotoisia ilmauksia on kolme.

Seuraavaksi käyn läpi kopulalauseen muotoisten ilmentymien keskeiset piirteet, ja tämän jälkeen käsittelen eksistentiaalilauseen muotoisia ilmauksia, jotka on mahdollista tulkita naisen euro -konstruktion edustajiksi. Muiden lausetyyppien edustajiksi luettavia naisen euro -konstruktion ilmentymiä en tutkielman aineistoa kerätessäni kohdannut.

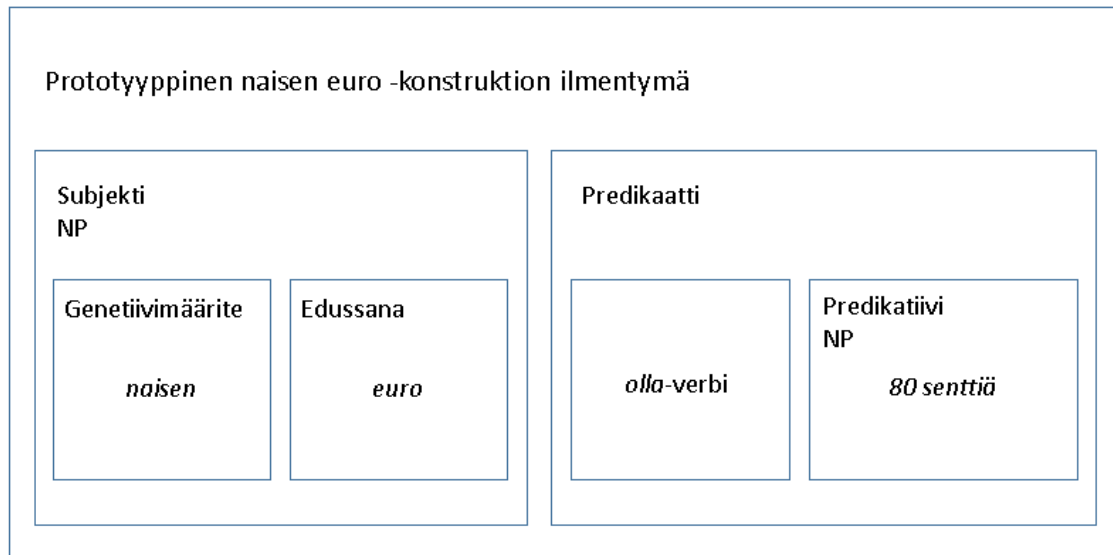
3.2.1 Kopulalauseisuus

Kopulalause vaikuttaa edustavan naisen euro -konstruktion prototyyppistä muotorakennetta, sillä eri tavoin varioivia kopulalauseen muotoisia konstruktion ilmentymiä löytyy runsaasti sekä prototyyppisistä että marginaalisemmista konstruktion ilmentymistä. **Kopulalause** on monikäyttöinen syntaktinen lausetyyppi, joka koostuu subjektista sekä *olla*-verbin ja predikaatiivin tai adverbiaalinen muodostamasta predikaatista (VISK § 891).

Naisen euro -konstruktion subjektina toimiva NP koostuu prototyyppisesti genetiivimääritteestä, kuten *naisen*, sekä nominatiivimuotoisesta edussanasta, kuten *euro*. Predikaatti muodostuu konstruktiossa prototyyppisesti *olla*-verbistä sekä määränilmauspredikaatiivista (määränilmauspredikaatiivista ks. VISK § 956), substantiivilausekkeen tavoin toimivasta numeraalin muodostamasta NP:stä, kuten *80 senttiä*. Prototyyppisen naisen euro -konstruktion ilmentymän syntaktiset piirteet esitän kuviossa 4 seuraavalla sivulla.

Eri verbit luovat erilaisia merkityksiä, ja merkityserot puolestaan vaikuttavat siihen, millaisten konstruktoiden edustajiksi ilmaukset voidaan luokitella. Kopulaverbi *olla* liittää ilmauksen subjektin verbin ja predikaatiivin muodostamaan predikaattiin, ja se ilmaisee myös tempusta ja modusta. Naisen euro -konstruktiossa verbin tempus on yleisimmin preesens ja modus indikatiivi. Varsinkin prototyyppisempien ilmentymien tapauksessa myös muut tempukset ja modukset ovat mahdollisia. Aspektiltaan kopulalause on tilan kuvaus, eli se ilmaisee jonkun tai jonkin olemista jonkinlaisena (VISK § 891). Tilalla

tarkoitetaan yhtäjaksoista tilannetta, jolla ei ole luontaista päätepistettä. Siihen ei sisälly muutosta tai liikettä, joten sille on ominaista homogeenisuus. (VISK § 1502.) Kopulalauseella naisen euro -konstruktion ilmentämä epätasa-arvoasetelma esitetään aina samalla tavalla: muuttumattomana tilanteena.

Kuvio 4. Kopulalauseen muotoinen naisen euro -konstruktion ilmentymä.

Muunlaisia verbejä sisältävät ilmaukset kuvaavat yleensä erilaisia asiointiloja kuin *olla*-verbilliset kopulalauseen muotoiset ilmentymät. Esimerkiksi ilmaus *Naisen euro nousee 80 sentistä 85 senttiin*¹⁷ muistuttaa kyllä naisen euro -konstruktion ilmentymiä, mutta liikeverbi *nousta* kantaa eri merkitystä kuin *olla*-verbi. Se ilmaisee naisen euron (metaforista¹⁸) ylöspäin suuntautuvaa ja positiivista liikettä, ja ilmauksen kuvaama asetelma poikkeaa siksi naisen euro -konstruktion ilmentymien kuvaamista asetelmista, joissa naisen euro esitetään osana muuttumatonta tilannetta.

Joissakin tapauksissa muun kuin *olla*-verbin sisältämä ilmaus voi kuitenkin olla lähellä naisen euro -konstruktion ilmentymiä. Esimerkiksi ilmauksella *isän keskimääräinen lapsenhoitotunti kestää vain 27 minuuttia*¹⁹ rakennetaan vertailuasetelma eksplisiittisesti ilmaistun isän ja implisiittiseksi jäävän äidin välille ja vertailun kohde eli *lapsenhoitotunti* kuvataan äidin luomasta normista poikkeavaksi entiteetiksi naisen euro -konstruktiolle tyypilliseen tapaan. Ilmauksen kuvaaman isän ja äidin välisen vertailuasetelman kannalta

¹⁷ Helsingin Sanomat 18.7.2008.

¹⁸ Ks. orientaatiometafora esim. Lakoff & Johnson 1980: 14–21.

¹⁹ Helsingin Sanomat 10.1.2015, päivitetty 11.1.2015.

kestää-verbin kuvaama tilanne ei eroa suuresti *olla*-verbillisistä naisen euro -konstruktion ilmentymistä, sillä verbin luoma merkitysero vaikuttaa pääasiassa *lapsenhoitotunti*-käsitteen hahmottamiseen: *kestää*-verbin myötä *isän keskimääräinen lapsenhoitotunti* hahmottuu ajallisenä jatkumona, joka päättyy 27 minuutin kohdalla, kun taas *olla*-verbillisessä ilmentymässä *isän keskimääräinen lapsenhoitotunti on vain 27 minuuttia* ajallinen jatkumo ei samalla tavoin korostu.

Vaikka esimerkiksi juuri *kestää*-verbin sisältämät ilmaukset voivat joissakin tapauksissa olla tulkittavissa naisen euro -konstruktion marginaalisemmiksi ilmentymiksi, en tämän tutkielman puitteissa käsittele tarkemmin muita kuin *olla*-verbin sisältäviä ilmentymiä. Konstruktion *olla*-verbin lisäksi mahdollisesti sopivaa verbijoukkoa on mahdotonta määritellä, sillä muita kuin *olla*-verbillisiä konstruktioksi sopivia ilmentymiä ei vaikuta esiintyvän säännöllisesti. Lisäksi muut verbit voivat olla *olla*-verbiä tiukemmin sidoksissa tietynlaisiin tarkoitteisiin, kuten *kestää*-verbi ajallista jatkumoa ilmaiseviin tarkoitteisiin, ja aineistonkeruuseen vaadittuja hakulausekkeita olisi siksi ollut hyvin haastavaa määritellä.

3.2.2 Eksistentiaalilauseen muotoiset ilmentymät

Kopulalauseen muotoisten ilmentymien lisäksi kielenkäytössä esiintyy joitakin eksistentiaalilauseiksi luokiteltavia ilmauksia, jotka muotoerosta huolimatta vaikuttavat olevan semanttisesti lähellä naisen euro -konstruktion kopulalauseen muotoisia ilmentymiä. Tässä luvussa pohdin, ovatko tietynlaiset eksistentiaalilauseen muotoiset ilmentymät hyväksyttävissä naisen euro -konstruktion marginaalisiksi edustajiksi vai vievätkö muotoerot ne jo liian kauaksi konstruktion määritelmästä.

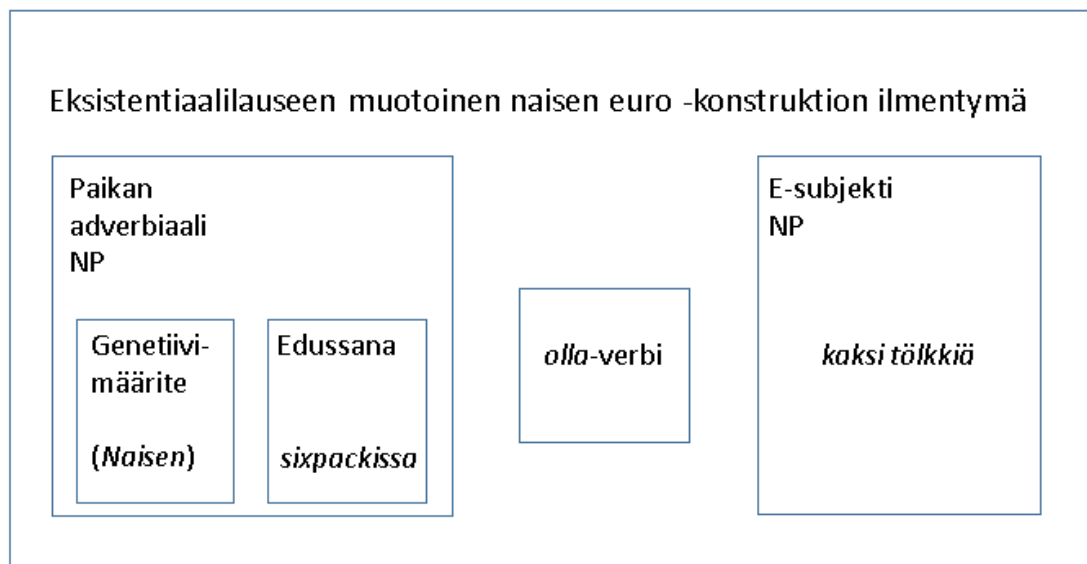
Eksistentiaalilause on syntaktinen erikoislause tyyppi, joka prototyyppisissä tapauksissa alkaa paikanilmauksella ja sisältää *olla*-verbin. Eksistentiaalijohdatus eli e-subjekti sijoittuu eksistentiaalilauseessa tyypillisesti verbin jälkeen. (VISK § 893.) Eksistentiaalilauseen muotoista naisen euro -konstruktion mahdollista ilmentymää havainnollistaa seuraava esimerkki 6:

- 6) **Naisen** metri on 92 senttiä ja **sixpackissa kaksi tölkkiä** (Helsingin Sanomat 10.1.2015, päivitetty 11.1.2015)

Ilmauksella (*Naisen*) *sixpackissa (on) kaksi tölkkiä* (6) kuvataan naisten alkoholinkulutusta, joka on vähäisempää kuin miehillä. Ilmaus jäljittelee naisen euro -konstruktion

prototyyppisiä ilmentymiä muun muassa sanastovalinnoillaan, ja kontekstissaan se onkin rinnasteinen selvemmin konstruktion edustajalta vaikuttavan ilmauksen *Naisen metri on 92 senttiä* kanssa. Ilmauksen (*Naisen*) *sixpackissa* (*on*) *kaksi tölkkiä* suhde naisen euro -konstruktion on kuitenkin tulkinnanvarainen, sillä sen syntaktiset ja osin semanttisetkin piirteet eroavat kopulalauseen muotoisista konstruktion edustajista.

Ilmaus (*Naisen*) *sixpackissa* (*on*) *kaksi tölkkiä* (6) sisältää alkuasemaisen paikan adverbialin (*Naisen*) *sixpackissa* sekä *olla*-verbin. Subjektilauseke *kaksi tölkkiä* ei kuitenkaan ole prototyyppisen eksistentiaalilauseen tapaan jaollinen partitiivisijainen subjekti, vaan NP, jonka edussanana on numeraali (ks. eksistentiaalilauseen piirteistä VISK § 893). Eksistentiaalilauseen muotoisen naisen euro -konstruktion syntaktisia piirteitä havainnollistan kuviossa 5.

Kuvio 5. Eksistentiaalilauseen muotoinen naisen euro -konstruktion ilmentymä.

Muotoeron vuoksi ilmaus (*Naisen*) *sixpackissa* (*on*) *kaksi tölkkiä* (6) eroaa kopulalauseen muotoisista naisen euro -konstruktion ilmentymistä myös semantiikaltaan: Kopulalauseella *Naisen sixpack on kaksi tölkkiä* naisen sixpack esitettäisiin muuttumattomasti normista poikkeavana oliona, kahden tölkin yksikkönä. Eksistentiaalilauseen muotoinen ilmaus puolestaan on tulkinnaltaan väljempi. Sillä kuvataan, mitä naisen sixpackissa on, muttei välttämättä esitetä väitteitä siitä, mitä tai mikä naisen sixpack on.

Toisaalta ilmauksella (*Naisen*) *sixpackissa* (*on*) *kaksi tölkkiä* (6) on monia yhtymäkohtia naisen euro -konstruktion prototyyppisiin edustajiin. Ilmauksella luodaan sukupuolten välinen vertailuasetelma samoin kuin esimerkiksi ilmauksella *naisen euro on 80*

senttiä: Naisen sixpackissa on vain kaksi tölkkiä, vaikka maailmantiedon mukaan tölkkejä pitäisi olla kuusi. Implisiittiseksi jäävällä miehellä tölkkejä puolestaan on kuusi, niin kuin sixpackissa maailmantiedon mukaan kuuluukin olla. Normin mukainen sixpack edustaa tässä tapauksessa keskimääräisen suomalaisen miehen alkoholinkulutusta, eli esimerkiksi 6 hyödynnetään metonymista suhdetta. Ilmauksella (*Naisen*) *sixpackissa* (*on*) *kaksi tölkkiä* (6) kuvataan siten naisen euro -konstruktion prototyyppisempien edustajien tapaan jonkinlaista epätasa-arvoasetelmaa, jossa nainen esitetään altavastaajana, sillä nainen kuluttaa keskimääräisesti miestä vähemmän alkoholia. Epätasa-arvoisuus on kuitenkin suhteellista, sillä naisten miehiä alhaisempaa alkoholinkulutusta ei lähtökohtaisesti ole pidetty tasa-arvo-ongelmana. Tämä ei välttämättä tarkoita eri konstruktion statusta, sillä myös kopulalauseen muotoisten ilmentymien kuvaamat epätasa-arvoasetelmat voivat olla suhteellisia, kuten jäljempänä luvussa 4 osoitan.

Ilmauksen (*Naisen*) *sixpackissa* (*on*) *kaksi tölkkiä* (6) kuvaama sixpack voidaan hahmottaa konkreettisena paikkana, kuten kartonkipakkauksena. Mahdollisesti tämän vuoksi eksistentiaalilauseetta edustava rakenne on esimerkiksi 6 kielenkäyttäjälle kopulalauseetta luontevampi valinta, vaikka kielenkäyttäjä tietoisesti jäljittelisikin prototyyppisempien naisen euro -konstruktion edustajien muoto- ja merkitysrakennetta. Eksistentiaalilauseen muotoiset ilmaukset voivatkin olla tietyissä tapauksissa luokiteltavissa naisen euro -konstruktion edustajiksi, kuten seuraavan esimerkin 7 ilmentymät, jotka sisältävät paikallissijaiset ilmaukset *sinun vuorokaudessasi* ja (*sinun*) *viikossasi*.

- 7) [– –] Mutta ei hätää, **sinun vuorokaudessasi on 36 tuntia** ja **viikossasi 9 päivää**, joten kaikki käy ja toimii... (Suomi24-keskustelu 13.2.2011)

Eksistentiaalilauseen paikanilmauksen ei tarvitse tarkoittaa varsinaista sijaintia edes metaforisesti (VISK § 894). Esimerkissä 7 paikallissijaiset ilmaukset *vuorokaudessasi* ja *viikossasi* juontanevat juurensa inessiivimuotoisten ilmausten yleisyyteen kyseisten ajanmääreiden kuvauksessa: Esimerkiksi ilmaus *vuorokaudessa on 24 tuntia* on Google-haun perusteella yleisempi (noin 1 720 tulosta²⁰) kuin ilmaus *vuorokausi on 24 tuntia* (noin 210 tulosta²¹), eikä näillä kahdella ilmauksella ole suurta merkityseroa. Sama

²⁰ Haku 9.3.2018.

²¹ Haku 9.3.2018.

pätee ilmauksiin *viikossa on seitsemän päivää* (noin 572 Google-hakutulosta²²) ja *viikko on seitsemän päivää* (noin 212 Google-hakutulosta²³).

Jos eksistentiaalilauseen muotoisella ilmentymällä pyritään luomaan samankaltainen merkityskokonaisuus kuin prototyyppisemmällä naisen euro -konstruktion ilmentymillä, ei niitä ole automaattisesti syytä luokitella eri konstruktioiden edustajiksi vain siksi, että paikallissijainen ilmaus on kielenkäyttäjälle luonteva valinta esimerkiksi konkreettista paikkaa tai joitakin ajanmääreitä kuvaavien tarkoitteiden yhteydessä. Mikäli ilmaus muuten jakaa useampia yhteisiä piirteitä konstruktion prototyyppisempien ilmentymien kanssa, kuten ilmaus (*Naisen*) *sixpackissa (on) kaksi tölkkiä* (6), voi ilmausta pitää marginaalisena naisen euro -konstruktion edustajana.

3.3 Sanasto

Jotta ilmaus voidaan hahmottaa naisen euro -konstruktion edustajaksi, on sen sanastovalintojen noudatettava tiettyjä periaatteita, joita tässä luvussa esittelen. Käsittelen konstruktion sanastoa sen selvästi yleisimmän esiintymismuodon eli kopulalauseen muotoisten ilmentymien näkökulmasta. Tarkastelun kohteena ovat konstruktion ilmentymien subjektilausekkeet sekä predikatiivit; ilmausten *olla*-verbiä ja sen tehtäviä kuvasin jo luvussa 3.2.1.

3.3.1 Subjektilausekkeen jäsenet

Naisen euro -konstruktion ilmentymien subjektina on yleensä lauseke (NP), joka koostuu genetiivimääritteestä, kuten *naisen*, sekä nominatiivimuotoisesta edussanasta, kuten *euro*. Subjektilausekkeen jäsenten välillä vallitsee konstruktiossa vakiintunut semanttinen suhde, sillä genetiivimäärite tuo esiin konstruktion kuvaaman altavastaajan, edussana puolestaan vertailun kohteen.

Subjektilauseke *naisen euro* on hyvin todennäköisesti naisen euro -konstruktiossa yleisimmin esiintyvä subjekti. Aineiston ilmentymissä esiintyy kuitenkin myös useita muunlaisia subjekteja, kuten *16-vuotiaiden tyttöjen euro* (8), *Latinonaisen dollari* (9) ja *miehen tunti* (10):

²² Haku 25.3.2018.

²³ Haku 25.3.2018.

- 8) **16-vuotiaiden tyttöjen euro on jo kolmen vuosikymmenen ajan ollut vain 85 senttiä** ja 18-vuotiailla tytöillä noin 80 senttiä, kirjoittaa Jyväskylän yliopiston sosiologian professori Terhi-Anna Wilska. (Keskisuomalainen 1.6.2017)
- 9) **Latinonaisen dollari on 60 senttiä** (Taloussanomat 25.1.2009)
- 10) Naisen euro ei ole 80 senttiä muutoin kuin silloin kun **miehen tunti on 75 minuuttia**, lauantain ja sunnuntain välisenä yönä. (Me Naiset -keskustelu 13.3.2015)

Esimerkit 8–10 kuvastavat kahta piirrettä, jotka toistuvat naisen euro -konstruktion subjektilausekkeissa. Ensinnäkin kielenkäyttäjät tuottavat runsaasti konstruktion ilmentymiä, joissa subjektilausekkeen edussanana on vakiintuneita yksiköitä, kuten kansainvälisen mittayksikköjärjestelmän yksiköitä, rahayksiköitä sekä ajan yksiköitä; esimerkeissä 8–10 subjektilausekkeen edussanoina esiintyvät euron lisäksi *dollari* (9) sekä *tunti* (10). Toisekseen naisen euro -konstruktiolla kuvataan lähinnä ihmisiä koskettavia tasa-arvo-kysymyksiä. Muunlaisia ilmentymiä ei tämän tutkielman aineistoa kerättäessä tullut vastaan, joten aineiston subjektilausekkeiden genetiivimääritteet ovat kaikki ihmistarkoitteisia. Lisäksi valtaosa aineiston genetiivimääritteistä on nais- tai miestarkoitteisia kuten esimerkeissä 8–10, joissa genetiivimääritteinä ovat *16-vuotiaiden tyttöjen* (8), *Latinonaisen* (9) sekä *miehen* (10).

Aineiston kopulalauseen muotoisten ilmentymien subjektilausekkeet esitän kootusti taulukossa²⁴, joka on sijoitettu tämän tutkielman loppuun. Olen jaotellut subjektilausekkeet taulukkoon sekä lausekkeen edussanan että genetiivimääritteen tarkoitteen mukaan.

3.3.2 Vakiintuneiden järjestelmien yksiköt

Seuraavaksi kuvaan naisen euro -konstruktion leksikaalista ainesta konstruktion subjektilausekkeen edussanan kannalta. Samassa yhteydessä tarkastelen myös konstruktion predikatiivia, sillä subjektilausekkeen edussanan ja predikatiivin suhdetta säätelevät konstruktiossa tietyt periaatteet. Subjektilausekkeen genetiivimääritettä käsittelem erikseen luvussa 3.3.3.

²⁴ Ks. liite 2 Taulukko aineiston naisen euro -konstruktion ilmentymien subjektilausekkeista.

Vaikka tutkielman aineiston perusteella ei voi tehdä tarkkoja johtopäätöksiä naisen euro -konstruktion erilaisten ilmentymien suhteellisista määristä, uskallan kuitenkin todeta, että subjektilausekkeen edussanan *euro* sisältävät ilmentymät ovat prototyyppisimpiä ja yleisimpiä konstruktion edustajia. Tämä selittyy ilmauksen *naisen euro on 80 senttiä* sekä ilmaustyyppin *naisen euro on X senttiä* yleisyydellä. Mikäli konstruktiossa esiintyy jokin muu edussana, kyse on marginaalisemmasta ja harvakkäyttöisemmästä ilmentymästä. Aineiston 117 subjektilausekkeesta edussana *euro* esiintyy 72 lausekkeessa. Loput 45 aineiston subjektilausekkeiden edussanaa vaihtelevat *metristä maratoniin* ja esiintyvät harvalukuisempina kuin *euro*-sana.²⁵

Valtaosa aineiston subjektilausekkeiden edussanoista edustaa jonkin vakiintuneen järjestelmän yksikköä, joka on prototyyppisessä käytössään määriteltävissä objektiivisesti. Vakiintuneisiin rahayksikköjärjestelmiin kuuluvat aineistossa *euron* (72 ilmentymää) lisäksi *dollari* (3 ilmentymää), *markka* (2 ilmentymää) ja *punta* (1 ilmentymä). Edussana *taala* (1 ilmentymä) puolestaan on puhekielessä käytetty muoto Yhdysvaltojen dollarista. SI-järjestelmän eli kansainvälisen yksikköjärjestelmän perusyksiköitä edussanoista edustavat *metri* (7 ilmentymää) ja kilogramma eli *kilo* (2 ilmentymää). Vakiintuneita lisäyksiköitä ovat puolestaan *tunti* (6 ilmentymää) sekä *vuorokausi* (2 ilmentymää) ja kerrannaisyksiköitä *kilometri* (1 ilmentymä) ja senttimetri eli *sentti* (1 ilmentymä). Myös ajan yksiköitä *vuosi* (6 ilmentymää) ja *viikko* (1 ilmentymä) voidaan pitää vakiintuneina yksiköinä.²⁶

Aineiston loput 12 edussanaa edustavat muita kuin vakiintuneiden järjestelmien yksiköitä ja ne saavat määritelmänsä kontekstissaan. Vakiintuneisiin yksikköjärjestelmiin viittaavat edussanat *elinvuosi* (1 ilmentymä), *siivoustunti* (1 ilmentymä), *työmatkakilometri* (1 ilmentymä) ja *työvuosi* (1 ilmentymä) voivat vielä olla objektiivisesti määriteltävissä, samoin *maraton* (1 ilmentymä) ja *[kiitettävä] numero* (1 ilmentymä). Lisäksi objektiivisesti voidaan määritellä määränilmaus *20 senttiä*, joka esiintyy konstruktion subjektilausekkeen edussanan paikalla neljässä aineiston ilmentymässä. Monimääritteisempiä edussanoja, jotka eivät viittaa vakiintuneisiin yksiköihin, puolestaan edustavat *korkeakoulu* (1 ilmentymä) ja *perhe* (1 ilmentymä).²⁷

Edussanoina esiintyviä yksiköitä yhdistää se, että ne ovat prototyyppisesti jaettavissa pienempiin saman järjestelmän yksiköihin, kuten euro on jaettavissa sentteihin, tunti

²⁵ Ks. liite 2.

²⁶ Ks. liite 2.

²⁷ Ks. liite 2.

minuutteihin, metri senttimetreihin ja niin edelleen. Konstruktion predikatiivina on tyypillisesti numeraalin muodostama NP: määränilmaus, jossa esiintyvät pienemmät yksiköt edustavat samaa järjestelmää kuin subjektilausekkeen edussanan kuvaamat suuremmat yksiköt. Ilmiötä havainnollistavat edellä esittämäni esimerkit 8–10, joissa euron kuvataan olevan *85 senttiä* (8), dollarin *60 senttiä* (9) ja tunnin *75 minuuttia* (10). On kuitenkin huomioitava, että muunlaisten ilmentymien kerääminen on tässä tutkimuksessa ollut sattumaan perustuvaa, sillä esimerkiksi kaikkia mahdollisia naisen euro -konstruktion subjektilausekkeen edussanaksi soveltuvia sanoja on mahdotonta määritellä. Sattumanvaraisesti löydettävissä on myös naisen euro -konstruktion marginaalisemmiksi ilmentymiksi sopivia ilmauksia, joissa subjektilausekkeen edussana ei ole vakiintunut yksikkö, joka on jaettavissa pienemmiksi saman järjestelmän yksiköiksi. Seuraava esimerkki 11 esittää otteen Suomi24-palstalle jätetystä kommentista, joka sisältää useampia naisen euro -konstruktion ilmentymiä, joista osa poikkeaa sanastovalinnoiltaan konstruktion prototyyppisistä edustajista.

11) Kaikkihan ovat kuulleet monivuotisen narinan: "**Naisen euro on 80 senttiä!**"
Mutta entäpä nämä ...

- * **Miehen elinvuosi on 9 kuukautta**
- * **Miehen korkeakoulu on ammattikoulu**
- * **Pojan kiitettävä numero koulussa on 7**
- * **Miehen perhe on viikonlopputapaamiset 4 päivänä kuukaudessa**
- * **Miehen euro on 70 senttiä elatusmaksujen jälkeen** [– –] (Suomi24-keskustelu 12.3.2010)

Vaikka jotkin esimerkin 11 ilmentymät poikkeavat sanastoltaan konstruktion prototyyppisten ilmentymien piirteistä, myös näiden ilmentymien subjektilausekkeiden edussanojen ja predikatiivien välillä vallitsee jonkinlainen käsitteellinen yhteys. Esimerkiksi marginaalisemman naisen euro -konstruktion ilmentymän *Miehen korkeakoulu on ammattikoulu* (11) subjektilausekkeen edussana *korkeakoulu* ei edusta prototyyppisempien konstruktion ilmentymien tapaan vakiintunutta yksikköä, joka on jaettavissa pienemmiksi saman järjestelmän yksiköiksi. Ilmauksessa ei myöskään ole määränilmauspredikatiivia, vaan predikatiivina on *ammattikoulu*. Toisaalta käsitteellä *korkeakoulu* on *ammattikoulu*-käsitteen kanssa yhteisiä yläkäsitteitä, kuten *oppilaitos*, ja ilmaukset edustavat siten samaa käsitejärjestelmää.

Vaikka naisen euro -konstruktion ilmentymän predikatiivina ei olisikaan prototyyppinen määränilmauspredikatiivi, on marginaalisempienkin, sattumanvaraisesti löytämieni

ilmentymien predikatiivina substantiivilauseke eikä adjektiivilausekkeita vaikuta esiintyvän tässä tehtävässä. Predikatiivina toimiva NP kuvaa ilmentymän subjektilausekkeen edussanan jonakin, mitä tämän edussanan ei maailmantiedon valossa pitäisi olla. Näin rakennetaan konstruktion kuvaama epätasa-arvoasetelma, sillä edussana on kohde, jota verrataan kahden osallisen, altavastaajan ja normin välillä. Konstruktion kuvaamaa epätasa-arvoasetelmaa säädellään subjektilausekkeen ja predikatiivin sanastovalinnoilla, sillä subjektilausekkeen edussanojen (prototyyppisesti vakiintuneiden yksiköiden) ja predikatiivien (prototyyppisesti vakiintuneiden pienempien yksiköiden) suhdetta hyödyntäen subjektilausekkeen kuvaama tarkoite asetetaan skaalalle. Tällä skaalalla tarkoite ei sijaitse siellä, missä sen maailmantiedon mukaan pitäisi sijaita, ja sijainti on konstruktion kuvaaman altavastaajan kannalta epäedullinen. Naisen euro -konstruktiossa skalaarisuus on monitasoinen ilmiö, johon palaan tarkemmin luvussa 3.4.2.

3.3.3 Ihmistarkoitteisuus

Seuraavaksi käsittelen naisen euro -konstruktion subjektilausekkeen genetiivimääritettä, jolla on myös merkittävä rooli konstruktion kokonaismerkityksen kannalta. Kuten edellä semanttisen kehyksen yhteydessä totesin, konstruktio luo vertailun kahden osanottajan välille ja genetiivimääritteestä ilmenee tavallisesti toinen näistä osallisista. Konstruktion semanttista kehystä vasten tämä osallinen hahmottuu ALTAVASTAAJAKSI ja sen vastinpariksi asettuu prototyyppisesti ilmipanematon osallinen, NORMI.

Keräsin tämän tutkimuksen aineiston pääosin²⁸ Google- ja Korp-hauilla, joihin en määritellyt genetiivimääritettä. Vaikka tarkkoja suhdelukuja genetiivimääritteen läsnäolosta ja puuttumisesta ei voida antaa, vaikuttaisi genetiivimäärite liittyvän hyvin kiinteästi naisen euro -konstruktion. Aineisto sisältää joitakin genetiivimääritteettömiä subjekteja, mutta näissäkin tapauksissa lauseyhteys paljastaa, millainen tarkoite genetiivimääritteeksi voitaisiin hahmottaa. Seuraavan esimerkin 12 naisen euro -konstruktion ilmentymä on genetiivimääritteetön, mutta tekstiyhteydestä ilmenee, että puhe on osa-aikatyöläisen eurosta:

12) US: Ekonomistilta karu luku osa-aikatöistä – **euro onkin vain 33 senttiä** (Iltasanomat 8.11.2014)

²⁸ Poikkeuksen muodostavat jotkin marginaaliset ilmentymät (esim. *miehen 20 senttiä* -ilmentymät luvussa 4.3.3), joiden esiintyvyyttä tarkastelin myös genetiivimääritteen sisältävillä hakulausekkeilla.

Aineiston subjektilausekkeiden genetiivimääritteet ovat kaikki ihmistarkoitteisia.²⁹ Yleisimmin naisen euro -konstruktiolla kuvataan ansio- ja palkkatasa-arvon epäkohtia, ja tällaiset kysymykset koskettavat ihmisiä. Konstruktiolla ei olisi mahdotonta kuvata tasa-arvokysymyksiä myös muiden elollisten olentojen kuten eläinten kannalta, mutta aineistoa kerätessäni en kohdannut tällaisia ilmentymiä. Tämän vuoksi nimitän ihmistarkoitteista genetiivimääritettä naisen euro -konstruktion prototyypiseksi piirteeksi.

Tavallisesti naisen euro -konstruktiolla asetetaan vertailunalaisiksi osalliset, joista toinen on naistarkoitteinen ja toinen miestarkoitteinen. Aineiston 117 subjektilausekkeesta 71 sisältää naistarkoitteisen ja 33 miestarkoitteisen genetiivimääritteen. Subjektilausekkeitä tai sellaisiksi hahmottuvia tarkoitteita, joissa sukupuolta ei tuoda millään tavoin esiin, on yhteensä 13. Tämän ryhmän subjektilausekkeet esiintyvät yksittäisinä lukuun ottamatta subjektilauseketta *vangin vuosi*, joka esiintyy aineistossa kaksi kertaa.³⁰

Konstruktion genetiivimääritteistä yleisin ja prototyypisin on *naisen* joko sellaisenaan (46 ilmentymää) tai osana yhdyssanaa tai lauseketta, kuten ilmauksessa *latinonaisen dollari* tai *suomalaisen naisen markka* (yhteensä 9 ilmentymää). Naistarkoitteiseen osalliseen viittaavat myös genetiivimääritteet *naisten* joko sellaisenaan tai osana lauseketta (yhteensä 7 ilmentymää), *16-vuotiaiden tyttöjen* (1 ilmentymä), *naise* (1 ilmentymä), *äidin* (1 ilmentymä), *äitien* (1 ilmentymä) sekä *nais*-etumääritteen sisältävät genetiivimääritteet (yhteensä 3 ilmentymää). Lisäksi aineistossa esiintyy yksi genetiivimääritteen *eurosi*-subjekti. Genetiivimäärite *sinun* ei ole välttämätön, sillä possessiivisuffiksi *-si* vastaa sitä tehtävältään. Kyseisen ilmentymän kontekstista ilmenee, että subjektin [*sinun*] *eurosi* viittauskohde on naistarkoitteinen. Aineistossa on myös yksi *sen*-genetiivimäärite, joka kontekstissaan tarkentuu viittaamaan *Marja-Liisaan* – etunimistöissä naisille³¹ vaikiintuneeseen yhdysnimeen.³²

Miestarkoitteeseen viittaavat genetiivimääritteet *miehen* joko sellaisenaan (20 ilmentymää) tai osana yhdyssanaa (1 ilmentymä), *miesten* (5 ilmentymää), *homon*³³ (1 il-

²⁹ Ks. liite 2.

³⁰ Ks. liite 2.

³¹ Väestörekisterikeskuksen (2018) etunimihaku osoittaa, että vuodesta 1900 alkaen nimeä Marja-Liisa ei ole annettu yhdellekään miespuoliselle henkilölle (haku 3.3.2018).

³² Ks. liite 2.

³³ Sanalla *homo* voidaan viitata myös naispuoliseen tarkoitteeseen. Aineiston ilmentymien konteksteista käy ilmi, että aineistossa esiintyvillä genetiivimääritteillä *homon* ja *homoparin* viitataan miespuolisiin tarkoitteisiin.

mentymä), *homoparin* (2 ilmentymää), *pojan* (1 ilmentymä) sekä *mies*-etumääritteen sisältävä genetiivimäärite (1 ilmentymä). Lisäksi aineistoon sisältyy kaksi *minun*-genetiivimääritettä, jotka kontekstiensa perusteella viittaavat miespuoliseen tarkoitteeseen.³⁴

Vaikka kielenkäyttäjät voi hyödyntää naisen euro -konstruktiota monenlaisten epätasa-arvoasetelmien kuvaamiseen, vaikuttaa suurin osa konstruktion ilmentymistä pysyvästi subjekttilausekkeiden kirjon perusteella suhteellisen lähellä prototyyppiä *naisen euro on 80 senttiä*. Karkeasti voi sanoa, että mikäli naisen euro -konstruktion kuvaamat asetelmat laajenevat prototyyppisen ansiotasa-arvokeskustelun ulkopuolelle, kyse on kuitenkin edelleen melkein aina naisten ja miesten välisistä vakavasti tai vähemmän vakavasti otettavista tasa-arvokysymyksistä. Tämä ilmenee aineiston konstruktion subjekttilausekkeista, joissa muun kuin *euro*-edussanan kanssa esiintyvät genetiivimääritteet ovat harvoin muita kuin nais- tai miestarkoitteisia. Jos taas vertailun alaisina on muita kuin prototyyppisiä nais- tai miestarkoitteisia osallisia, esimerkiksi vasenkätisiä ja oikeakätisiä, konstruktion kuvaama asetelma liittyy yleensä ansio- tai palkkadiskurssiin tai muihin talouskysymyksiin.

3.4 Merkityksen rakentuminen

Naisen euro -konstruktion ilmentymät rakentavat vaihtelevia vertailuasetelmia erilaisten kohteiden välille. Kiinnostavaa on, miten monipuolisia mielikuvia ilmauksilla saadaan aikaan siihen nähden, mitä ne eksplisiittisesti ilmaisevat ja miten niiden ilmaisemat asiointilat mukailevat maailmantietoa. Esimerkiksi *naisen euro on 80 senttiä* -ilmauksen luomiin mielikuviiin voi liittyä vaikkapa mielikuva miespuolisen henkilön palkkatasosta jossakin tietyssä työtehtävässä, vaikka itse ilmauksessa *naisen euro on 80 senttiä* ei eksplisiittisesti puhuta miespuolisesta henkilöstä, palkkatasosta tai työnteosta.

Tässä luvussa tarkastelen, miten naisen euro -konstruktion kuvaamat vertailuasetelmat rakentuvat ja miten syntyy käsitteistys, jossa vertailun kohde voi olla jotakin, mitä se maailmantiedon valossa ei ole. Tutkin konstruktion merkityksen rakentumista Fauconnier'n ja Turnerin (2002) sulaumien teorian näkökulmasta. Sulaumarakenteessa tuodaan esiin monipuolisia käsitteiden välisiä yhteyksiä, ja se sopii hyvin myös naisen euro -konstruktion ilmentymien analyysivälineeksi. Sulaumarakenteeseen voidaan muun muassa

³⁴ Ks. liite 2.

kuvata konstruktion ilmentymien taustalla mahdollisesti vaikuttavaa skemaattista tietoa, jonka olemassaoloa kielenkäyttäjät eivät läheskään aina tiedosta.

Sulaumien teorian näkökulmasta naisen euro -konstruktion ilmentymät rakentavat mentaalisia tiloja, jotka ovat puhuja- ja diskurssikohtaisia. Toisaalta konstruktion eri ilmentymissä ja niiden rakentamisessa tiloissa on aina myös jotakin yhteistä: Ilmentymät kuvaavat kahden osallisen välistä vertailua, joten jokainen ilmentymä rakentaa ainakin kaksi mentaalista tilaa. Toisessa mentaalisessa tilassa on konstruktiossa esiintyvä altavastaaja sekä mielikuvat ja tiedot, jotka kielenkäyttäjällä tästä altavastaajasta on. Toinen mentaalinen tila puolestaan rakentuu altavastaajan vertailun kohteen eli normin sekä normia koskevien mielikuvien ja tietojen ympärille. Näiden kahden mentaalisen tilan välisessä yhdistelyssä on kyse vertailusta, jonka naisen euro -konstruktio luo eri osallisten välille. Konstruktion ilmentymän luoma tilanne, jossa vertailun kohde on jotakin, mitä se ei maailmantiedon valossa ole, on puolestaan sulauman tuottama uusi rakenne.

3.4.1 Mentaalisten syötöstilojen muodostuminen

Kuvaan seuraavaksi naisen euro -konstruktion merkityksen rakentumista konstruktion prototyyppisimmästä ilmauksesta *naisen euro on 80 senttiä* käsin. Sulaumarakenteen osat – yleinen tila, syötöstilat ja itse sulauma – ovat ilmaus- ja kontekstikohtaisia, joten kyseinen kuvaus pätee sellaisenaan vain ilmaukseen *naisen euro on 80 senttiä*, ei muihin konstruktion ilmentymiin.

Kielellisen ilmauksen merkitykseen vaikuttavat sekä konteksti että ilmauksen aktiivoiva skemaattinen tieto. Varsinkin naisen euro -konstruktion marginaalisemmat ilmentymät vaativat usein kontekstia tulkintansa tueksi: kontekstista ei voi määritellä esimerkiksi sitä, vertaillaanko pienyrittäjän euroa ilmauksessa *Pienyrittäjän euro on korkeintaan 30 senttiä*³⁵ palkansaajan vai suuryrittäjän euroon. Konstruktion prototyyppisimmätkin ilmentymät vaativat käyttäjiltään ja tulkitsijoiltaan maailmantietoa ja aktivoituvaa skemaattista tietoa, vaikka ilmaukset olisivatkin tulkittavissa ilman laajempaa tekstikontekstia. Esimerkiksi ilmauksen *naisen euro on 80 senttiä* käyttäminen ja tulkinta vaativat ainakin hieman ymmärrystä siitä, mitä sukupuolten välisistä ansioeroista on sanottu. Useimmissa tulkitsijoissaan ilmaus aktivoinee ansiotasa-arvodiskurssiin liittyviä tietorakenteita ja skemaattista tietoa, sillä ilmaus perustuu Tilastokeskuksen ansiotasoindeksiin

³⁵ Maaseudun Tulevaisuus 5.11.2014.

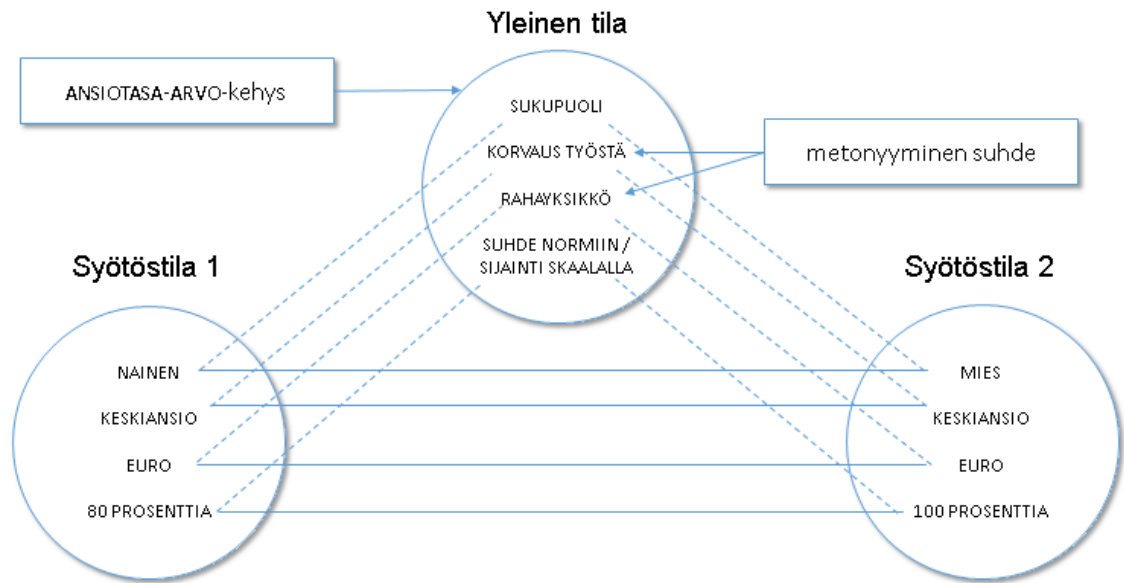
(ks. SVT 2018a) tai muuhun vastaavaan vertailuun, jossa kuvataan sukupuolittain jaoteltuja palkansaajien keskiansioita³⁶. Sukupuolten ansiovertailu on osoittanut pitkään suhdetta, jossa naispalkansaajan kuukausittainen keskiansio on vähän yli 80 prosenttia miespalkansaajan kuukausittaisesta keskiansiosta.

Kielenkäyttäjät ei tietenkään tarvitse näin yksityiskohtaista tietoa ymmärtääkseen tai käyttääkseen ilmausta *naisen euro on 80 senttiä*, mutta jonkinlainen käsitys ilmauksen taustasta ja esiintymisdiskurssista eli ansiotasa-arvodiskurssista hänellä on oltava. Tätä skemaattista tietoa – käsityksiä sukupuolten välisistä ansioeroista ja tasa-arvosta työmarkkinoilla – nimitän ansiotasa-arvokehyykseksi.

Käsiteintegraatioverkostoihin liittyy erilaisia sulaumarakenteen syötöstiloja jäsentäviä kehyksiä, ja niitä voidaan kuvata myös verkostomalleihin. Fauconnier’n ja Turnerin (2002: 48) mukaan kielenkäyttäjät tiedostavat harvoin sen taustatiedon – erilaisten kehysten ja skenaarioiden – määrää, jota sulaumaan tuodaan. Olipa tämä aktivoituva skemaattinen tieto laajuudeltaan millainen hyvänsä, se rakentaa mentaalisia syötöstiloja. Seuraava *naisen euro on 80 senttiä* -ilmauksen merkityksen rakentumista valaiseva käsiteintegraatioverkosto perustuu oletukseeni, että ilmausta *naisen euro on 80 senttiä* käyttävät ja tulkitsevat kielenkäyttäjät yhdistävät ilmauksen sukupuolten keskiansiovertailuun.

Käsitteistys NAISEN EURO ON 80 SENTTIÄ sisältää sulaumien teorian verkostomallia mukaillen yleisen tilan sekä kaksi syötöstilaa eli mentaalista tilaa, kuten kuvio 6 seuraavalla sivulla esittää. Se, millaisia elementtejä yleinen tila ja syötöstilat sisältävät, riippuu kielellisestä ilmauksesta. Ilmaus *naisen euro on 80 senttiä* aktivoi ensinnäkin mentaalisen tilan, jossa on *nainen* ja *euro*. Mikäli kielenkäyttäjät tietää, millaiseen diskurssiin ilmaus tyypillisesti liittyy, mentaaliseen tilaan kuuluu oletettavasti myös naisen ansioita koskevia mielikuvia ja tietoja. Kuviossa 6 havainnollistamani käsitteistys esittää mentaalisen tilan (syötöstila 1), jonka sisältö perustuu tietoon, että ilmauksella *naisen euro on 80 senttiä* kuvataan naisen keskiansiota suhteessa miehen keskiansioon. Tämän vuoksi ensimmäinen syötöstila sisältää *naisen* ja *euron* lisäksi käsitteen *keskiansio*. Mentaalisessa tilassa on myös käsite *80 prosenttia*, sillä ilmauksella *naisen euro on 80 senttiä* viitataan siihen, että naispalkansaajan kuukausittainen keskiansio on noin 80 prosenttia miespalkansaajan kuukausittaisesta keskiansiosta.

³⁶ Käsitteellä *keskiansio* tarkoitetaan Tilastokeskuksen ansiotasoindeksissä tietyn palkansaajajoukon ansioiden aritmeettista keskiarvoa, ja ansiotasoindeksin keskiansiotiedot sisältävät tulospalkkiot mutteivat työehtosopimuksiin perustuvia kertaeriä (SVT 2018b).

Kuvio 6. NAISEN EURO ON 80 SENTTIÄ -käsitteistyksen yleinen tila ja syötöstilat. Varsinainen sulaumatila ei sisälly tähän kuvioon.

Ilmauksen *naisen euro on 80 senttiä* euroa ei nimettäisi juuri naisen euroksi, ellei olemassa olisi myös miehen euro. Naisen euron ja miehen euron vertailu aktivoi toisen mentaalisen tilan, jossa on *mies* sekä miehen ansioita koskevat mielikuvat ja tiedot (syötöstila 2). Kuten kuvio 6 esittää, toisen syötöstilan elementit asettuvat vertailtaviksi vastinpareiksi ensimmäisen syötöstilan elementtien kanssa ja niiden välillä tapahtuu yhdistelyä. Fauconnier'n ja Turnerin (2002: 93–102) mukaan syötöstilojen väliset yhteydet voivat perustua lukuisiin erilaisiin suhteisiin (*Vital Relations*), kuten samanlaisuuteen (*similarity*) sekä analogiaan (*analogy*). Kuvion 6 havainnollistamien syötöstilojen elementtien suhteet, joita kuvaavat syötöstilojen väliset kiinteät viivat, perustuvat muun muassa samanlaisuuteen sekä samankaltaisuuteen (analogiaan).

Ennen kuin esittelen tarkemmin kuvion 6 sisältämiä käsitteitä ja näiden käsitteiden välisiä suhteita, huomautan, että **analogian** suhde sulaumiin ja niiden syntyyn on monitahoinen kysymys. Markus Hamusen (2015: 279) mukaan *analogialla* tarkoitetaan lyhyesti kahden tai useamman eri ilmiön tai järjestelmän osien suhteiden välistä rakenteellisesti-funktionaalista samankaltaisuutta tai yhteneväisyyttä. Esimerkiksi Esa Itkonen (2005: 43–44) on todennut, että blending-teoria eli sulaumien teoria perustuu analogialle, sillä yhdeksi uudeksi kokonaisuudeksi voidaan hänen mukaansa sulauttaa vain kaksi sellaista ilmiötä, joilla on jollakin abstraktiotasolla yhteinen rakenne. Sulaumarakenteen syötösti-

lojen elementtien väliset suhteet perustuvatkin sulaumien teoriassa muun muassa analogiaan, mutta Fauconnier ja Turner (2002: 35–36) huomauttavat, etteivät sulaumatiloihin syntyvät rakenteet siirry sulaumiin vain analogisesti: analoginen siirtyminen edellyttäisi, että rakenteet kuuluisivat sellaisenaan johonkin syötöstilaan. Sulaumien näkökulmasta analogia siis on rakenteiden sekoittumiseen ajava voima, blendi eli sulauma prosessin lopputulos, kuten Kotilainen (2007: 47) toteaa.

Rakenteiden sekoittumiseen ajavana voimana analogia on havainnoitavissa naisen euro -konstruktionkin ilmentymistä esimerkiksi mentaalisten syötöstilojen analogiaan eli samankaltaisuuteen perustuvina yhteyksinä. Analogian suhde sulaumien syntyyn tai konstruktion uusien ilmentymien muodostumiseen on kuitenkin siinä määrin laaja kysymys, etten tässä tutkielmassa voi paneutua aiheeseen enempää.

Käsitteistyksen NAISEN EURO ON 80 SENTTIÄ syötöstiloilla on abstraktiotasolla yhteinen rakenne yleisessä tilassa (kuvio 6). Jotta naisen euro -konstruktion kuvaamien vertailuasetelmien luominen on järkevää, tulee vertailtavien kohteiden ja osallisten olla samanarvoisia ylä- ja alakäsitteiden hierarkiassa. Kaikilla syötöstiloissa toistensa vastinpareiksi asetuvilla elementeillä on jokin yhteinen, skemaattisempi yläkäsite sulaumarakenteen yleisessä tilassa. Yleisen tilan skemaattinen tieto rakentaa osaltaan syötöstiloja ja motivoi niiden välisen yhdistelyn, tässä tapauksessa vertailun. Kuviossa 6 yleinen tila sisältää ilmauksen *naisen euro on 80 senttiä* taustalla vaikuttavan skemaattisen tiedon, joka perustuu ilmaus- ja diskurssikohtaiseen kehykseen, tässä tapauksessa ANSIOTASA-ARVO-kehykseen. Kuvion 6 esittämässä yleisessä tilassa ylätasoa käsitteinä ovat *sukupuoli*, *korvaus työstä*, *rahayksikkö* sekä *suhde normiin / sijainti skaalalla*. Vertailtavaksi voidaan asettaa käsittehierarkiassa samanarvoisia alakäsitteitä, jollaisia ovat esimerkiksi sukupuolen kohdalla *nainen* ja *mies*. Syötöstilojen elementtien yhteyksiä niiden yleisessä tilassa sijaitseviin yläkäsitteisiin kuvaavat kuviossa 4 katkoviivat.

Ilmauksessa *naisen euro on 80 senttiä* vertailtavana on naisen ja miehen työstään saama korvaus, joten kuvion 6 yleinen tila sisältää käsitteen *korvaus työstä*. Käsite on yhteydessä molemmissa syötöstiloissa samankaltaisena sijaitsevaan *keskiansio*-elementtiin. Eri sukupuolten työstään saamaa korvausta voidaan vertailla vain, jos vertailu perustuu samalla tavoin määritelyihin vertailukohtiin. Keskiansiolla tarkoitetaan kuvion 6 molemmissa syötöstiloissa samalla tavoin määriteltyä elementtiä, joten vertailu syötöstilojen vastinparien välillä on mahdollinen. Elementti ei kuitenkaan ole täysin samanlainen eri syötöstiloissa, sillä keskiansiot ovat naisella ja miehellä erilaiset. Kuvion 6 syötöstiloissa esitetty *euro*-elementti sen sijaan on samanlainen sekä naisen että miehen syötöstiloissa,

sillä todellisessa maailmassa euro on euro riippumatta siitä, kenen hallussa se on. Schemaattisemmalla tasolla voidaan euron sijaan puhua yksiköstä tai *rahayksiköstä* (ks. yleinen tila kuviossa 6).

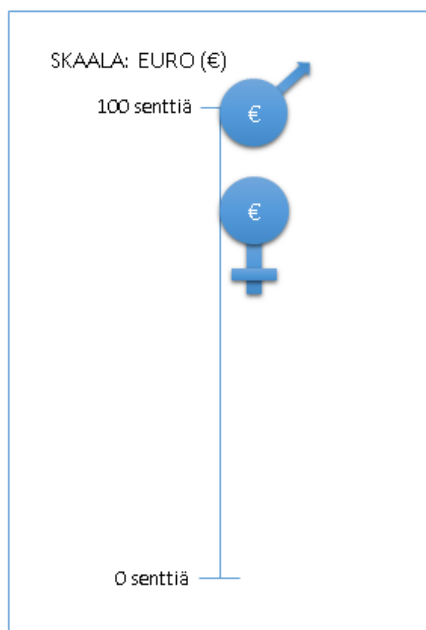
Ilmaus *naisen euro on 80 senttiä* paitsi kuvaa naisen euron olevan jotakin, mitä euro ei maailmantiedon valossa ole, myös antaa ymmärtää, että toisen – eli miehen – euro on sitä, mitä se maailmantiedon valossakin on. Miehen euro edustaa siten normin mukaista euroa, naisen euro puolestaan poikkeamaa tästä normista. Koska naisen euroa verrataan miehen normin mukaiseen euroon, on yleisessä tilassa kuviossa 6 myös käsitepari *suhde normiin / sijainti skaalalla*. Kuvion 6 syötöstitiloissa 1 ja 2 tätä suhdetta ilmaistaan prosentuaalisesti siten, että naisen suhde normiin jää 80 prosenttiin. Miehellä tämä suhde puolestaan yltyä 100 prosenttiin.

Käsitteen *suhde normiin* rinnalla voidaan käyttää myös käsitettä *sijainti skaalalla*, sillä kielenkäyttäjät rakentavat naisen euro -konstruktiolla mentaalisia skaaloja, joille asetetaan erilaisia tarkoituksia. Ennen kuin siirryn analyysissä sulaumarakenteen synnyn tarkasteluun, käsittelen kahta konstruktion merkityksen rakentumiseen oleellisesti liittyvää piirrettä: skaalaamista ja metonymisia suhteita. Näiden piirteiden yhteydessä avaan myös kuvioon 6 sisältyviä käsitteitä, joita en vielä tässä luvussa käsitellyt.

3.4.2 Skaalaaminen

Skaalalla (*scale*) tarkoitetaan Mark Johnsonin (1987: 121–124) mukaan mielikuvaa, jonka avulla ihmiset jäsentävät määrällisiä ja laadullisia kokemuksiaan. Maailmaa koetaan käsitteiden *enemmän*, *vähemmän* ja *sama* kautta: näillä käsitteillä voi kuvailla erityyppisiä kokemuksia, kuten lukumäärää, kokoa, voiman astetta ja kokemuksen intensiteettiä (Johnson mp.).

Naisen euro -konstruktiossa kielenkäyttäjä voi skaalaamalla kuvata monimutkaista käsitteellistä kokonaisuutta, kuten tilastoihin perustuvan sukupuolten välisen ansiovertailun tulosta, tiiviissä ja tehokkaassa muodossa. Käyttäessään naisen euro -konstruktiota kielenkäyttäjä nimittäin luo mentaalisen skaalan, jolle hän asettaa jonkin vertailtavan kohteen. Mentaalisen skaalan määrittää konstruktiossa subjektilausekkeen edussana, joka tavallisesti edustaa jonkin vakiintuneen järjestelmän yksikköä. Esimerkiksi ilmauksessa *naisen euro on 80 senttiä* subjektilausekkeen edussanana on *euro* ja siten myös ilmauksen skaalana on EURO (kuvio 7 seuraavalla sivulla).

Kuvio 7. Ilmauksen *naisen euro on 80 sentiä* luoma EURO-skaala.³⁷

Skalaaristaminen tapahtuu luomalla kvantitatiivinen asteikko, jonka toisessa päässä on normin mukainen euro (100 sentiä) ja toisessa päässä nolla euroa (0 sentiä). Koska naisen euro -konstruktiossa on kyse kahden osapuolen vertailusta, sijoittuu kuviossa 7 mentaalille skaalalle kaksi euron symbolilla varustettua kuviota: naisen euroa kuvaava symboli ♀ sekä implisiittisen miehen euroa kuvaava symboli ♂. Naisen euro -konstruktion predikatiivin, kuten *80 sentiä*, tehtävänä on kuvata, mihin kohtaan mentaalista skaalaa subjektilausekkeen edussanan kuvaama tarkoite asettuu. Kun kielenkäyttäjä toteaa naisen euron (♀) olevan 80 sentiä, ei naisen euro yllä siihen päähän skaalaa, jossa euro on normin mukainen, kuten miehen euro (♂) on.

Kuten seuraavista esimerkeistä ilmenee, myös muut naisen euro -konstruktion ilmentymät luovat mentaalisia skaaloja:

- 13) Tämä näkyy suoraan naisten palkoissa: **naisen markka on edelleen 80 penniä**, jos sitäkään. (Nettiradio Mikaeli 2002)
- 14) Esimerkiksi väestön keskipainoja vertailtaessa **naisen kilo on ainoastaan 793 grammaa**. (Helsingin Sanomat 10.1.2015, päivitetty 11.1.2015)

³⁷ Skaalan kuvaaminen vertikaalisuunnassa perustuu useissa eri kulttuureissa vallitseviin käsityksiin ENEMMÄN ON YLHÄÄLLÄ; VÄHEMMÄN ON ALHAALLA ja VAHVA ON YLHÄÄLLÄ; HEIKKO ON ALHAALLA, joita ilmentävät erilaiset orientaatiometaforat (ks. esim. Johnson 1987: xv; Lakoff & Johnson 1980: 14–21).

- 15) Naiset ovat myös sairauslomalla enemmän kuin miehet, naisia ei kiinnosta ylitötkään.
Voisi sanoa myös että **naisen metri on 80 - 120 senttiä**, harvoin prikulleen oikein... (Suomi24-keskustelu 14.12.2015)

Näissä esimerkeissä luodaan skaalat MARKKA (13), KILO (14) ja METRI (15). Ilmentymien 13–15 subjektiausekkeiden tarkoitteet asettuvat näillä skaaloilla kunkin ilmauksen predikatiivin määräämään sijaintiin. Esimerkeissä 13 ja 14 subjektiausekkeen tarkoite jää skaalalla normin alapuolelle *naisen euro on 80 senttiä* -ilmauksen tapaan. Ilmentymä 15 puolestaan osoittaa, että vertailun kohdetta voidaan liikutella konstruktion luomalla mentaalaisella skaalalla molempiin suuntiin normiin nähden. Normin ylittävä poikkeama voi olla konstruktion eksplisiittisesti kuvaaman osallisen kannalta edullinen tai epäedullinen vertailun kohteesta riippuen. Esimerkissä 15, jossa kuvataan geneerisiä naisia työntekijöinä, skaalalle asetetaan *naisen metri*. Tässä kontekstissa *naisen metrillä* kuvataan oletettavasti naisten kykyä arvioida tai mitata jotakin kohdetta, kuten etäisyyttä. Koska naisen metri on kielenkäyttäjän mukaan *harvoin prikulleen oikein*, eivät naisten arvio- tai mittaustulokset siis tavallisesti osu tämän kielenkäyttäjän mielestä kohdilleen. Ilmentymässä *naisen metri on 80 - 120 senttiä* (15) naisen metrin poikkeama normista ei siten ole naisen kannalta mairitteleva ja edullinen, sijoittuupa naisen metri skaalalla METRI normin ylä- tai alapuolelle.

3.4.3 Metonymiset suhteet

Naisen euro -konstruktiossa esiintyville subjektiausekkeille on yhteistä, että ne asettuvat skaalalle maailmantiedon vastaisesti. Esimerkiksi euro ei maailmantiedon valossa kuulu asteikolle, jossa sitä skaalataan arvokkaammaksi tai arvottomammaksi kuin 100 senttiä. Tästä huolimatta ilmaus *naisen euro on 80 senttiä* vaikuttaa täysin hyväksyttävältä, ja tämä on osittain **metonymisen suhteen** ansiota.

Ilmauksella *naisen euro on 80 senttiä* naisen euron kuvataan olevan vähemmän kuin euro maailmantiedon mukaan on. Tämä johtuu siitä, että ilmauksen *naisen euro* edustaa naisten kuukausittaisia keskiansioita, jotka jäävät noin 80 prosenttiin miesten keskiansioista. Naisen euro on siten metonymisessa suhteessa naisten keskiansioon. Metonymia on metaforan tapaan käsitteellinen ilmiö, jonka Lakoff ja Johnson (1980) nostivat esiin kognitiivisessa semantiikassa. Metonymia kuitenkin eroaa perustaltaan metaforasta: siinä missä metaforan käsitteellistä suhdetta voi Evansin ja Greenin (2006: 310–

314) mukaan luonnehtia ilmauksella ”X ymmärretään Y:n käsittein”, metonymian käsitteellisessä suhteessa on kyse siitä, että ”X edustaa Y:tä”.

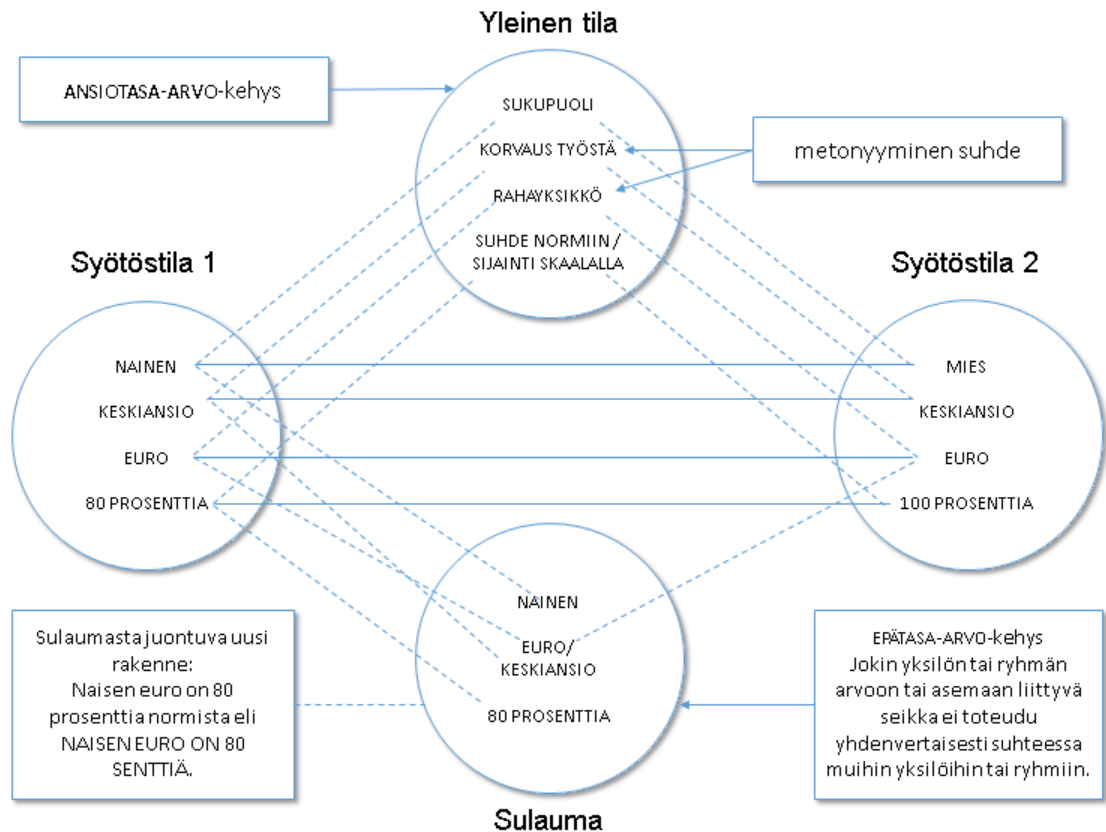
Lakoff ja Johnson (1980: 35–40) kuvaavat metonymian motivoituvan fyysisistä tai kausaalisista suhteista, jotka perustuvat yleensä käsitteiden lähekkäisyyteen. Esimerkiksi käsitteiden *euro* ja *ansio* metonyyminen suhde perustuu ilmauksessa *naisen euro on 80 senttiä* käsitteelliseen lähekkäisyyteen, sillä ansiovertailu edellyttää konkreettisia vertailukohteita, kuten rahamääriä. Rahamäärien mittaamisessa puolestaan tarvitaan rahan mittaussiköitä eli rahayksiköitä. Kun vertaillaan naisten ansioita miesten ansioihin, vertaillaan siis esimerkiksi sitä, kuinka monta euroa kuukaudessa nainen ja mies ansaitsevat. Käsitteellä *ansio* ei ole mitään yleispätevää arvoa toisin kuin eurolla, joten eri henkilöiden ansioiden vertaaminen ja toisiinsa suhteuttaminen on mahdollista. Siksi myös *naisen euro* voidaan asettaa skaalalle ilmauksessa *naisen euro on 80 senttiä*; vaikkei euron skaalaaminen olisi luontevaa asteikolla, jolle se ilmauksessa asetetaan, sen edustaman ansion skaalaaminen on.

Metonyymisen suhteen hyödyntäminen ei ole naisen euro -konstruktiossa vain *naisen euro on 80 senttiä* -ilmaukseen liittyvä ilmiö, vaan muissakin konstruktion ilmentymissä asetetaan vertailtavaksi tyypillisesti jokin yksikkö, joka itse asiassa edustaa jotakin muuta asiaa, ilmiötä tai ominaisuutta. Tämä edustussuhde perustuu metonymiaan, jota kielenkäyttäjät hyödyntävät tiivistääkseen ja tehostaakseen ilmaisuaan.

Metonyyminen suhde voidaan tuoda esiin myös verkostomallikuvauksissa. Esimerkiksi ilmauksen *naisen euro on 80 senttiä* taustalla vaikuttavaa käsiteintegraatiota kuvaavassa verkostossa (ks. edellä esitetty kuvio 6) metonymia vaikuttaa skemaattisella tasolla käsitteiden *korvaus työstä* ja *rahayksikkö* välillä.

3.4.4 Sulauman syntyminen

Edellä kuvattujen mentaalisten syötöstilojen yhdistymisestä ja niihin sisältyvistä prosesseista – skaalaamisesta ja metonymian hyödyntämisestä – syntyy sulauma, jossa naisen euro on 80 senttiä. Kuvio 8 seuraavalla sivulla esittää kokonaisuudessaan ilmauksen *naisen euro on 80 senttiä* taustalla vaikuttavan käsiteintegraatioverkoston ja havainnollistaa, kuinka kaksi syötöstilaa yhdistyvät edelleen kolmanneksi tilaksi eli sulaumaksi.

Kuvio 8. NAISEN EURO ON 80 SENTTIÄ -sulauma.

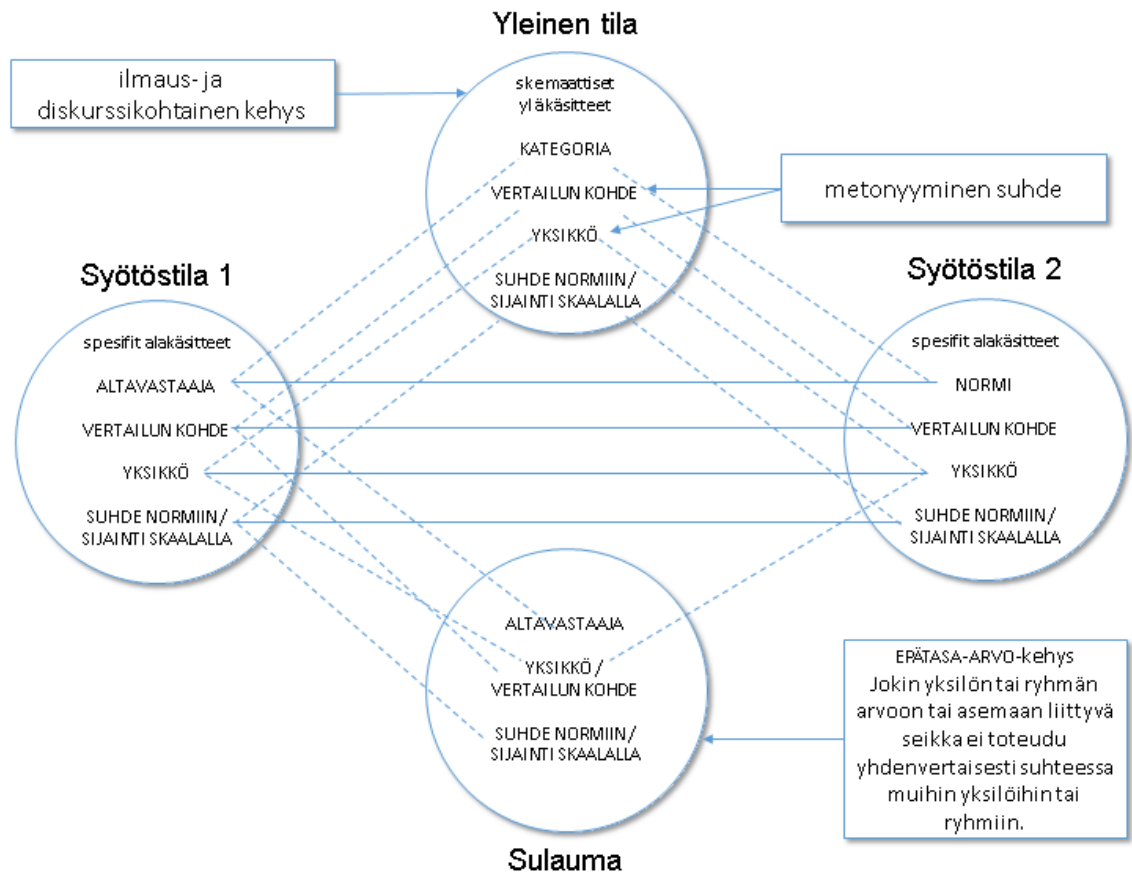
Valikoivan heijastumisen vuoksi NAISEN EURO ON 80 SENTTIÄ -sulaumaan (kuvio 8) siirtyvät vain tietyt elementit ja syötöstilojen suhteet. Sulaumat sisältävät yleisen tilan kuvaaman yleisen rakenteen sekä erityisen rakenteen, joka eroaa verkoston muista mentaalisisista tiloista (Fauconnier & Turner 2002: 47). Ensimmäisestä syötöstilasta sulaumaan siirtyvät *nainen* sekä naisen suhde normiin, *80 prosenttia*. Esimerkiksi toisen syötöstilan *mies* ei ole yhteydessä sulaumatilaan, sillä kyse on juuri naisen eurosta. Sen sijaan *euro* fuusioituu sulaumaan molemmista syötöstiloista, sillä sulaumassa naisen euro vertautuu normin mukaiseen euroon ja tämän vuoksi euron voi ajatella säilyttävän yhteydet myös toiseen syötöstilaan. Fauconnier'n ja Turnerin (2002: 44) mukaan yhteydet sulaumasta syötöstiloihin sekä syötöstilojen vastinparien väliset yhteydet säilyvät, vaikka ne muuntuvatkin neljän mentaalisen tilan välillä. Tämä on Fauconnier'n ja Turnerin (mp.) mukaan täysin tiedostamaton prosessi – tietoisuuteen tulee vain oivallus käsitteistyksen merkityksestä.

Fauconnier'n ja Turnerin (1999: 85) mukaan syötöstilojen elementit voivat heijastua sulaumaan metonymisesti. Tällöin näiden elementtien yhteys on sulaumassa tiiviimpi kuin syötöstiloissa, kuten kuviossa 8 sijaitsevassa sulaumassa käsitepari *euro/keskiansio* havainnollistaa: syötöstiloissa nämä elementit ovat etäämmällä toisistaan, mutta sulaumassa niiden välillä kuvataan suora vastaavuus, sillä metonymyyn suhteen ansiosta naisen euro laajenee kuvaamaan myös naisen työstään saamaa korvausta eli keskiansiota.

Fauconnier ja Turner (2002: 48–49) tarkoittavat kehittelyllä sitä, että sulaumaa käsitellään simulaationa tai ”juoksutetaan” mielikuvituksessa, kun sulaumaan on täydennetty sen aktivoimat kehykset ja taustatieto. Tuloksena on uusi, emergentti rakenne, joka ei sijaitse valmiina kummassakaan syötöstilojen mentaalisista tiloista. Ilmausta *naisen euro on 80 senttiä* kuvaavassa sulaumarakenteessa (kuvio 8) syötöstilassa 1 on *nainen* sekä *euro*, joka on samanlainen olio kuin miehen syötöstilassa sijaitseva vastinparinsa. Syötöstilassa on kuitenkin myös tietoa naisen keskiansiosta, ja syötöstilojen yhdistelyllä tämä keskiansio suhteutetaan miehen keskiansioon, joka edustaa normia. Naisen suhteellinen osuus normista on vain 80 prosenttia, ja kun tämä tieto sulautetaan naisen euroon, on naisen eurokin vain 80 senttiä. Sulaumatilan yhteydessä aktivoituu konstruktion mukanaan kantama semanttinen kehys, EPÄTASA-ARVO (ks. kuvio 8), sillä naisen euro ei yllä normiin kuten miehen euro eikä se siten ole yhdenvertainen miehen euron kanssa. Kehittelyn myötä syntyy uusi rakenne: ansioepätasa-arvoa kuvaava ilmaus *naisen euro on 80 senttiä*.

3.4.5 Naisen euro -konstruktion skemaattinen malli

Edellä kuvattu analyysi käsittelee ilmausta *naisen euro on 80 senttiä*, eikä se ole suoraan sovellettavissa muihin naisen euro -konstruktion ilmentymiin. Toisaalta naisen euro -konstruktion erilaiset ilmentymät ovat sulaumarakenteen ja käsitteiden välisten yhteyksien osalta aina jossakin määrin yhteneviä. **Skeeman** käsitteellä tarkoitetaan abstraktia luonnehdintaa, joka pätee kaikkiin asioihin, ilmiöihin ja olioihin, jotka edustavat samaa kategoriaa (Langacker 1987: 371). Kuviossa 9 seuraavalla sivulla luonnehdin naisen euro -konstruktion taustalla vaikuttavaa skemaattista mallia, jonka kielenkäyttäjät voivat omaksua tietynlaisten asetelmien ja tilanteiden kuvaamiseen.

Kuvio 9. Naisen euro -konstruktion skemaattinen malli.

Jokainen kielellinen ilmaus ja sen aktivoimat kehykset rakentavat mentaalisia tiloja, jotka ovat puhuja- ja diskurssikohtaisia. Myös sulaumarakenteiden yleisen tilan skemaattista tietoa määrittävä kehys on ilmaus- ja diskurssikohtainen, kuten kuvio 9 havainnollistaa. Yleisen tilan sisältämiä käsitteitä voidaan kuitenkin luonnehtia niiden piirteiden ja mekanismien perusteella, jotka toistuvat naisen euro -konstruktion ilmentymissä. Yhteiset yläkäsitteet mahdollistavat vertailut syötöstilojen elementtien välillä.

Yleinen tila sisältää kuviossa 9 ensinnäkin käsitteen *kategoria*, jolla tarkoitan sellaista ylätasoa luokkaa, jonka alatasoa luokkien välillä konstruktion kuvaama vertailu tapahtuu. Naisen euro -konstruktion kohdalla ylätasoa luokkana on useimmissa tapauksissa sukupuoli, mutta kategoria voi vaihdella kansalaisuudesta seksuaaliseen suuntautumiseen ja kätisyyteen. *Kategoria* on yhteydessä syötöstiloissa sijaitseviin alakäsitteisiin, *altavastajaan* (syötöstila 1) sekä *normiin* (syötöstila 2). Yleinen tila sisältää myös kaikkien naisen euro -konstruktion ilmentymien kohdalla jonkin *vertailun kohteen*, joka kuvataan spesifimmin syötöstiloissa.

Naisen euro -konstruktiolla erilaisia kohteita luonnehditaan ja vertaillaan yleensä määrällisesti: metonymyistä suhdetta hyödyntäen ansioita kuvataan euroina ja työmääriä työvuosina. Prototyypisissä konstruktion ilmentymissä eksplisiittisesti ilmaistuksi vertailun kohteeksi asettuu jokin *yksikkö*, joka on metonymyisessä suhteessa varsinaiseen vertailun kohteeseen (ks. yleinen tila kuviossa 9). Konstruktion luoma epätasa-arvoasetelma syntyy, kun jokin *yksikön* edustama altavastajan arvoon tai asemaan liittyvä seikka ei ole samanarvoinen kuin normilla. Kuvion 9 käsiteintegraatioverkosto esittääkin yleisessä tilassa lisäksi käsiteparin *suhde normiin / sijainti skaalalla*. Myös käsitteellä *yksikkö* sekä käsiteparilla *suhde normiin / sijainti skaalalla* on spesifimmät vastineensa syötöstiloissa.

Naisen euro -konstruktion skemaattista mallia kuvaavaan sulaumatilaan siirtyy kuviossa 9 syötöstiloista käsite *altavastaja* sekä käsiteparit *yksikkö / vertailun kohde* sekä *suhde normiin / sijainti skaalalla*. Konstruktion ilmentymissä altavastajan *yksikkö*, joka edustaa metonymyisesti varsinaista vertailun kohdetta, poikkeaa normista altavastajan kannalta epäedullisella tavalla. Syntynyt sulauma kuvaa epätasa-arvoista asetelmaa, ja tämän vuoksi sulaumatilaan liittyy kuviossa 9 jo edellä kuvaamani semanttinen EPÄTASA-ARVO-kehys.

Kuviossa 9 jää huomiotta kielenkäyttäjän suhtautuminen siihen asetelmaan ja asiantilaan, jota hän naisen euro -konstruktiolla kuvaa. Sekä konteksti että ilmaus itsessään voivat nimittäin tarjota suurempia tai epäsuurempia vihjeitä kielenkäyttäjän affektiivisuuden asteesta, joka vaihtelee huomattavasti naisen euro -konstruktion prototyypisempien ja marginaalisempien ilmentymien välillä. **Affektiivisuudella** tarkoitetaan esimerkiksi ironista, ylimielistä tai tunteellista asennetta osoittavaa ilmaisua, ja sitä esiintyy kaikilla kielen tasoilla – muodoissa, sanastossa ja prosodiassa (Karvinen 2014). Eri ilmentymien tulkinnassa onkin viime kädessä huomioitava myös kielenkäyttäjän asenteesta saatavilla oleva tieto, jonka valossa jopa kaksi täysin samanmuotoista ilmausta voivat kantaa erilaisia merkityksiä. Erilaisia affektiivisuuden asteita ilmentäviin konstruktion ilmentymiin palaan luvussa 4.

3.5 Konstruktion syntaktiset ja semanttiset piirteet

Edellisen analyysin pohjalta laadin seuraavaksi koosteen prototyyppisen naisen euro -konstruktion syntaktisista ja semanttisista piirteistä. Mitä täydellisemmin jokin ilmaus kyseisiä piirteitä edustaa, sitä keskeisemmästä konstruktion ilmentymästä on kyse. Marginaalisemmat ilmentymät täyttävät piirteet osittain tai suhteellisesti.

Mallina uusille naisen euro -konstruktion ilmentymille vaikuttaa toimivan tällä hetkellä ilmaus *naisen euro on 80 senttiä*, sillä nykyisessä tekstimaailmassa tämä ilmentymä on konstruktion yleisin edustaja. Ilmauksella on siksi erityinen asema seuraavassa listauksessa, kuten listan kohdista 3 ja 4 ilmenee: prototyyppisimmillään konstruktion leksikaaliseen ainekseen sisältyvät sanat *naisen*, *euro* ja *80 senttiä*. Vaikka esitän piirteet prototyyppisten konstruktion ilmentymien piirteinä, pätevät ne pääosin myös aineiston marginaalisempiin ilmentymiin.

Prototyyppisen naisen euro -konstruktion ilmentymän piirteet

1. Ilmauksen semanttisena kehyksenä on EPÄTASA-ARVO-kehys.
2. Ilmaus on lausetyypiltään kopulalause.
3. Ilmauksen subjektilauseke koostuu genetiivimääritteestä sekä edussanasta. Genetiivimäärite on ihmistarkoitteinen. Edussanana puolestaan on vakiintuneen järjestelmän yksikkö, joka on jaettavissa pienemmiksi saman järjestelmän yksiköiksi. Prototyyppisin genetiivimäärite on *naisen* ja prototyyppisin edussana *euro*.
4. Ilmauksen predikatiivina on määränilmaus, joka edustaa samaa yksikköjärjestelmää kuin subjektilausekkeen edussana. Prototyyppisin predikatiivi on *80 senttiä*.
5. Ilmauksen subjektilauseke asetetaan mentaaliselle skaalalle, jolla sen sijainti poikkeaa normista. Sijainnin skaalalla määrittää predikatiivi.
6. Ilmauksen subjektilauseke on metonyymisessä suhteessa johonkin vertailtavaksi asetettavaan tarkoitteeseen.

Listan esittämät piirteet vaihtelevat jonkin verran siinä, miten olennaista kyseisen piirteen täyttäminen on, jotta ilmausta voidaan nimittää juuri naisen euro -konstruktion edustajaksi. Keskeisiä ovat etenkin ensimmäinen, viides ja kuudes piirre.

Mikäli ilmauksella ei pyritä luomaan epätasa-arvoasetelmaa (ensimmäinen piirre), on kyseessä pääsääntöisesti jonkin muun kuin naisen euro -konstruktion edustaja. Tämän

piirteen kohdalla on kuitenkin aste-eroja prototyyppisempien ja marginaalisempien ilmentymien välillä; prototyyppiset ilmentymät liittyvät asiakeskeisiin tasa-arvokysymyksiin, mutta marginaalisempien ilmentymien rakentamat epätasa-arvoasetelmat voivat olla varsin suhteellisia. Aineistoon sisältyy esimerkiksi pieni joukko naisen euro -konstruktion prototyyppisiä ilmentymiä parodioivia ilmentymiä, joiden kuvaamat asetelmat poikkeavat konstruktion keskeisemmistä ilmentymistä.

Naisen euro -konstruktion kuvaama epätasa-arvoasetelma rakennetaan asettamalla subjektilausekkeen tarkoite skaalalle, jossa sen sijainti poikkeaa normista. Tämän vuoksi viides piirre on keskeinen tarkasteltaessa sitä, edustaako ilmaus naisen euro -konstruktiota vai jotakin muuta konstruktiota. Samalla tavoin keskeinen on myös kuudes piirre, sillä konstruktion ilmaisema vertailun kohde on asetettavissa skaalalle metonymisen suhteen ansiosta.

4 Konstruktio kielenkäytössä

Suurin osa naisen euro -konstruktion ilmentymistä esiintyy tasa-arvodiskurssissa, jossa konstruktion tehtävänä on tuoda esiin jokin epätasa-arvoinen asetelma. Tämä pätee etenkin konstruktion prototyyppisiin ilmentymiin. Konstruktion marginaalisempien esiintymien kontekstit sen sijaan vaihtelevat. Niissä voidaan edelleen käsitellä tasa-arvokysymyksiä, mutta suhtautuminen näihin kysymyksiin saattaa olla esimerkiksi pilkallista tai humoristista.

Tutkielman aineiston konstruktion ilmentymät ovat luokiteltavissa kolmeen tässä analyysiluvussa esittelemääni pääryhmään: prototyyppisiin euroilmentymiin, marginaalisempiin tasa-arvoilmentymiin sekä humoristisiin ja parodisiin ilmentymiin. Luvussa 3.5 esittämäni konstruktion syntaktiset ja semanttiset piirteet kuvaavat kattavasti aineiston laajinta pääryhmää eli euroilmentymiä, jotka ovat muotoa *X:n euro on X senttiä*. Kuten Taylor (1998: 192) sanoo, sellaista ilmausta, joka vastaa täydellisesti tietyn konstruktion määritelmää ja kriteerejä, voidaan kutsua keskeiseksi tai prototyyppiseksi konstruktion ilmentymäksi. Mikäli ilmaus puolestaan vastaa vain joiltakin osin konstruktion määritelmää, on se Taylorin (1998: 192) mukaan prototyyppiä marginaalisempi konstruktion ilmentymä. Aineiston kaksi muuta pääryhmää, marginaalisemmat tasa-arvoilmentymät

sekä humoristiset ja parodiset ilmentymät, erkanevat vaihtelevasti naisen euro -konstruktion keskeisistä piirteistä.

Seuraavissa luvuissa paneudun naisen euro -konstruktion elämään kielenkäytössä sekä ilmentymien kirjoon prototyypisimmistä konstruktion edustajista marginaalisempiin ilmentymiin sekä ilmauksiin, jotka eivät ole yksiselitteisesti luokiteltavissa tietyn konstruktiokategorian edustajiksi.

4.1 Prototyypiset euroilmentymät

Tutkielman aineiston kolmesta pääryhmästä laajimman muodostavat niin kutsumani euroilmentymät. Näiden ilmentymien subjektilausekkeen edussanana on *euro*, ja ilmentymät edustavat pääsääntöisesti ilmaustyyppiä *X:n euro on X senttiä*. Vaikka tutkielman aineisto ja sen keruumenetelmät eivät mahdollista tarkkojen suhdelukujen esittämistä erilaisille ilmausryhmille, voi euroilmentymiä kuitenkin nimittää naisen euro -konstruktion tyypillisimmäksi ilmenemismuodoksi. Tämän selittää se, että ryhmään lukeutuu konstruktion yleisin edustaja eli ilmaus *naisen euro on 80 senttiä* sekä sitä läheisesti muistuttavat ilmaukset, joita verkkoteksteissä esiintyy selvästi enemmän kuin muunlaisia ilmentymiä.

Yleisyytensä ansiosta euroilmentymät tarjoavat mahdollisuuden tutkia piirteitä, joiden havainnointi kahdesta marginaalisemmasta pääryhmästä ei tässä tutkielmassa ole mahdollista, sillä näiden ryhmien ilmentymät ovat aineistossa selvästi euroilmentymiä harvinaisempia ja satunnaisempia.³⁸ Euroilmentymistä tarkasteleman piirteet ovat naisen euro -konstruktion ilmentymien prototyypisyyden ja produktiivisuuden suhde, naistarkoitteisten ilmentymien osuus, kontekstin merkitys ilmentymien tulkinnassa sekä poikkeamat nais–mies-dikotomioista.

Euroilmentymiä käyttäessään kielenkäyttäjät liikkuvat naisen euro -konstruktion kantailmauksen *naisen euro on 80 senttiä* tutuksi tekemän ansiotasa-arvodiskurssin piirissä, jolloin konstruktion uusia ilmentymiä voidaan tuottaa tekemällä suhteellisen vähäisiä muutoksia konstruktion leksikaaliseen ainekseen. Tämä ainakin osin selittää sen, että aineiston ilmentymien genetiivimääritteiden ja siten myös erilaisten altavastaajien variaatio on euroilmentymien ryhmässä laajempaa kuin kahdessa muussa pääryhmässä, joissa kuvataan pääasiassa geneerisiä nais- ja miestarkoitteisia osallisia.

³⁸ Ks. liite 2.

4.1.1 Produktiivisuus

Mitä vähemmän kielenkäyttäjän on vaihdeltava naisen euro -konstruktion rakenneosia, sitä helpompi hänen on hyödyntää konstruktion tarjoamaa syntaktista ja semanttista mallia ja luoda uusia ilmauksia. Euroilmentymistä onkin havaittavissa Taylorin (1998: 192–194) kuvaama prototyyppisyyden ja produktiivisuuden suhde, jota heijastaa euroilmentymien yleisyys suhteessa muunlaisiin naisen euro -konstruktion edustajiin.

Euroilmentymiä esiintyy tyypillisimmin ansiotasa-arvodiskurssissa eli sellaisissa konteksteissa ja käyttötarkoituksissa, joissa keskustelunalaisena ovat ansiotasa-arvoasiat. Useimmiten ilmentymissä on kyse sukupuolten välisestä ansio- tai palkkavertailusta, ja geneerisen nais–mies-dikotomian toistamista voikin pitää naisen euro -konstruktion tyypillisenä piirteenä. Konstruktiolla luodaan vertailuasetelmia erilaisten kohteiden välille ja kuvataan tehokkaasti monimutkaisiakin käsitteellisiä kokonaisuuksia, ja osin tästä syystä konstruktio lienee yleistynyt juuri ansiotasa-arvodiskurssin sisällä. Euron lisäksi ansio- tai palkkaeroja voidaan kuvata myös muilla rahayksiköillä, kuten dollarilla, markalla tai punnalla.³⁹

Euroilmentymien luominen on siinä mielessä ”yksinkertaista”, että hyödynnettävissä on monilta osin kantailmauksen *naisen euro on 80 senttiä* tarjoama produktiivinen malli *X:n euro on X senttiä*. Vaikka naisen euro -konstruktion määritelmän sisällä liikkuvilla kielenkäyttäjillä on runsaasti vaihtoehtoja esimerkiksi leksikaalisen aineksen valintaan, tekevät kielenkäyttäjät kantailmauksen tarjoaman mallin sanastoon usein vain pieniä muutoksia. Kun kielenkäyttäjä pysyttelee hyvin lähellä prototyyppiä, variaatiota saatetaan tapahtua esimerkiksi vain konstruktion määränilmauspredikatiivissa. Seuraavassa esimerkissä kantailmauksen tarjoamaa syntaktista ja semanttista mallia hyödynnetään varsin tyypilliseen tapaan:

16) Suomi nyt: **naisen euro on 83 senttiä**. Suomi viiden vuoden päästä: **naisen euro on 90 senttiä**. (Helsingin Sanomat 4.11.2014, päivitetty 5.11.2014)

Esimerkin 16 sisältämät ilmentymät *naisen euro on 83 senttiä* ja *naisen euro on 90 senttiä* täyttävät naisen euro -konstruktion määritelmän täydellisesti: Ilmausten semanttisena kehyksenä on epätasa-arvoasetelma, sillä niiden kontekstissa käsitellään sukupuolten välistä ansio- tai palkkaepätasa-arvoa. Lisäksi ilmentymät ovat muodoltaan kopulalauseita ja

³⁹ Ks. liite 2.

molemmat sisältävät subjektilausekkeen *naisen euro*, joka on metonymisessa suhteessa naisen ansioihin. Konstruktion kantailmauksesta eroavat vain predikatiivit eli määränilmaukset *83 senttiä* ja *90 senttiä*. Subjektilausekkeiden kuvaamat tarkoitteet myös asetetaan skaalalle, jolla ne eivät yllä normiin, jonka määrittää implisiittiseksi jäävä miehen euro.

4.1.2 Naistarkoitteisuus

Aineiston euroilmentymien genetiivimääritteet varioivat laajalti, ja vaihtelua esiintyy etenkin naistarkoitteisten euroilmentymien genetiivimääritteissä.⁴⁰ Vaikka aineiston ilmentymien suhdeluvut antavat vain suuntaa erilaisten ilmentymien todellisesta esiintymisestä kielenkäytössä, vaikuttaisi erilaisten naistarkoitteisten osallisten ansio- tai palkkatason kuvaaminen olevan naisen euro -konstruktion tavanomaisin tehtävä. Yleisin aineiston euroilmentymien genetiivimäärite on geneerinen *naisen*, mutta ilmentymistä löytyy myös useita spesifimmin määriteltyjä naistarkoitteisia ryhmiä, kuten esimerkit 17 ja 18 osoittavat:

17) **Naisprofessorin euro on 96 senttiä.** (Tekniikka & Talous 11.9.2012)

18) **Suomen rikkaimpien naisten euro on vain 11 senttiä** (Ilona/Iltalehti 4.11.2014)

Genetiivimääritteillä *Naisprofessorin* (17) ja *Suomen rikkaimpien naisten* (18) kuvataan geneeristä naista tarkemmin rajattuja ryhmiä, joskin myös nämä määritteet viittaavat koko kuvaamaansa ryhmään, eivät yksittäisiin tarkoitteisiin. Molemmissa esimerkeissä on kyse ansio- ja palkkavertailuista ja vertailujen kohteet käyvät ilmi konteksteista: esimerkin 17 kontekstissa naisprofessorien kerrotaan saavan miesprofessoreja huonompaa palkkaa, ja esimerkin 18 kontekstissa vertailun kohteeksi asettuvat Suomen rikkaimmat miehet.

Liki kaikissa euroilmentymissä, joissa ilmipantu naistarkoitteinen osallinen esiintyy, naistarkoitteinen osallinen esitetään altavastaajana, kuten esimerkeissä 17 ja 18. Joitakin poikkeuksia kuitenkin löytyy:

19) Naisten kokonaisansiot ovat 85 prosenttia miesten ansioista, mutta ryhmässä "Johtajat ja ylimmät" virkamiehet on tasa-arvosta menty jo heittämällä yli.

⁴⁰ Ks. liite 2.

Naisten tienestit ovat peräti 111 prosenttia miesten ansioista. Tässä ryhmässä **naisen euro onkin siis 1 euro 11 senttiä**. (Yle Uutiset 3.11.2013, päivitetty 4.11.2013)

Esimerkissä 19 *naisen euro* ylittää skaalalla EURO normin, jonka määrittää miehen euro, ja tässä tapauksessa poikkeama normista on naisen kannalta myönteinen. Ilmauksen *naisen euro onkin siis 1 euro 11 senttiä* (19) semanttinen kehys poikkeaa konstruktion prototyyppisemmistä esiintymistä, sillä eksplisiittisesti ja implisiittisesti ilmaistujen osallisten roolit kääntyvät pääläelleen: implisiittinen normi, mies, kuvataan esimerkin 19 naisen euro -konstruktion ilmentymässä osalliseksi, jonka asema on heikompi kuin eksplisiittisesti esiin tuodun naisen.

4.1.3 Kontekstin merkitys

Mitä kauemmaksi konstruktion prototyyppisimmästä ilmentymästä *naisen euro on 80 senttiä* liikutaan, sitä keskeisemmäksi nousee tavallisesti kontekstin rooli ilmauksen koko merkityksen määrittämisessä. Konstruktion geneerisiä nais–mies-dikotomioita edustavat euroilmentymät ovat usein tulkittavissa myös erillään laajemmasta kontekstista, sillä esimerkiksi tyypin *Naisprofessorin euro on 96 senttiä* (17) ilmauksia kohdatessaan kielenkäyttäjä saattaa verrata ikään kuin automaattisesti naisprofessorin euroa miesprofessorin euroon, mikäli konstruktion kantailmaus on hänelle tuttu. Kantailmauksessa on vahvasti läsnä geneerinen nais–mies-dikotomia, sillä ilmaus juontaa juurensa sukupuolten väliseen keskiansiovertailuun. Monissa tapauksissa myös konstruktion uudet ilmentymät kuvaavat geneeristen naisten ja geneeristen miesten välisiä vastakkainasetteluja, ja kielenkäyttäjä voi siksi yleistää tämän vastakkainasettelun konstruktion prototyyppisesti kuvaamaksi dikotomiaksi.

Euroilmentymienkin ryhmään sisältyy kuitenkin marginaalisempia ilmentymiä, joiden luomat vertailuasetelmat poikkeavat oletusarvoisesta geneerisestä nais–mies-dikotomiasta, ja tällaisten ilmentymien tulkinta edellyttää normaalisti tuekseen kontekstia. Esimerkiksi seuraavaksi esittelemäni ilmentymä *minun euron on 15 senttiä* (20) kuvaa sukupuolten välistä ansiovertailuasetelmaa, mutta asetelma poikkeaa prototyyppisimmistä euroilmentymistä ja kielenkäyttäjän on siksi tuotava eksplisiittisesti esiin, kenen euroon hän omaa euroaan vertaa.

20) Olen mies ja **minun euron on 15 senttiä** suhteessa Halosen euroon, vaikka Halonen väittää että **naisen euro on 80 senttiä**... (Kommentti Nasima Razmyarin blogiin / Iltalehti 4.11.2011)

Esimerkissä 20 genetiivimääritteellä *minun* viitataan miespuoliseen kielenkäyttäjään, mikä ilmenee ilmauksesta *Olen mies*. Vertailun kohteeksi puolestaan asettuu *Halosen euro*. Halosella viitataan esimerkissä 20 presidentti Tarja Haloseen, joka on ainakin virkaanastujaispuheessaan⁴¹ vuonna 2006 todennut naisen euron olevan 80 senttiä. Normiksi asettuva Halosen euro on tuotava ilmentymän (20) kontekstissa eksplisiittisesti esiin, sillä ilmaus *minun euron on 15 senttiä* ei itsessään paljasta, kenen euro kielenkäyttäjän euron vastinpariksi asettuu.

Ilmaus *minun euron on 15 senttiä* toimii esimerkissä 20 vastavetona ilmaukselle *naisen euro on 80 senttiä*. Kielenkäyttäjä pyrkii osoittamaan, että myös miespuolinen henkilö voi ansiovertailussa olla altavastajan asemassa, sillä kielenkäyttäjän mukaan hänen euronsa ei ole normin mukainen euro suhteessa Halosen euroon. Ilmauksen edustama epätasa-arvoasetelma on kuitenkin suhteellisempi kuin naisen euro -konstruktion prototyyppisimpien ilmentymien kuvaamat geneeriset asetelmat, sillä vertailtavaksi asetetaan kaksi mielivaltaisesti valittua spesifiä tarkoitetta. Tarkoitteet eivät edusta samaa kategoriaa (ks. konstruktion skemaattinen malli luvussa 3.4.5), vaan vertailtavana on spesifi mutta muuten täsmentämätön mies sekä täsmennetty (Tarja) Halonen.

4.1.4 Poikkeamat nais–mies-dikotomiasta

Vaikka useimmat aineiston naisen euro -konstruktion vertailuasetelmista perustuvat nais–mies-dikotomiaan, voi euroilmentymissä olla joissakin tapauksissa kyse myös muusta kuin sukupuolten välisestä ansiovertailusta. Aineistossa muu kuin nais- tai miestarkoitteinen genetiivimäärite – tai muu kuin nais- tai miesviitteinen tarkoite, joka voitaisiin tulkita genetiivimääritteen tehtävään – on harvinainen: aineiston 120 ilmentymästä sellainen sisältyy 13 ilmentymään. Näistä 13 ilmentymästä yhteensä 9 kuuluu euroilmentymiin. Muun kuin nais- tai miestarkoitteisen genetiivimääritteen sisältävillä konstruktion ilmentymillä tuodaan esiin erilaisia altavastajaryhmiä, kuten maailman köyhät (21), yksin asuvat (22) ja julkisalojen ekonomit (23):

⁴¹ Tasavallan presidentti Tarja Halosen virkaanastujaispuhe 1.3.2006. Tasavallan presidentti Tarja Halosen verkkosivut 2000–2012. Saatavissa: <http://www.presidentti.fi/halonen/Public/defaultfdd6-2.html?content-> [viitattu 7.3.2018]

- 21) Kommentti: **Maailman köyhän euro on 6 senttiä** (Kouvolan Sanomat 12.3.2015)
- 22) Aamulehden parin vuoden takainen selvitys osoittaa, että **yksin asuvan euro on suhteessa lapsettoman pariskunnan euroon vain 27 senttiä**. (Yle Uutiset 6.6.2014, päivitetty 22.8.2014)
- 23) Ero yksityisen ja julkisen sektorin ekonomien ansiotasossa kapeni vuodessa hieman, sillä **julkisalojen euro on nyt 85 senttiä** eli kolme senttiä enemmän kuin edellisvuonna. (Ekonomi, ei päiväystä)

Käsite *euro* voi edustaa naisen euro -konstruktiossa paitsi ansiota tai palkkaa, kuten julkisalojen ekonomien ansioita (23), myös muita käsitteitä, jotka liittyvät esimerkiksi varallisuuteen tai talouskysymyksiin yleisesti ottaen. Esimerkissä 21 kuvataan maapallon suuren enemmistön osuutta maailman vauraudesta, ja esimerkin 22 kontekstissa vertailaan yksin asuvan kuluja pariskuntien kuluihin.

Viime kädessä jää kielenkäyttäjän subjektiivisen tulkinnan varaan, millaista asetelmaa naisen euro -konstruktiolla voidaan kuvata. Nais–mies-dikotomioista poikkeavien ilmausten merkitys voi joskus jäädä monitulkintaiseksi, mikäli kielenkäyttäjä vain kopioi prototyyppisempien ilmentymien niin sanottuja näkyviä osia eikä hyödynnä konstruktion skemaattista mallia kuin osittain. Esimerkiksi seuraavaan *X:n euro on X senttiä* -mallia hyödyntävään marginaaliseen euroilmentymään (24) ei ole liitettävissä selkeää implisiittistä normia, jonka euro olisi 100 senttiä. Ilmentymän kuvaama epätasa-arvoasetelmakin jää siksi puolittiehen.

- 24) **Pienyrittäjän euro on korkeintaan 30 senttiä** (Maaseudun Tulevaisuus 5.11.2014)

Esimerkki 24 on kolumnitekstin otsikko *Maaseudun Tulevaisuus* -lehestä. Naisen euro -konstruktion ilmentymällä *Pienyrittäjän euro on korkeintaan 30 senttiä* kuvataan altavastaajan asemassa olevaa pienyrittäjää, mutta pienyrittäjälle ei aseteta esimerkin kontekstina toimivassa kolumnissa selvää vertailun kohdetta, kuten suuryrittäjää tai tavallista palkansaajaa. Vertailuasetelman rakentamisen sijaan kolumnisti vaikuttaa tarkoittavan ilmauksella *Pienyrittäjän euro on korkeintaan 30 senttiä* (24), että esimerkiksi putkimiehelle jää hänen laskuttamastaan sadasta eurosta käteen noin 30 euroa. Kolumnissa nimittäin kuvaillaan pienyrittäjän kuluja ja todetaan esimerkiksi seuraavaa: ”Jos hyvin

käy , satasesta on tarvikekulujen ja alv:n jälkeen vielä jäljellä 30 euroa, mutta se on jaettava monelle tunnille.”⁴² Pienyrittäjän euro on siis korkeintaan 30 senttiä, sillä jokaisesta pienyrittäjän laskuttamasta eurosta tälle jää korkeintaan kolmannes.

Naisen euro -konstruktiota hyödyntämällä pyritään esimerkissä 24 osoittamaan pienyrittäjän altavastaajan asema, mutta ilman normiksi asettuvaa osallista varsinaista epätasa-arvo- tai epäoikeudenmukaisuusasetelmaa ei rakennu. Ilmentymän *Pienyrittäjän euro on korkeintaan 30 senttiä* merkitys jää siksi sumeaksi. Asialla ei välttämättä ole suurta merkitystä, sillä naisen euro -konstruktion käyttäminen kolumnin otsikossa lienee lähinnä tekstuaalinen tehokeino. Kolumnin lukija todennäköisesti tunnistaa konstruktion ja sen mukanaan kantaman epätasa-arvoasetelman, jolloin lukija voidaan ohjata heti jutun alussa pienyrittäjän puolelle.

4.2 Marginaalisemmat tasa-arvoilmentymät

Tässä luvussa tarkastelen aineiston naisen euro -konstruktion ilmentymien toista pääryhmää: marginaalisempia tasa-arvoilmentymiä. Ryhmän ilmentymien tehtävänä on nimensä mukaisesti erilaisten tasa-arvoasetelmien kuvaaminen, ja niiden semanttisena kehyksenä on hyvin samankaltainen epätasa-arvoasetelma kuin euroilmentymillä.

Marginaalisempien tasa-arvoilmentymien subjektilausekkeissa esiintyy jokin muu edussana kuin *euro*. Siinä missä euroilmentymien semanttinen kehys on useimmissa tapauksissa tarkennettavissa sukupuolten väliseen ansioepätasa-arvoon, on tämän ryhmän ilmentymissä kyse erilaisista yhteiskuntaelämän alueista, kuten terveysnäkömistä tai opintomenestyksestä. Mahdollista on myös ansiotasa-arvokysymysten käsittely esimerkiksi työajan näkökulmasta. Luokittelen nämä ilmentymät euroilmentymiä marginaalisemmiksi, sillä produktiivisesta muotista *X:n euro on X senttiä* poikkeavat konstruktion edustajat muodostavat selvästi euroilmentymiä satunnaisempia ja harvalukuisempia joukkoja.

4.2.1 Asiakeskeisiä asetelmia

Marginaalisemmat tasa-arvoilmentymät poikkeavat jäljempänä esittelemistäni humoristisista ja parodisista ilmentymistä affektiivisuuden asteeltaan, sillä tasa-arvokysymyksiin

⁴² Maaseudun Tulevaisuus 5.11.2014. Alkuperäisessä tekstissä on ylimääräinen välilyönti välimerkin edellä.

suhtaudutaan niissä asiallisesti eikä esimerkiksi ironisesti tai parodioivasti. Asiakeskeistä suhtautumista kuvastavat ilmentymät voivat täyttää konstruktion määritelmän liki täydellisesti, kuten seuraavaksi esittelemäni ilmentymät (esimerkit 25 ja 26), tai poiketa siitä selvästi (esimerkki 27 jäljempänä).

25) Miehen vuosi on 11 kuukautta (Yle Uutiset 10.11.2013)

Esimerkki 25 on miesten naisia lyhempää elinajanodotetta sekä siihen vaikuttavia tekijöitä käsittelevän uutisjutun otsikko. Ilmentymän *Miehen vuosi on 11 kuukautta* (25) altavastaajana on geneerinen mies, sillä ilmauksella kuvataan miehen elämän olevan keskimäärin noin kahdestoistaosan lyhempi kuin naisen. Myös seuraavassa esimerkissä 26 altavastaajana on geneerinen mies, sillä tässä Juttutupa-keskustelupalstalle jätetyssä kommentissa kuvataan miehen työvuoden olevan kolme kuukautta normin mukaista vuotta pidempi.

26) Vasemmisto ja vihreät laulavat laulua naisen euro on 80 senttiä. Niitä ei ollenkaan haittaa, että **miehen työvuosi on Suomessa vuosi ja kolme kuukautta**, eli miehet tekevät paljon enemmän töitä keskimäärin. **Siten Suomessa miesten ja naisten tuntipalkka on suurinpiirtein sama.** Vastustanko minä nyt yhtäläisiä oikeuksia työelämässä, kun en laula mukana? (Juttutupa-keskustelu 17.10.2014)

Ilmentymässä *miehen työvuosi on Suomessa vuosi ja kolme kuukautta* (26) implisiittiseksi vertailun kohteeksi jää geneerinen nainen, joka ei tässä tapauksessa kuitenkaan ole varsinaisesti parempiosaisessa asemassa geneeriseen mieheen nähden. Kommentissa nimittäin tuodaan ilmi myös se, ettei naisen euro ole normin mukainen euro, sillä kielenkäyttäjä aloittaa kommenttinsa seuraavasti: *Vasemmisto ja vihreät laulavat laulua naisen euro on 80 senttiä*. Kielenkäyttäjä suhteuttaa naisen euron ja miehen työvuoden toisiinsa, sillä hän toteaa kommentissaan seuraavaa: *Siten Suomessa miesten ja naisten tuntipalkka on suurinpiirtein sama*. Koska työmäärän ja ansioiden vertailun tuloksena on kielenkäyttäjän mukaan suurin piirtein sama tuntipalkka, ei geneerinen nainen kontekstin tasolla ole varsinaisesti parempiosainen vaan lähinnä tasa-arvoisessa asemassa geneerisen miehen kanssa.

Ilmentymät *Miehen vuosi on 11 kuukautta* (25) ja *miehen työvuosi on Suomessa vuosi ja kolme kuukautta* (26) vastaavat naisen euro -konstruktion keskeisiä piirteitä (ks. luku 3.5) lähes täydellisesti. Ilmentymät erkanevat näistä piirteistä vain sanastoltaan, sillä

molempien ilmausten genetiivimääritteenä on *naisen*-määritteen sijaan *miehen* eikä ilmentymissä puhuta euroista vaan vuodesta ja työvuodesta. Esimerkissä 25 subjekttilausekkeen edussanana on vakiintuneen järjestelmän yksikkö *vuosi*, joka on metonyymisessä suhteessa elinaikaan. Konstruktion ilmentymässä *miehen vuosi* asetetaan skaalalle, jossa se ei yllä normiin, jota edustaa naisen vuosi. Esimerkin 26 subjekttilausekkeen edussana *työvuosi* puolestaan ei ole vakiintuneen järjestelmän yksikkö, joskin se on melko lähellä vakiintunutta yksikköä *vuosi*, mikäli normin mukaisella työvuodella tarkoitetaan 12 kuukauden mittaista ajanjaksoa. Subjekttilauseke *miehen työvuosi* (26) on metonyymisessä suhteessa miesten työmäärään, ja se asetetaan skaalalle prototyyppisten konstruktion ilmentymien subjekttilausekkeiden tapaan.

Konstruktion keskeisistä piirteistä poikkeaa selvemmin seuraavaksi esittelemäni ilmentymä:

27) [– –] **Pojan kiitettävä numero koulussa on 7** [– –] (Suomi24-keskustelu 12.3.2010)

Esimerkki 27 on ote Suomi24-keskustelupalstalla julkaistua kommenttia, joka sisältää useampia naisen euro -konstruktion ilmentymiksi tulkittavissa olevia ilmauksia (ks. esimerkki 11 luvussa 3.3.2). Kyseinen kommentti on julkaistu Tasa-arvo-nimisellä keskustelualueella, ja se aloittaa keskustelun, jonka otsikkona on ilmaus *Miehelle Oikeutta*. Kommentissa kuvataan useita asiointiloja, joita voidaan pitää miesten kannalta epäkohtina.

Ilmentymä *Pojan kiitettävä numero koulussa on 7* (27) on monitulkintainen, sillä ilmauksella voidaan viitata metonyymisesti esimerkiksi poikien tyttöjä heikompaan opintomenestykseen tai siihen, että poikiin kohdistuvat odotukset ovat koulumaailmassa matalammat kuin vastaavat tyttöihin kohdistuvat odotukset. Olipa kielenkäyttäjän tarkoittama tarkka merkitys millainen hyvänsä, esimerkin 27 konteksti sekä naisen euro -konstruktion käyttäminen ohjaavat tulkitsemaan ilmauksen kuvaaman asiointilan poikien kannalta epäedullisesti.

Koulumaailmassa kiitettävällä numerolla tarkoitetaan arvosanaa 9 (Opetushallitus). Ilmaus *kiitettävä numero* (27) ei siis ole vakiintuneen yksikköjärjestelmän edustaja, joka olisi jaettavissa pienemmiksi saman järjestelmän edustajiksi, mutta kouluarvosanoja edustavien kiitettävän numeron (arvosanan 9) ja arvosanan 7 välillä on kuitenkin käsitteellinen yhteys. Esimerkissä 27 kielenkäyttäjä luo naisen euro -konstruktiolla kouluar-

vosanoista mentaalisen skaalan, jolle eksplisiittisesti ilmaistujen poikien kiitettävä numero asettuu eri kohtaan kuin implisiittiseksi jäävien tyttöjen kiitettävä arvosana, joka sijoittuu skaalalla normiin eli arvosanan 9 kohdalle. Poikien kiitettävä numero puolestaan ei syystä tai toisesta yllä normiin vaan jää arvosanan 7 kohdalle. Poikien kiitettävän numeron poikkeama normista on pojille epäedullinen, sillä poikkeamalla kuvataan oletettavasti sitä, ettei poikien keskimääräinen opintomenestys ole yhtä hyvää kuin tytöillä tai ettei poikiin kohdistu samanlaisia odotuksia kuin vastakkaiseen sukupuoleen.

Vaikka ilmentymä *Pojan kiitettävä numero koulussa on 7* (27) erkanee selvästi joistakin luvussa 3.5 kuvaamistani prototyyppisen naisen euro -konstruktion ilmentymän piirteistä, täyttää ilmaus toisaalta määritelmän keskeisimpien piirteiden osalta: se kuvastaa epätasa-arvoasetelmaa ja hyödyntää metonymiaa ja skalaaristamista. Ilmausta voi täten pitää marginaalisena naisen euro -konstruktion edustajana.

4.2.2 Kielenkäyttäjän monitulkintainen asenne

Jotkin aineiston ilmentymistä sijoittuvat vakavasti otettavien ja humorististen tasa-arvoilmentymien rajalle. Seuraava esimerkki 28 edustaa naisen euro -konstruktion ilmentymää, joka täyttää konstruktion määritelmän mutta jonka konteksti jättää avoimeksi kielenkäyttäjän suhtautumisen ilmentymällä kuvattuun epätasa-arvoasetelmaan.

28) Naisen metri kangasta on vain 80 senttiä. (Juttutupa-keskustelu 14.8.2014)

Esimerkki 28 on kommentti Juttutuvan ketjuun, jossa keskustellaan yleisurheilijoiden asuista. Keskustelun aloittajan, nimimerkin *Naisillekin silmänruokaa*, mielestä ei ole tasa-arvoista, että naisurheilijoiden asut ovat hyvin niukkoja toisin kuin miesurheilijoilla. Oletusarvoisemman tasa-arvo-ongelman eli naisten seksuaalisoinnin sijaan keskustelun aloittaja kuitenkin kuvaa ongelmaksi sen, etteivät urheilijamiesten asut ole tarpeeksi paljastavia. Nimimerkillään hän vaatii naisille *silmänruokaa*, jota miehille ilmeisesti on jo tarjolla naisurheilijoiden paljastavien asujen ansiosta.

Tasa-arvo-ongelma rakennetaan kyseisessä keskustelussa kevyellä, jopa humoristisella otteella. Miesten seksuaalisointiin ja esineellistämiseen tunnutaan suhtautuvan naisten seksuaalisointia huolettomammin, mikä johtunee sukupuolten perinteisistä valta-asetelmista. Jos miestä pidetään esimerkiksi erilaisilla yhteiskuntaelämän alueilla valtaapitävänä ja vahvana, ei mieheen kohdistuva seksuaalisointi vaikuta yhtä vakavalta kuin altavastajaan asemassa olevan naisen seksuaalisointi.

Kommentin *Naisen metri kangasta on vain 80 senttiä* (28) kyseiseen keskusteluun on jättänyt *Enemmän kangasta!* -nimimerkki. Tässä naisen euro -konstruktion ilmentymässä *naisen metri kangasta* kuvaa metonymiaa hyödyntäen naisurheilijoiden vaatetusta, joka on niukempaa kuin miesurheilijoilla. Naisen euro -konstruktiolla ja nimimerkillään kielenkäyttäjä rakentaa asetelman, jossa nainen kuvataan epätasa-arvoisessa asemassa mieheen nähden: naisen metri kangasta on vähemmän kuin se voisi olla, ja tämän vuoksi nainen tarvitsee enemmän kangasta – nimittäin vaatteita.

Esimerkki 28 on tulkinnanvarainen sen suhteen, vahvistaako naisen euro -konstruktion käyttäminen kielenkäyttäjän kuvaamaa epätasa-arvoasetelmaa vai onko konstruktion vaikutus (ehkä tarkoituksellisesti) päinvastainen. Ilmentymä *Naisen metri kangasta on vain 80 senttiä* (28) vaikuttaakin olevan kahden naisen euro -konstruktion ilmentymäryhmän – marginaalisempien tasa-arvoilmentymien sekä humorististen ja parodioivien ilmentymien – rajalla. Sinänsä kuvattu tasa-arvo-ongelma, naisurheilijoiden pukeutuminen ja vaatteiden peittävyys, ei välttämättä ole suhteellinen epäkohta: jos naisten ja miesten urheiluasut eroavat toisistaan saman lajin sisällä, ei niukempaa pukeutumista voi perustella lajiteknisillä vaatimuksilla.

Toisaalta elävä kielenkäyttö sekä tunnetun ilmauksen *naisen euro on 80 senttiä* jäljittely tuovat kommenttiin kepeyttä. Peittävämmän pukeutumisen vaatiminen nimimerkillä *Enemmän kangasta!* sekä naisurheilijoiden vähäisemmän vaatetuksen kuvaaminen ilmauksella *naisen metri kangasta on 80 senttiä* luovat innovatiivisen yhdistelmän, jonka perimmäisenä tarkoituksena saattaa olla lukijan huvittaminen. Kun kielenkäyttäjä kuvaa predikatiivilla *80 senttiä* naisurheilijoiden vaatetuksen peittävän vartalosta noin 80 prosenttia miehiin nähden, oleellista ei niinkään liene se, verhoavatko naisurheilijoiden asut kehoa juuri 20 prosenttia vähemmän kuin miesurheilijoilla, vaan se, että kielenkäyttäjä voi hyödyntää tuttua muoto- ja merkityskokonaisuutta sanastovalintoja myöten. Tuttujen ilmausten muuntelu on yleinen tapa leikitellä kielellä, ja keinoa käytetään laajalti teksteissä, jotka pyrkivät viihdyttämään ja herättämään huomiota (Onkamo 2016). *Naisen metri* -ilmentymä (28) voikin siksi erota semanttiselta kehykseltään konstruktion prototyyppisemmistä ilmentymistä: sillä kuvataan epätasa-arvoasetelmaa, mutta kielenkäyttäjä ei välttämättä suhtaudu tähän asetelmaan vakavissaan.

4.3 Humoristiset ja parodiset ilmentymät

Edellisessä luvussa 4.2 kuvaamani ilmaukset edustavat marginaalisempia naisen euro -konstruktion ilmentymiä. Ne edustavat myös innovatiivista kielenkäyttöä, sillä mitä kauemmaksi kielenkäyttäjä konstruktion prototyyppisistä edustajista liikkuu, sitä skemaattisempi on konstruktion malli, jonka kielenkäyttäjä kielellisillä valinnoillaan täyttää. Mielikuvituksellisuutta osoittavat myös aineiston kolmannen pääryhmän muodostavat naisen euro -konstruktion humoristiset ja parodiset ilmentymät. Yhteistä tämän ryhmän ilmentymille on usein se, että ne parodioivat tunnettua ilmausta *naisen euro on 80 senttiä* eli tekevät konstruktion kantailmauksen naurunalaiseksi jäljittelemällä sen muotoa ja merkitystä.

Parodially tarkoitetaan mukaelmaa, jossa jokin kirjoitus, taideteos tai kirjallisuudenlaji saatetaan naurunalaiseksi jäljittelemällä esimerkiksi sen tyyliä, kieltä, rakennetta tai sisältöä. Parodia pyrkii sekä jäljittelemään alkuperäistekstiä uskottavasti että vääristelemään sitä tarkoituksellisesti. (TT s.v. *parodia*.) Parodiointi tai parodian tulkinta ei onnistu, ellei kielenkäyttäjä tunne parodian kohteena olevaa alkuperäistä tekstiä sekä sen muotoa, merkitystä ja funktiota. Ilmauksen *naisen euro on 80 senttiä* merkitys ja arvolaus ovat useimmille kielenkäyttäjille tuttuja, mikä tarjoaa mahdollisuuden kielellä leikitelyyn, jossa tunnistettava muoto- ja merkityskokonaisuus valjastetaan uusiin tarkoituksiin.

Aineiston ilmentymistä hahmottuu ainakin kolme huumorin ja parodian lähdettä, joihin ilmentymien hauskuus vaikuttaa perustuvan. Nämä lähteet ovat 1) ei-neutraaleiksi ja ei-objektiivisiksi koetut asetelmat ja niiden kritisoiminen, 2) sukupuolidikotomiat ja sukupuolistereotyyptit sekä 3) polysemia eli ilmauksen monimerkityksisyys. Monissa tapauksissa ilmentymän hauskuus vaikuttaa kumpuavan useammasta kuin yhdestä edellä mainitusta huumorin ja parodian lähteestä.

Humoristiset ja parodiset ilmentymät ovat naisen euro -konstruktion ilmentymien marginaalinen ryhmä, joka erkanee luvussa 3.5 kuvaamistani konstruktion piirteistä. Ei kuitenkaan ole vaivatonta määrittää, miten kauas konstruktion keskeisistä piirteistä voidaan liikkua, ennen kuin kyse ei ole enää samasta konstruktiosta. Tässä luvussa 4.3 sekä seuraavassa luvussa 4.4 peilaan konstruktion ilmentymiä näkökohtiin, joiden perusteella ilmausta voi Taylorin (1998: 192) mukaan pitää prototyyppisenä tai marginaalisempaan konstruktion ilmentymänä. Nämä näkökohdat ovat edellä kuvatun produktiivisuuden lisäksi pakottaminen sekä konstruktioiden sulautuminen toisiinsa.

4.3.1 Pakottaminen

Pakottamisella (*coercion*) Taylor (1998: 194–196) tarkoittaa sitä, että konstruktion semantiikka voi ”pakottaa” jonkin osansa merkitystä siten, että tästä osasta tulee yhteensopiva konstruktion kokonaismerkityksen kanssa. Pakottaminen on tyypillistä konstruktion marginaalisemmille ilmentymille, kun taas prototyyppisempien ilmentymien kohdalla pakottamista ei välttämättä tarvita (Taylor mp.). Tässä tutkielmassa sovellan pakottamisen käsitettä naisen euro -konstruktion marginaalisten ilmentymien merkityksen sekä maailmantiedon välisen ristiriidan tarkasteluun.

Marginaaliset naisen euro -konstruktion ilmentymät aktivoivat maailmantiedon suhteen ristiriitaisempia epätasa-arvoasetelmia kuin prototyyppiset konstruktion ilmentymät. Esimerkiksi prototyyppisellä ilmentymällä *naisen euro on 80 senttiä* luodaan ansio- tai palkkaepätasa-arvoa kuvaava asetelma, jota maailmantieto ei vastusta siinä mielessä, että ansio- ja palkkatasa-arvoon liittyvät kysymykset ovat yleisesti ottaen hyväksyttävissä tasa-arvokysymyksiksi.⁴³ Marginaalisemmat ilmentymät puolestaan voivat kuvata asetelmia, joiden luokittelemista epätasa-arvoasetelmiksi maailmantieto vastustaa. Tällaisissa tapauksissa ilmentymät vaativat semanttista pakottamista sen suhteen, millaisia asioita voidaan pitää tasa-arvokysymyksinä.

Maailmantietoa vastustavia epätasa-arvoasetelmia havainnollistaa seuraava esimerkki 29, *Helsingin Sanomissa* ilmestyneen pääkirjoituskolumnin otsikko.

29) **Naisen metri on 92 senttiä** ja sixpackissa kaksi tölkkiä (Helsingin Sanomat 10.1.2015, päivitetty 11.1.2015)

Esimerkin 29 kuvaama otsikko sisältää kaksi naisen euro -konstruktion ilmentymää: ilmauksen *Naisen metri on 92 senttiä*, jota seuraavaksi tarkastelen, sekä ilmauksen *(Naisen) sixpackissa (on) kaksi tölkkiä*, jota käsittelin jo eksistentiaalilauseetta edustavia ilmentymiä kuvaavassa luvussa 3.2.2. Syntaktisesti ja leksikaalisesti ilmaus *Naisen metri on 92 senttiä* (29) istuu naisen euro -konstruktion määritelmään vaivatta. Monimutkaisempi kysymys sen sijaan on se, onko tämän ilmentymän kuvaama asetelma luokiteltavissa epätasa-arvoasetelmaksi. Ilmauksen subjektilauseke eli *Naisen metri* on nimittäin metonymisessa suhteessa naisten keskipituuteen, eikä ihmisten pituus edusta tavanomaista tasa-arvokeskustelun näkökulmaa.

⁴³ Tämä on eri asia kuin kielenkäyttäjän mielipide siitä, onko ilmauksen *naisen euro on 80 senttiä* kuvaama ansio- tai palkkaero todellinen.

Pääkirjoituskolumni, jonka otsikkona esimerkki 29 toimii, on jatkokeskustelua *Helsingin Sanomien* Kuukausiliitteessä tammikuussa 2015 julkaistuun artikkeliin⁴⁴. Kyseisessä Kuukausiliitteen jutussa käsitellään sukupuolten välisiä ansio- ja palkkaeroja, joiden kuvaamiseen hyödynnetään naisen euro -konstruktiota. Pääkirjoituskolumnin kirjoittaja, toimituspäällikkö Ari Kinnari, kuvaa mainitun Kuukausiliitteen jutun osoittaneen, miten vaikeaa tilastojen vertailu on. Tämän jälkeen hän kertoo esittävänsä tasa-arvon nimissä joitakin vähemmälle huomiolle jääneitä *epäkohtia*, joita ovat Kinnarin mukaan esimerkiksi naisten miehiä alhaisempi keskipituus ja -paino, naisten miehiä matalampi alkoholin kulutus sekä esimerkiksi se, että miehen saunavuoro on pidempi kuin naisella. Epäkohtia kuvataan jutussa naisen euro -konstruktion ilmentymillä tai konstruktiota läheisesti muistuttavilla ilmauksilla. Varsinaista juttua seuraa lähdemerkintä, jossa tekstin lähteet kuvataan seuraavasti: ”Tilastokeskus ja muut tutkimuslaitokset, joiden materiaalista on saatu muokattua ennakoasennetta vastaava tulos.”⁴⁵

Esimerkin 29 kontekstina toimivan pääkirjoituskolumnin todellinen tavoite ja tarkoitus tulevat ilmi epäsuorasti: jutun pyrkimyksenä on osoittaa, kuinka tutkimustiedosta voidaan johtaa tiettyjä käsityksiä vastaavia tuloksia. Tämän kirjoittaja tekee lähinnä ironiseksi luonnehdittavalla asenteella, kun hän kuvaa naisen euro -konstruktiolla epäkohdiksi nimittämiään naisten ja miesten tilastollisia eroavaisuuksia. Jutussa epäkohtina kuvatut asiointilat ovat varsin suhteellisia, sillä esimerkiksi naisten keskimääräisesti miehiä alhaisempaa pituutta ei tavanomaisesti pidetä tasa-arvo-ongelmana. Naisen euro -konstruktion hyödyntäminen kuitenkin tukee edellä kuvattua tekstin tavoitetta, sillä konstruktion laukaiseman semanttisen pakottamisen myötä esimerkiksi naisten miehiä alhaisempi keskipituus voidaan hyväksyä tasa-arvo-ongelmaksi.

Pakottamisen voi laukaista Laura Michaelisin (2003: 263) mukaan lausekkeen pääsana (*syntactic head*), tarkenne (*specifier*) tai skeema, ja naisen euro -konstruktion tapauksessa pakottamisen aikaansaa jälkimmäinen eli naisen euro -konstruktion hahmo. Mikäli konstruktio on kielenkäyttäjälle tuttu, sen hahmo oletettavasti aktivoi epätasa-arvokehityksen sekä vaikutelman siitä, ettei jokin konstruktiossa esitettyyn altavastajaan liittyvä seikka toteudu yhdenvertaisesti normin kanssa. Aktivoituva epätasa-arvokehitys pakottaa esimerkiksi ilmauksen *Naisen metri on 92 senttiä* (29) kuvaaman asiointilan sopimaan yhteen naisen euro -konstruktion kokonaismerkityksen kanssa, ja konstruktion

⁴⁴ Helsingin Sanomien Kuukausiliite 3.1.2015, päivitetty 7.1.2015. Miksi naiset tienaa vähemmän kuin miehet? Saatavissa: <https://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000002788882.html> [viitattu 12.4.2018]

⁴⁵ Helsingin Sanomat 10.1.2015, päivitetty 11.1.2015.

toistaminen tukee siten esimerkin 29 kontekstina toimivassa tekstissä väitettä, jonka mukaan jutussa esitetään epäkohtia.

4.3.2 Ei-neutraaliutta ja ei-objektiivisuutta kritisoivat ilmentymät

Edellä kuvatun esimerkin *Naisen metri on 92 senttiä ja sixpackissa kaksi tölkkiä* (29) kontekstina toimivan pääkirjoituskolumnin kritiikki vaikuttaa kohdistuvan paitsi siihen, miten haastavaa tilastojen vertailu ja erilaisten muuttujien huomioiminen on, myös siihen, miten sukupuolten ansioeroja kuvataan juuri naisen euro -konstruktion ilmentymillä. Tämän kirjoittaja tuo esiin parodioimalla naisen euro -konstruktion prototyyppisimpiä ilmentymiä läpi tekstin, kuten seuraava esimerkki 30 osoittaa:

- 30) Esimerkiksi **naisen maraton on vain 38 kilometriä pitkä**, jos maailmanennätysaikaa verrataan vastakkaisen sukupuolen ennätykseen. [— —] **Naisen Emmerdale kestää vain reilun minuutin vähemmän kuin miehen jakso**. [— —] Naisen vuotta jonkin verran lyhyempi vuosi saattaa selittää, miksi **isän keskimääräinen lapsenhoitotunti kestää vain 27 minuuttia**. Kotitaloustöissä, kuten siivouksessa ja muissa perheen askareissa, **miehen tunti kestää vielä vähemmän: vajaat 24 minuuttia**. (Helsingin Sanomat 10.1.2015, päivitetty 11.1.2015)

Pääkirjoituskolumnissa useita kertoja toistuvalla naisen euro -konstruktiolla ja sitä muodoltaan ja merkitykseltään muistuttavilla *kestää*-verbillisillä rakenteilla tuodaan esiin sekä vakavasti otettavia, suhteellisia että suorastaan absurdiksi luokiteltavia naisten ja miesten välisiä ”epäkohtia” kotitöiden jakautumisesta television katseluun.⁴⁶ Tutun muoto- ja merkityskokonaisuuden jäljittely sekä kielellinen leikittely tehostavat kirjoittajan viestiä, mutta asettavat samalla naurunalaiseksi naisen euro -konstruktion prototyyppisemmät ilmentymät.

Naisen euro -konstruktion ilmentymät eivät ole neutraaleita epätasa-arvoasetelmien kuvaajia, sillä konstruktiolla skaalataan kompleksisia kokonaisuuksia tiiviiseen ja tunteisiin vetoavaan muotoon. Kun konstruktiolla kuvataan jokin altavastajaan liittyvä vertailun kohde maailmantiedon mukaisesta normista poikkeavaksi, rakennetaan konstruktiolla perustavanlaatuinen epätasa-arvoasetelma. Tiivistämisen vuoksi konstruktion ilmentymien yhteydessä taas ei välttämättä tuoda kovinkaan tarkasti esiin, millaisia muuttujia

⁴⁶ Kuten luvussa 3.2.1 totesin, *kestää*-verbilliset ilmaukset voivat joissakin tapauksissa olla luettavissa naisen euro -konstruktion marginaalisiksi ilmentymiksi.

ilmentymien kuvaamien vertailuasetelmien rakennusvaiheessa on huomioitu. Kielenkäyttäjien näkemykset naisen euro -konstruktion ei-neutraaliudesta ja ei-objektiivisuudesta vaikuttavatkin toimivan yhtenä niistä parodian lähteistä, jotka aineiston kolmannen pääryhmän ilmentymistä on havaittavissa.

4.3.3 Dikotomioilla ja sukupuolistereotypioilla leikittelevät ilmentymät

Toinen naisen euro -konstruktion marginaalisempien ilmentymien huumorin ja parodian lähde on konstruktion vahvasti liittyvä nais–mies-dikotomia. Useimmissa humoristisiksi luokiteltavissa naisen euro -konstruktion ilmentymissä koomisuus vaikuttaa perustuvan naisten ja miesten valta-asetelmiin, näiden valta-asetelmien kääntämiseen sekä sukupuolistereotypioihin. **Huumoria** on Juha Herkmanin (2001: 370, 382) mukaan haastavaa määritellä, sillä se on luonteeltaan usein tavoittamatonta, pysähtymätöntä ja osin tiedostamatonta. Ihmiset nauravat eri tavoin ja eri asioille, ja koomisen selitysmallit eivät juuri vastaa kysymykseen, miksi ihmiset nauravat (Herkman mp.). Oletan tässä luvussa esittelemieni naisen euro -konstruktion ilmentymien pyrkivän humoristisuuteen. Tulkintani ovat kuitenkin perimmältään subjektiivisia, eivätkä kaikki kielenkäyttäjät pidä samanlaisia ilmauksia koomisina.

Naisen euro -konstruktion marginaalisempien ilmentymien huumori perustuu usein sukupuolistereotypioihin. **Stereotypiat** ovat Herkmanin (2001: 377, 381–382) mukaan huumorigenren osa, ja niiden avulla nauretaan usein esimerkiksi vähemmistöille ja alistetuille ryhmille. Sukupuolistereotypiat liittyvät etenkin binäärisiin sukupuoliin, naisiin ja miehiin. Nämä stereotypiat ovat kaavamaisia ja yksinkertaisia odotuksia ja oletuksia, jotka kohdistuvat eri sukupuolten käyttäytymiseen tai ominaisuuksiin. (THL 2018.)

Sukupuolistereotypioilla⁴⁷ leikittelevää naisen euro -konstruktion ilmentymää edustaa muun muassa seuraavaksi esittelemäni ilmentymä, joka on ote e.ville-verkkokaupan sivuilta löytyvästä rullamitan kuvauksesta. Kuvaukseen sisältyy naisen euro -konstruktioksi sopiva ilmaus *Miehen metri on tavallisesti noin 80-130cm* (31), jolla kuvataan geneerisen miehen kykyä hahmottaa metrin mittainen matka ilman apuvälinettä, kuten rullamittaa.

31) **Miehen metri on tavallisesti noin 80-130cm** askelesta tai käsivarsien pituudesta riippuen, joten tarkkuutta vaativassa mittauksessa on parempi olla mukana perinteinen rullamitta. (e-ville.com-verkkokauppa 2006–2018)

⁴⁷ Esimerkkejä analysoidessani en ota kantaa siihen, pitävätkö niiden ilmentämät stereotypiat paikkaansa.

Se, että ilmauksessa *Miehen metri on tavallisesti noin 80-130cm* (31) puhutaan juuri miehen metristä, on tulkittavissa kahdella tavoin: Verkkokauppa, jonka sivuilta kyseinen esimerkki löytyy, tuo tuotekuvauksissaan usein suoraan esiin sukupuolen tai sukupuolet, joille myytävän tuotteen uskotaan soveltuvan. Siten miehen metristä puhuminen saattaa johtua siitä, että rullamittaa markkinoidaan ensisijaisesti miespuolisille käyttäjille. Toisaalta naisen euro -konstruktion tuttu hahmo voi johdattaa myös tulkintaan, jossa oleellista ei ole ainoastaan se, miten geneerinen mies hahmottaa etäisyyksiä, vaan myös se, millä tavoin geneerinen nainen niitä hahmottaa. Ensimmäisessä tulkinnassa korosteisempaa on geneerisen miehen kyvyt itsessään, toisessa puolestaan geneerisen miehen ja geneerisen naisen kykyjen vertailu.

Molemmissa tulkinnoissa ilmauksessa *Miehen metri on tavallisesti noin 80-130cm* (31) on humoristinen sävy, joka perustuu suurpiirteisten miesten stereotypiaan: ilman mittavälinettä miehen arvio metristä heittää normista eli 100 senttimetristä suuntaan tai toiseen. Ilmaukseen sisältyvällä sanalla *tavallisesti* normista poikkeamisen kuvataan lisäksi olevan miehille normaalia ja yleistä. Koska kyseessä on kaupallisen toimijan tuotekuvaus, kuluttajien todennäköisesti odotetaan jakavan tämä stereotypia, jolloin kuluttajat myös tunnistavat perinteisen mittavälineen, rullamitan, tarpeen.

Sanastoltaan ja lausetyypiltään kopulalauseen muotoinen ilmaus *Miehen metri on tavallisesti noin 80-130cm* (31) edustaa melko tyypillistä naisen euro -konstruktion ilmentymää: Subjektilausekkeen genetiivimääritteenä on sana *miehen* ja edussanana sana *metri*, joka edustaa vakiintuneen järjestelmän yksikköä. Lisäksi predikatiivina toimivasta määränilmauksesta löytyvät saman järjestelmän pienemmät yksiköt, senttimetrit (tunnus *cm*).

Semanttisten piirteiden osalta ilmaus *Miehen metri on tavallisesti noin 80-130cm* (31) täyttää osittain naisen euro -konstruktion määritelmän. Subjektilauseke *miehen metri* on metonyymisessä suhteessa geneerisen miehen kykyyn hahmottaa etäisyyksiä, joskaan ei ole aivan selvää, asettuvatko miehen kyvyt ilmauksessa vertailtavaksi esimerkiksi geneerisen naisen kykyjen kanssa vai jääkö vertailuasetelma ilmauksessa vähemmälle huomiolle. Ilmaus ei myöskään luo konstruktiolle prototyyppistä epätasa-arvoasetelmaa, joskin miehen voidaan tulkita asettuvan ilmauksessa *Miehen metri on tavallisesti noin 80-130cm* (31) jonkinlaiseksi alakynnessä olevaksi osalliseksi: miehen kyky arvioida etäisyyksiä ei ole ihanteellinen, ja tämän vuoksi mies asetetaan ilmauksessa naurunalaiseksi. Naurunalaisen geneerisen miehen asema ei ole yhdenvertainen naurajan aseman kanssa, sillä kuten Herkman (2001: 377) toteaa, naurajalla on valta-asema ja naurun kohteen osa

puolestaan on kiusallisempi. Ilmauksen *Miehen metri on tavallisesti noin 80-130cm* (31) semanttinen kehys poikkeaa siten monilla tavoin prototyyppisemmistä naisen euro -konstruktion ilmentymistä, mutta koska naurun kohteen ja naurajan valta-asemiin perustuva asetelma edustaa jonkinasteista epätasa-arvoasetelmaa, luokittelen ilmauksen marginaaliseksi naisen euro -konstruktion ilmentymäksi.

Prototyyppiset naisen euro -konstruktion ilmentymät kuvaavat valta-asetelmia neutraalimmin kuin marginaalisemmat konstruktion edustajat, jotka vaikuttavat juuri naurun kautta voimistavan altavastaajan aseman kiusallisuutta ja vastaavasti vahvistavan normin asemaa. Myös seuraavat esimerkki-ilmentymät *miehen 20 senttiä on hädintuskin viittätoista* (32) ja *miesten 20 senttiä on usein 12 senttiä* (33) nojaavat sukupuolistereotyyppioihin, ja naurunalaiseksi joutuu näissäkin ilmauksissa altavastaajana esiintyvä osallinen eli geneerinen mies.

32) Naisen euro on siis se 80 senttiä.

Ja **miehen 20 senttiä on hädintuskin viittätoista**. (Suomi24-keskustelu 3.1.2009)

33) ...ja **miesten 20 senttiä on usein 12 senttiä**. (Suomi24-keskustelu 16.5.2015)

Suomi24-keskustelupalstalta löytyvillä ilmauksilla *miehen 20 senttiä on hädintuskin viittätoista* (32) ja *miesten 20 senttiä on usein 12 senttiä* (33) viitataan stereotypiaan miehistä, jotka joko liioittelevat peniksensä pituutta tai arvioivat sen väärin. Tämä ilmenee ilmausten leksikaalisesta aineksesta, kuten pituuden ilmauksesta *20 senttiä*. Kyseistä pituuden ilmausta toistetaan naisen euro -konstruktion ilmentymiä muistuttavissa muotorakenteissa laajemminkin: muun muassa pitkälti kielelliseen huumoriin nojaavan *Fingerpori*-sarjakuvan eräässä stripissä *Fingerporin* vakiohahmo Rivo-Riitta toteaa miehen 20 sentin olevan 12 senttiä kuullessaan, että naisen euro on vieläkin 83 senttiä.⁴⁸

Ilmaukset *miehen 20 senttiä on hädintuskin viittätoista* (32) ja *miesten 20 senttiä on usein 12 senttiä* (33) ovat melko kaukana naisen euro -konstruktion prototyyppisemmistä ilmentymistä, sillä ne poikkeavat konstruktion määritelmästä sekä muodon että merkityksen puolesta. Pituutta kuvaava ilmaus *20 senttiä* ei ole prototyyppinen vakiintuneen järjestelmän yksikkö, jollainen konstruktion subjektilausekkeen edussanana tyyppillisesti esiintyy. Senttimetri (arkikielessä *sentti*) on kyllä pituuden kerrannaisyksikkö, joka

⁴⁸ Fingerpori Helsingin Sanomissa 21.3.2017. ©Pertti Jarla. Saatavissa: <https://www.hs.fi/fingerpori/car-2000005134176.html> [viitattu 6.4.2018]

on edelleen jaettavissa pienemmiksi saman järjestelmän yksiköiksi, millimetreiksi. Naisen euro -konstruktiossa nämä pienemmät yksiköt esiintyvät tavallisesti konstruktion ilmentymän predikatiivissa, mutta ilmentymien *miehen 20 senttiä on hädintuskin viittätoista* (32) ja *miesten 20 senttiä on usein 12 senttiä* (33) kielelliset valinnat eivät noudata samaa kaavaa, vaan 20 sentin kuvataan niissä olevan *hädintuskin viittätoista* (32) ja *12 senttiä* (33).

Toisaalta esimerkkeihin 32 ja 33 sisältyy myös joitakin tyypillisiä naisen euro -konstruktion piirteitä, ja lisäksi käsitteen *20 senttiä* sisältävät ilmaukset voivat esiintyä yhdessä konstruktion kantailmauksen *naisen euro on 80 senttiä* kanssa, kuten esimerkki 32 osoittaa. Oletan siksi, että kielenkäyttäjät toistavat näissä esimerkeissä tietoisesti naisen euro -konstruktion merkityspiirteitä, kuten altavastaajan ja normin suhteuttamista, skaalaaamista sekä metonymian hyödyntämistä.

Esimerkkien 32 ja 33 konstruktion ilmentymissä asetetaan skaalalle käsite *20 senttiä*, joka edustaa geneerisen miehen itsearviota tai kuvausta kohteesta eli miehen peniksen pituudesta. Itsearvio tai kuvaus kohteesta suhteutetaan skaalalla siihen, miten muut geneerisen miehen peniksen pituuden arvioisivat tai kuvaisivat (*hädintuskin viittätoista* ja *12 senttiä*). Muiden arviointi tai kuvaus luo eräänlaisen maailmantiedon mukaisen normin, jonka geneerisen miehen itsearvio tai kuvaus ylittää selvästi. Geneerisen miehen pituusarvion ei tarvitse olla kirjaimellisesti juuri 20 senttimetriä, vaan ilmaus *20 senttiä* toimii metonymiana geneerisen miehen itsearviointi- tai kuvauskyvylle.

Pelkän geneerisen naisen arvion sijaan normin luo esimerkkien 32 ja 33 ilmentymissä yleisesti ottaen muiden arvio, sillä ilmentymiin ei sisälly samankaltaista sukupuolten välistä vertailuasetelmaa kuin prototyyppisempiin naisen euro -konstruktion ilmentymiin. Skaalalle asettuu geneerisen miehen oma määritelmä kohteesta, ja tätä omaa määritelmää verrataan kaikkien muiden, ei vain geneerisen naisen, määritelmään samasta kohteesta. Geneerisen miehen oma arviointi tai kuvaus hänen peniksensä pituudesta ylittää selvästi normin eli muiden arvion, ja liioittelun vuoksi mies asettuu naurunalaiseksi. Naurun kohteen asema ei ole yhdenvertainen naurajan kanssa, joten geneerinen mies edustaa esimerkeissä 32 ja 33 altavastaajan asemassa olevaa osallista.

Ilmaukset *miehen 20 senttiä on hädintuskin viittätoista* (32) ja *miesten 20 senttiä on usein 12 senttiä* (33) sisältävät prototyyppisempiin naisen euro -konstruktion edustajiin nähden sekä yhdistäviä että erottavia piirteitä. Tämä on melko tavallista konstruktion marginaalisemmille ilmentymille, sillä kuten Taylor (1998: 196) toteaa, konstruktioiden

marginaalisemmat esiintymät voivat sisältää piirteitä, jotka ovat tyypillisiä myös muille konstruktioille.

4.3.4 Polyseemiset ilmentymät

Naisen euro -konstruktion ilmentymät tulkitaan ensisijaisesti vertailuasetelmien kuvajina. Konstruktiota edustavat ilmaukset sallivat kuitenkin useampia kuin yhdenlaisia tulkintoja, eli niitä voidaan pitää **polyseemisina**, monimerkityksisinä (ks. polysemiasta esim. Kangasniemi 1997: 44–56). Tutkimusaineistossa tämä kielen ilmiö korostuu humorististen ja parodisten naisen euro -konstruktion ilmentymien ryhmässä, sillä etenkin konstruktion kantailmauksen *naisen euro on 80 senttiä* monitulkintaisuus tarjoaa kielellä leikittelyn mahdollisuuksia, kuten seuraavat esimerkit 34 ja 35 osoittavat:

34) Stan Saanilahän sanoi että jos **naisen euro on 80% miehen eurosta** niin **saako hän pitää itse sen jäljelle jäävään 20 senttiä?** (Vauva.fi-keskustelu 3.4.2015)

35) [– –] Sanotaan että **naisen euro on 80 senttiä** .hyvä näin sillä **jos se olisi enemmän ,mulle ei jäisi mitään**. [– –] (Suomi24-keskustelu 5.11.2007)

Konstruktion naisen euroa kuvaavien ilmentymien yhteydessä ei ole tavatonta käyttää tarkennusta *miehen eurosta*, kuten esimerkissä 34 tehdään. Prototyyppisemmissä tapauksissa tällä tarkennuksella tuodaan eksplisiittisesti esiin vertailun kohde, johon naisen euro suhteutetaan. Tarkennus *miehen eurosta* voidaan kuitenkin tulkita myös viittauksena tilanteeseen, josta vertailuasetelma puuttuu ja jossa nainen ikään kuin vie 80 prosenttia miehen eurosta. Tällainen tulkinta on nähtävissä esimerkissä 34, jossa siteerataan epäsuorasti (oletettavasti) koomikko Stan Staani-la. Vastaavaan konstruktion kantailmauksen *naisen euro on 80 senttiä* tulkintaan viittaa myös esimerkki 35, jossa Suomi24-palstan keskustelua nimimerkillä *kotikiusattu* kommentoiva – kontekstin perusteella miespuolinen – kielenkäyttäjätoteaa seuraavaa: *jos se [naisen euro] olisi enemmän ,mulle ei jäisi mitään*. Sama kommentoija esittää myöhemmin keskustelussa myös seuraavan tarkennuksen: ”– jos minä tienaan yhden euron niin vaimo vie 80 senttiä. Jos se olisi koko euro mulle ei jäisi mitään.”⁴⁹

Humoristisuus kumpuaa esimerkeissä 34 ja 35 paitsi ilmausten *naisen euro on 80% miehen eurosta* ja *naisen euro on 80 senttiä* (miehen eurosta) polysemialla leikittelystä

⁴⁹ Suomi24-keskustelu 5.11.2007.

myös sukupuolistereotypiasta, jossa (pariskunnan) miespuolinen jäsen ansaitsee ja naispuolinen puolestaan kuluttaa rahaa lähes kahden edestä. Tyyppiä *naisen euro on 80 senttiä miehen eurosta* edustavat ilmentymät tarjoavat mahdollisuuden tätä stereotypiaa tukevaan tulkintaan tavanomaisemman epätasa-arvotulkinnan ohella. Myös esimerkiksi edellisessä luvussa 4.3.3 kuvaamani *miehen 20 senttiä* -ilmentymät perustavat humoristisuutensa paitsi sukupuolistereotypioihin myös *sentti*-sanana polysemiaan, sillä *sentillä* tarkoitetaan sekä pituuden yksikköä että euron sadasosaa. Monimerkityksisyyttä korostaakseen kielenkäyttäjät voivatkin esittää *miehen 20 senttiä* -tyypin ilmentymät yhdessä *naisen euro on 80 senttiä* -tyyppisten ilmentymien kanssa (ks. edellä esimerkki 32).

4.4 Naisen euro -konstruktion määritelmän rajat

Muun muassa Kotilainen (2007: 42) kutsuu toisilleen läheisiä kieliopillisia rakenteita termillä **lähikonstruktiot**. Lähikonstruktiolla Kotilainen (mp.) tarkoittaa sellaisia konstruktioita, jotka ovat läheisiä sekä muodoltaan että merkitykseltään. Lähikonstruktioiden merkityserojen tarkka määrittely voi olla haastavaa, mutta pieniäkin eroja voi pitää osoituksena konstruktioiden itsenäisestä statuksesta. Lähikonstruktiot edustavat tapaa, jolla kielioppi rakentuu ja uudistuu, eikä kyse ole esimerkiksi satunnaisuudesta, kuten kielen homonyymisissa tapauksissa. (Kotilainen mp.)

Mihin saakka naisen euro -konstruktion määritelmä on venytettävissä, ja missä kulkee raja eri konstruktiota edustavien ilmentymien välillä? Näitä kysymyksiä käsittelen seuraavaksi, kun tarkastelen luvussa 4.4.1 ilmentymätyyppejä, joka elää kahden eri konstruktion rajapinnassa, ja luvussa 4.4.2 selvemmin eri konstruktiota edustavaa Neptunuksen vuosi -ilmausryhmää.

4.4.1 Konstruktioiden sulautuminen toisiinsa

Joissakin tapauksissa ilmaus täyttää naisen euro -konstruktion syntaktiset ja leksikaaliset vaatimukset mutta poikkeaa selvemmin konstruktion semanttisesta määritelmästä. Tällöin on tapauskohtaisesti tarkasteltava, voiko ilmausta pitää marginaalisempana naisen euro -konstruktion edustajana. Eri konstruktioiden marginaalisilla edustajilla voi myös olla tulkinnanvarainen suhde kahteen eri konstruktion, jotka sulautuvat toisiinsa rajoiltaan (ks. sulautumisesta Taylor 1998: 196). Seuraava esimerkki 36, erään keskustelun

aloitusviesti Suomi24-keskustelupalstalta, havainnollistaa ilmauksen tulkinnanvaraista suhdetta naisen euro -konstruktion:

36) Tietääkö kukaan miksi **vangin vuosi on 8 kuukautta** ja onko kellään kokemusta vankilasta siis lusimisesta? (Suomi24-keskustelu 12.4.2003)

Esimerkin 36 kuvaaman kommentin kirjoittanut kielenkäyttäjä kuvaa myöhemmin samassa keskustelussa saaneensa kahden vuoden ja neljän kuukauden vankeustuomion ja tarkentaa aloitusviestissä esittämäänsä kysymystä seuraavasti: ”Niin tarkoitin ett eiks se mee niin ett vangin vuosi on 8kk eikä 12kk, tätä tarkoitin.”⁵⁰ Vaikuttaa siltä, että käyttäessään ilmausta *vangin vuosi on 8 kuukautta* (36) keskustelija toistaa hänen näkökulmastaan jossakin määrin konventionaalistunutta kielellistä ilmausta, vaikkei keskustelija tarkkaan tiedäkään, mitä ilmauksella tarkoitetaan.

Ilmaus *vangin vuosi on 8 kuukautta* (36) viittaa luultavasti rikoslaissa säädettyihin murto-osiin, sillä keskustelun aloittajan saamat vastaukset koskevat ajallista jaksoa, jonka keskustelija tulee vankeusrangaistuksenaan suorittamaan. Laissa nimittäin sanotaan seuraavaa: ”Määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava päästetään ehdonalaiseen vapauteen, jollei 9 §:stä muuta johdu, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan kaksi kolmasosaa tai kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdyn rikoksen perusteella tuomitusta rangaistuksesta puolet.”⁵¹ Ehdottoman vankeustuomion pituutta mitattaessa vangin vuoden voi siis kuvata olevan kaksi kolmasosaa siitä, mitä vuosi maailmantiedon mukaan on, eli kahdeksan kuukautta.

Ilmaus *vangin vuosi on 8 kuukautta* (36) täyttää monia naisen euro -konstruktion tyypillisiä piirteitä: Ensinnäkin se on kopulalauseen muotoinen. Toisekseen ilmauksen subjektilauseke koostuu yksikköä edustavasta edussanasta *vuosi* ja sen ihmistarkoitteesta genetiivimuotoisesta etumääritteestä *vangin*. Kolmanneksi vuosi on vakiintuneen järjestelmän yksikkö, joka on jaettavissa pienemmiksi yksiköiksi, kuukausiksi. Neljänneksi ilmaus kuvaa subjektin olevan jotakin, mitä se ei maailmantiedon perusteella ole – ilmauksessa *vangin vuosi on 8 kuukautta* subjekti asetetaan skaalalle VUOSI, jossa se ei yllä normiin eli kahteentoista kuukauteen.

Subjektilausekkeen genetiivimäärite *vangin* kertoo, kenen vuosi vertailunalaiseksi asetetaan. Oleellista ilmauksessa *vangin vuosi on 8 kuukautta* (36) ei kuitenkaan ole se,

⁵⁰ Suomi24-keskustelu 12.4.2003.

⁵¹ Rikoslaki 19.12.1889/39, 2 c luku, 5 §.

että jonkun muun kuin vangin vuosi on normin mukaisen vuoden mittainen eli kaksitoista kuukautta pitkä. Sen sijaan keskeistä on, että vankeustuomiota mitattaessa vangin vuosi poikkeaa normista, sillä se on normaalia vuotta lyhempi. Vankia ei siten voi esimerkin 36 konstruktion ilmentymässä pitää altavastaajana, jollainen konstruktion eksplisiittisesti ilmaiseva osallinen tavallisesti on. On vangin edun mukaista, ettei hänen vuotensa ole normin mukaisen vuoden mittainen ehdottoman tuomion pituutta mitattaessa.

Naisen euro -konstruktion keskeisimpiä tehtäviä on kuvata epätasa-arvo- tai epäoikeudenmukaisuusasetelmaa, ja konstruktion kantama arvolataus on siksi negatiivinen. Esimerkin 36 ilmentymästä *vangin vuosi on 8 kuukautta* tällainen asetelma ja arvolataus vaikuttaa puuttuvan, vaikka vastaavaa ilmausta voitaisiinkin hyödyntää myös naisen euro -konstruktion tapaisesti, mikäli ilmentymällä kommentoitaisiin vaikkapa ehdottomien tuomioiden pituuksia yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden tai epäoikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Esimerkiksi seuraavaan ilmentymään *vangin vuosi on yhdeksän kuukautta* (37) sisältyy negatiivinen arvolataus ja ilmaus on siksi lähempänä tyypillisiä naisen euro -konstruktion ilmentymiä kuin esimerkki 36:

- 37) [– –] jätkä sai 7 vuotta, no eihän sitä istuta kun **vangin vuosi on yhdeksän kuukautta**, ajassa laskettuna.
 Tämä samainen jätkä kun vapautu, teki uuden surmatyön teräaseella ja on nyt Niuvanniemessä.
 Sieltä hän ei koskaan tule pääsemään pois,,**enää ja onneksi**.... (Suomi24-keskustelu 31.12.2009)

Kielenkäyttäjän kuvaama *jätkä* on saanut esimerkissä 37 seitsemän vuoden tuomion, mutta todellinen vankilassa vietetty aika on ollut lyhempi, sillä *vangin vuosi on yhdeksän kuukautta*. Kyseinen *jätkä* on syyllistynyt vankilasta vapauduttuaan uuteen rikokseen ja on nyt uudessa tuomion suorituspaikassa. Kun kielenkäyttäjä toteaa, ettei *jätkä* pääse nykyisestä tuomion suorituspaikasta pois *enää ja onneksi*, hän arvottaa negatiivisesti sen, että ehdottoman vankeustuomion pituutta kuvaava *vangin vuosi* ei ole *jätkän* aiemman tuomion kohdalla ollut normin mukaisen vuoden mittainen. Arvolatauksensa ansiosta ilmaus *vangin vuosi on yhdeksän kuukautta* (37) on lähempänä naisen euro -konstruktion tyypillisiä ilmentymiä kuin kontekstissaan neutraalimpi ilmaus *vangin vuosi on 8 kuukautta* (36).

Ilmaus *vangin vuosi on 8 kuukautta* (36) muistuttaa kontekstissaan naisen euro -konstruktion ilmentymiä pikemminkin siksi, että se keskittyy skaalaamiseen, ei

siksi, että sillä pyritäisiin kuvaamaan jonkinlaista oikeudenmukaisuus- tai epäoikeudenmukaisuusasetelmaa. Ilmiöiden skaalaaminen ”ihmisen kokoiseksi” on käsiteintegraation keskeisiä tavoitteita (skaalaamisesta ks. Fauconnier & Turner 2002: 312, 322–324), ja tämä pätee myös naisen euro -konstruktiioon. Erilaisia ilmiöitä, asioita ja tapahtumia voidaan skaalata helpommin hahmotettaviksi, kun niiden kuvaamisessa hyödynnetään ihmisille tuttua kokemusmaailmaa. Kun esimerkiksi naisen ansiot skaalataan metonymiaa hyödyntäen naisen euroksi, saadaan kompleksinen ja monin tavoin määriteltävissä oleva kokonaisuus tiivistetyksi konkreettisempaan muotoon, euroksi. Ilmentymällä *vangin vuosi on 8 kuukautta* (36) puolestaan skaalataan tapauskohtaisesti vaihtelevat tuomiot, murto-osat sekä ehdonalaiseen vankeuteen pääsy yleispäteväksi kokonaisuudeksi. Käsite *vuosi* on ihmisen kokemusmaailmassa tuttu käsite, jota vasten erilaisten tapahtumien ajallisia ulottuvuuksia, kuten vankeustuomion määräytymistä ja pituutta, voidaan peilata. Vangin vuosi -tyypin ilmentymät (esimerkit 36 ja 37) voivat siten tulkinnasta ja kontekstista riippuen edustaa joko naisen euro -konstruktiota tai muuta skaalaavaa konstruktiota; niiden merkitys riippuu siitä, onko keskeisempää tuoda esiin jonkinlainen oikeudenmukaisuusasetelma vai skaalata kompleksinen kokonaisuus helpommin käsitettävään muotoon.

4.4.2 Skaalaava Neptunuksen vuosi -konstruktio

Esimerkkiä naisen euro -konstruktiota muistuttavasta skaalaavasta konstruktiosta edustaa niin kutsumani Neptunuksen vuosi -konstruktio. Kuten tutkielman aineistoa käsittelevässä luvussa mainitsin, tämä ilmausjoukko nousi esiin tutkielman aineistonkeruun yhteydessä, sillä nämä ilmentymät vastaavat muodoltaan ja sanastoltaan aineistonkeruussa käyttämiäni hakulausekkeita.

Neptunuksen vuosi -konstruktion ilmentymät esiintyvät konteksteissa, joissa pyritään havainnollistamaan ja selittämään esimerkiksi erilaisia luonnontieteisiin liittyviä asioita ja ilmiöitä. Konstruktion ilmentymillä skaalataan erilaisia asioita ja ilmiöitä helpommin hahmotettavaan muotoon, mikä on tyypillinen piirre myös naisen euro -konstruktion ilmentymille. Kyseessä on kuitenkin selvästi naisen euro -konstruktiosta eroava ilmaus-tyyppi, sillä Neptunuksen vuosi -konstruktion ilmentymillä ei luoda minkäänlaisia epätasa-arvoasetelmia. Konstruktion ilmentymiä edustaa seuraava esimerkki 38:

38) Neptunuksen vuosi on 165 Maan vuotta ja sen päivä on 18-20 tunnin pituinen. (Wikikirjasto, viimeksi muokattu 18.5.2015)

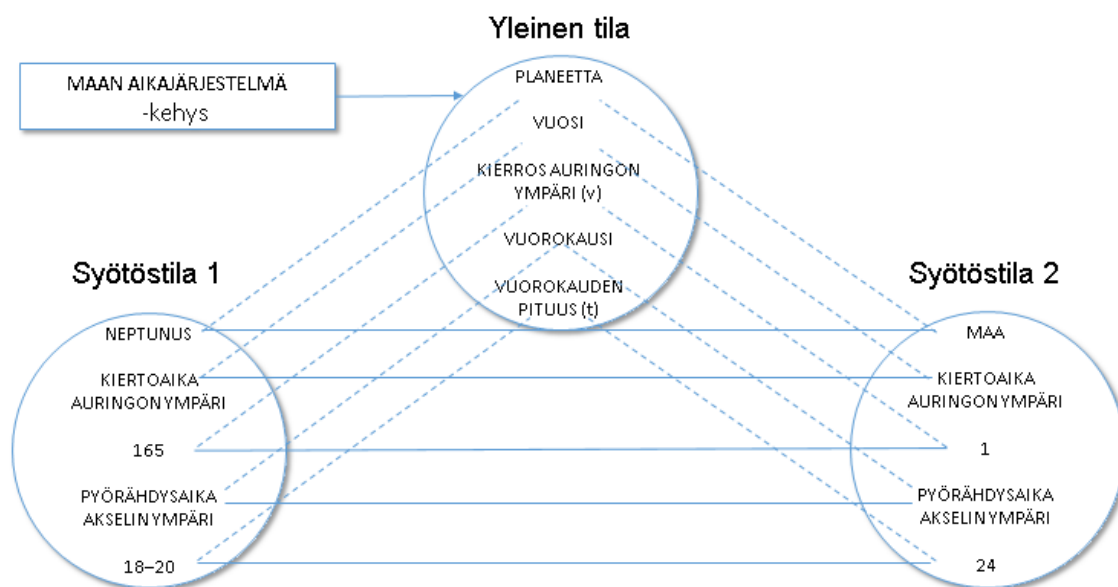
Planeetta Neptunuksen vuoden ja vuorokauden pituuden hahmottaminen voi olla Maan asukkaalle haastavaa, sillä ihmisen kokemusmaailmassa vuosi on 365 vuorokautta ja vuorokausi puolestaan 24 tuntia eikä samanlainen ajan määrittely päde Neptunuksella. Jotta Neptunuksen aikaa olisi helpompi hahmottaa, se voidaan suhteuttaa Maan aikajärjestelmään, kuten esimerkissä 38 tehdään. Ilmauksessa *Neptunuksen vuosi on 165 Maan vuotta ja sen päivä on 18-20 tunnin pituinen* ihmisen normeista poikkeavat Neptunuksen ajanjaksot skaalataan ”ihmisen kokoiseksi” eli ihmisen normien mukaisiksi (ks. skaalauksesta Fauconnier ja Turner 2002: 312, 322–324).

Esimerkki 38 sisältää kaksi Neptunuksen vuosi -konstruktion ilmentymää: 1) *Neptunuksen vuosi on 165 Maan vuotta* ja 2) *sen päivä on 18-20 tunnin pituinen*. Syntaksiltaan ja leksikaaliselta ainekseltaan ilmaukset muistuttavat naisen euro -konstruktiota: Kopulalauseen muotoisiin ilmauksiin kuuluu molempiin ensinnäkin subjektilauseke, joka koostuu edussanasta (vakiintuneiden järjestelmien yksiköt *vuosi* ja *päivä*) sekä genetiivimääritteestä (*Neptunuksen* ja *sen*). Genetiivimääritteet tosin eivät ole ihmistarkoitteisia kuten naisen euro -konstruktion ilmentymissä tyypillisesti on. Toisekseen molemmat ilmaukset sisältävät predikaatin, joka muodostuu *olla*-verbistä sekä predikatiivista (*165 Maan vuotta* ja *18-20 tunnin pituinen*).

Neptunuksen vuosi- ja naisen euro -konstruktiot jakavat myös joitakin yhteneviä merkityspiirteitä ja merkityksen rakentumisen mekanismeja. Ensinnäkin Neptunuksen vuosi -konstruktiota edustavassa esimerkissä 38 luodaan naisen euro -konstruktion tapaan vertailuasetelmat kahden osallisen välille: Neptunuksen – johon myös genetiivimäärite *sen* viittaa – sekä Maan. Toisekseen Maa toimii eräänlaisena normina, jonka vuoteen ja vuorokauteen Neptunuksen vuosi ja päivä suhteutetaan. Ajan hahmottaminen ja kuvaaminen Neptunuksella voisi olla kielenkäyttäjille haastavaa, ellei sitä tehtäisi Maan aikajärjestelmää, kuten Maan vuotta, vuorokautta ja tuntia, hyödyntäen.

Havainnollistan seuraavaksi ilmauksen *Neptunuksen vuosi on 165 Maan vuotta ja sen päivä on 18-20 tunnin pituinen* (38) merkityksen rakentumista ja merkityksen rakentumisen yhtäläisyyksiä naisen euro -konstruktion käsiteintegraation verkostomallikuvauksen avulla (kuvio 10 seuraavalla sivulla). Aivan kuten naisen euro -konstruktion rakentaa kahden vertailtavaksi asettuvan osallisen ympärille mentaaliset tilat, myös ilmaus *Neptunuksen vuosi on 165 Maan vuotta ja sen päivä on 18-20 tunnin pituinen* (38) luo kaksi mentaalista tilaa, joissa toisessa on planeetta Neptunus ja Neptunuksen aika, toisessa planeetta Maa ja Maan aika. Vuosi ja vuorokausi määritellään esimerkissä 38 oletettavasti samoin sekä Maan että Neptunuksen osalta: vuotena pidetään ajanjaksoa, joka

perustuu planeetan kiertoaikaan Auringon ympäri, ja vuorokausi puolestaan on planeetan pyörähdysaika akselinsa ympäri.⁵² Neptunuksen vuosi ja vuorokausi kuitenkin eroavat ajalliselta kestoalta huomattavasti Maan vuodesta ja vuorokaudesta. Neptunuksen ajanjaksojen hahmottamista voidaan helpottaa suhteuttamalla ne käsiteintegraatiolla Maan vastaaviin ajanjaksoihin.

Kuvio 10. NEPTUNUKSEN VUOSI JA PÄIVÄ -sulauman yleinen tila ja syötöstilat.

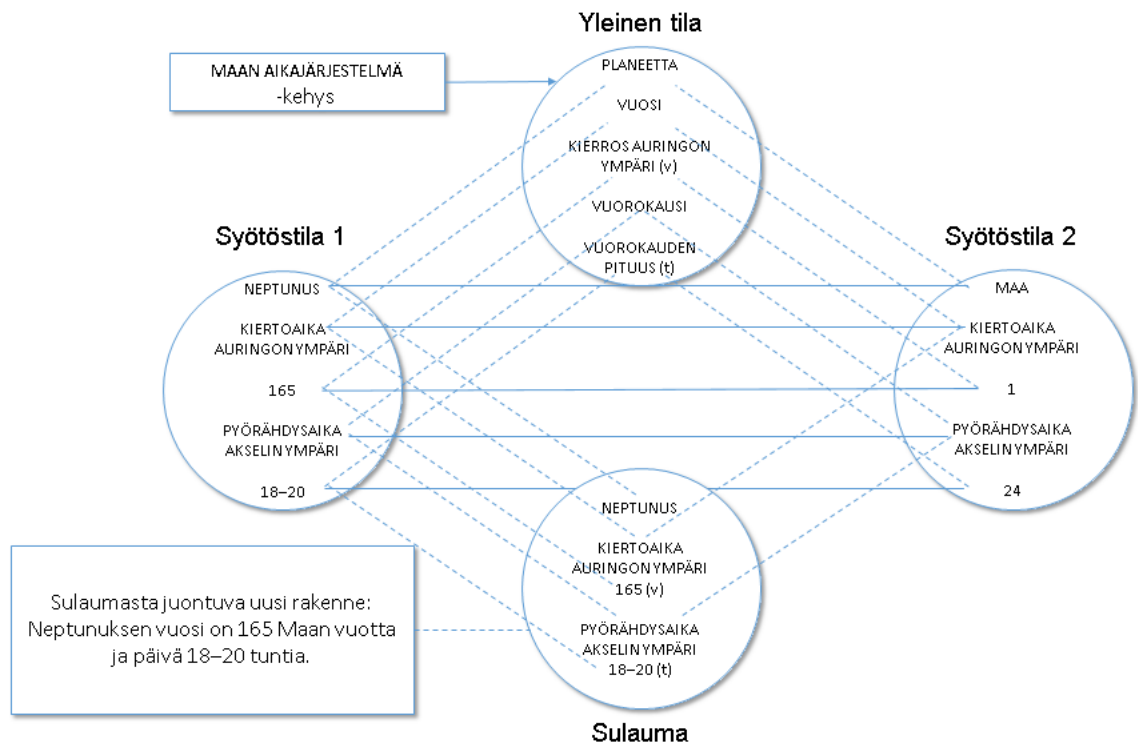
Kuvio 10 esittää Neptunuksen vuosi ja päivä -sulauman yleisen tilan sekä mentaaliset syötöstilat. Käsiteintegraation mahdollistavassa yleisessä tilassa ovat sulaumarakenteissa käsitteet *vuosi* ja *vuorokausi*, jotka määräytyvät samoin periaattein sekä Neptunuksella että Maassa. Se, miten vuoden ja vuorokauden pituuksia kuvataan, sen sijaan määrittyy Maan aikajärjestelmästä käsin. Käsiteintegraation taustalla vaikuttaa maan aikajärjestelmään perustuva skaalaava kehys, jolla Neptunuksen vuosi ja päivä suhteutetaan Maan tähtitieteellisen ajan yksiköihin vuosi ja vuorokausi. Maan asukkaan näkökulmasta Neptunuksen valtavan pitkä vuosi ja toisaalta lyhyehkö päivä skaalataan niin, että kielenkäyttäjät voi hyödyntää tuttua kokemusmaailmaansa näiden ajanjaksojen kuvaamiseen.

Kuvio 10 sisältää mentaalisista tiloista rakentuvat syötöstilat, joissa toisessa on *Neptunus*, toisessa *Maa*. Vastinpareiksi asettuvat planeettojen lisäksi toisiaan vastaavat

⁵²Määritelmät ovat karkeita. Esimerkiksi Maan kiertoaika Auringon ympäri voidaan määrittellä erilaisten vertailukohtien avulla, jolloin myös vuoden pituudet poikkeavat hieman toisistaan.

vuoden ja vuorokauden määritelmät: *kiertoaika Auringon ympäri* sekä *pyörähdysaika akselin ympäri*. Vuoden ja vuorokauden pituudet kuitenkin määritellään Maan aikajärjestelmästä käsin. Auringon kiertäminen vie Maalta yhden vuoden (v), ja tämän perusteella määrittyy normin mukainen vuosi. Neptunuksen kierros Auringon ympäri vie 165 normin mukaista vuotta. Pyörähdysaika akselin ympäri puolestaan vie Maalta 24 tuntia (t), mutta esimerkiksi 38 Neptunuksen kuvataan selviävän pyörähtämisestä Maata nopeammin – Maan aikajärjestelmästä käsin tarkasteltuna 18–20 tunnissa.

Käsiteintegraatio synnyttää sulauman, kuten seuraava kuvio 11 havainnollistaa. Sulaumatilaan siirtyy ensinnäkin *Neptunus* ensimmäisestä syötöstilasta. Käsitteet *kiertoaika auringon ympäri* sekä *pyörähdysaika akselin ympäri* siirtyvät sulaumaan molemmista tiloista, sillä ellei Neptunuksen ja Maan vuotta ja vuorokautta määriteltäisi samalla tavalla, ei niiden suhteuttaminenkaan olisi mielekäästä. Maan normin mukaisina vuosina mitattu kiertoaika Auringon ympäri (165) sen sijaan siirtyy sulaumaan vain ensimmäisestä syötöstilasta eli Neptunuksen tilasta. Ensimmäisestä syötöstilasta siirtyy myös tunteina määritetty Neptunuksen pyörähdysaika akselinsa ympäri (18–20). Syntyneessä sulaumassa Neptunuksen vuosi on 165 Maan vuotta ja päivä 18–20 tuntia.

Kuvio 11. NEPTUNUKSEN VUOSI JA PÄIVÄ -sulauma.

Sulauman (kuvio 11) yhteydessä ei aktivoidu minkäänlaista epätasa-arvoasetelmaa, eli Neptunuksen vuosi -konstruktion ilmentymien semanttinen kehys eroaa naisen euro -konstruktion ilmentymistä. Poikkeama tästä keskeisestä piirteestä (ks. luku 3.5) vetää selvän rajan naisen euro -konstruktion sekä Neptunuksen vuosi -konstruktion välille. Epätasa-arvoasetelman kuvaamisen sijaan Neptunuksen vuosi -konstruktio keskittyy ilmiön – esimerkin 38 tapauksessa planeetta Neptunuksen vuoden ja vuorokauden – skaalaamiseen ihmisen kokemusmaailmaan sopivaksi, jolloin ilmiö on helpompi käsittää.

Toinen selvä raja naisen euro -konstruktion sekä Neptunuksen vuosi -konstruktion välille syntyy metonymian hyödyntämisestä. Molemmissa konstruktioissa esiintyy vaikiintuneen järjestelmän yksiköitä, mutta naisen euro -konstruktiossa nämä yksiköt ovat metonyymisessa suhteessa kohteeseen, jota ne todellisuudessa edustavat. Sen sijaan Neptunuksen vuosi -konstruktiossa vertailunalaiseksi asettuva yksikkö ei ole metonymia milenkään muulle: kun esimerkissä 38 luodaan vertailuasetelma esimerkiksi Neptunuksen ja Maan vuoden välille, vertailun kohteena on oikeasti vuosi. Metonyymisen suhteen läsnäolo on keskeistä naisen euro -konstruktion ilmentymille, ja tämän suhteen puuttuminen viittaa eri konstruktion statukseen. Vaikka Neptunuksen vuosi -konstruktionkin taustalla vaikuttaa monimutkainen käsitteellinen yhdistyminen, käsiteintegraatio naisen euro -konstruktion taustalla on metonyymisyyden vuoksi kompleksisempaa.

Lisäksi naisen euro -konstruktion arvolatauksen valjastaminen haluttuun tarkoitukseen vaatii kielellistä kompetenssia, olipa kyse epätasa-arvoasetelman kuvauksesta tai prototyyppisten ilmentymien arvolatauksen kääntämisestä pääläelleen. Neptunuksen vuosi -konstruktion kuvauksen kohteena puolestaan ovat neutraalimmat asiointilat, joihin ei liity erityistä kielellä esiin tuotua affektiivisuutta. Naisen euro -konstruktion kompleksisuuden vuoksi sen käyttäminen on todennäköisesti tietoisempi valinta kuin Neptunuksen vuosi -konstruktion hyödyntäminen.

Neptunuksen vuosi -konstruktion kaltaiset ilmaustyyppit ovat kielellisesti tehokkaita tapoja muuntaa monimutkaisia kokonaisuuksia ihmisen kokemusmaailmaan sopivaksi ja suhteuttaa normista poikkeavia asioita ja ilmiöitä normiin. Mahdollisesti naisen euro -konstruktion mallina vaikuttavat Neptunuksen vuosi -konstruktion kaltaiset ilmaukset, jotka tarjoavat mallin syntaktisille ja leksikaalisille valinnoille sekä vertailuasetelman rakentamiseen ja skaalaamiseen. Metonymiaa hyödyntämällä tällainen malli muokataan haluttuun tarkoitukseen eli epätasa-arvoasetelmien kuvaamiseen.

5 Päätelmät

Tässä tutkielmassa olen laatinut kuvauksen naisen euro -konstruktiosta ja sen elämästä kielenkäytössä, ja tutkimuskohteena kyseinen konstruktio paljastui yllättävän monisyiseksi. Konstruktion muodon ja merkityksen analyysi paljastaa useita kielen ilmiöitä ja merkityksen rakentumisen mekanismeja, joita kielenkäyttäjät hyödyntävät ja uusintavat innovatiivisesti ja joiden lopputuloksena on aina jotakin, jonka merkitys ei ole suoraan johdettavissa saatavilla olevista rakenteista. Vaikka kyseessä on epäsäännöllistä kielen piirrettä edustava idiomaattinen konstruktio, kertoo naisen euro -konstruktio myös jotakin sen kulttuurisesta esiintymisympäristöstä.

Tutkielman tavoitteena oli kuvata, mistä osista naisen euro -konstruktio muodollisesti koostuu, miten tämän konstruktion merkitys rakentuu ja miten konstruktioita hyödynnetään kielenkäytössä. Konstruktiokieliopin sekä sulaumien teorian – ja paikoin myös muun kognitiivisen kielitieteen alan – käsitteistöä ja kuvausmalleja hyödyntäen kokosin luvussa 3 naisen euro -konstruktion keskeiset muoto- ja merkityspiirteet, ja konstruktion merkityksen rakentumista avasin etenkin luvussa 3.4, jossa myös laadin konstruktiolle skemaattisen verkostomallikuvauksen. Luvussa 4 käsittelin konstruktion esiintymistä kielenkäytössä ja tarkastelin aineistosta hahmottuvia pääryhmiä, jotka sijoittuvat eri kohtiin jatkumoa prototyypistä marginaalisimpiin ilmentymiin.

Seuraavissa luvuissa kokoan tämän pro gradu -tutkielman keskeiset havainnot, tarkastelen tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta sekä pohdin työn tarjoamia sovellus- sekä jatkotutkimusmahdollisuuksia.

5.1 Keskeiset havainnot

Tämä pro gradu perustuu konstruktiokieliopin ja sulaumien teorian teoreettisten viitekehysten yhdistelmään. Naisen euro -konstruktion tarkasteleminen näiden kahden eri lähestymistavan ehdoilla on ollut perusteltua, sillä molemmilla käsitteistöillä ja kuvaustavoilla saadaan esiin erilaisia olennaisia piirteitä ja näkökulmia tästä kielellisten ilmausten joukosta. Tarkastelun kohteena oleva ilmaustyyppi on luontevaa hahmottaa konstruktiona: kielellisenä kokonaisuutena, jonka jokin muodon tai funktion piirre ei ole suoraan ennustettavissa sen rakenneosista tai muista konstruktioista, joiden on todettu olevan olemassa (ks. Goldberg 2006: 5). Prototyypiajattelu jäsentää kielenkäytössä esiintyvien erilaisten

naisen euro -konstruktion ilmentymien jatkumoa sekä auttaa määrittelemään tämän konstruktion edustajaksi soveltuvien ilmausten rajat. Sulaumien teorian verkostomallikuvausta hyödyntämällä saadaan puolestaan esiin naisen euro -konstruktion ilmentymissä implisiittisiksi jääviä elementtejä ja merkityksen rakentumisen mekanismeja. Verkostomallilla on mahdollista havainnollistaa myös konstruktion skemaattista mallia, kuten tein luvussa 3.4.5.

Naisen euro -konstruktion prototyyppiset syntaktiset ja semanttiset piirteet kokosin luvussa 3.5, ja kuten analyysi osoittaa, nämä piirteet ovat joustavarajaisia. Syntaktisesti konstruktion ilmentymä on yleensä kopulalauseen muotoinen, mutta kopulalauseisuus ei ole ehdoton piirre, vaan joissakin tapauksissa ainakin eksistentiaalilauseen muotoisia ilmauksia voidaan lukea konstruktion ilmentymiksi. Myös muun kuin kopulaverbin sisältämät ilmaukset voivat joskus kuvata hyvin samankaltaista asiaintilaa kuin prototyyppisemmät konstruktion edustajat. Poikkeamat kopulalauseisuudesta vaikuttavat kuitenkin satunnaisilta. Sanaston näkökulmasta konstruktio sisältää useita varioivan rakenteen paikkoja, mutta kielenkäyttäjät eivät täytä näitä niin sanottuja tyhjiä kohtia mielivaltaisesti. Konstruktion kuvaaman altavastaajan ja normin välisen epätasa-arvoasetelman rakentaminen on kompleksinen kokonaisuus, joka edellyttää muun muassa metonymisten suhteiden hyödyntämistä sekä skaalaamista. Jotta ilmaus hahmottuisi juuri naisen euro -konstruktion edustajaksi, on sen sanastovalintojen noudatettava periaatteita, joita kuvasin luvussa 3.3.

Naisen euro -konstruktion kielenkäytössä esiintyvien ilmentymien tarkastelu osoittaa, että konstruktiota hyödynnetään monipuolisesti erilaisissa tarkoituksissa. Sillä luodaan epätasa-arvoasetelmia diskursseissa, joissa tarvitaan tehokasta kielenkäyttöä, sillä konstruktioilla voidaan skaalata monimutkaisiakin käsitteellisiä kokonaisuuksia tiiviiseen muotoon. Konstruktioilla vedotaan myös tunteisiin, sillä prototyyppisesti sillä tuodaan esiin altavastaajaksi asettuva osallinen, jonka jokin arvoon tai asemaan liittyvä seikka ei ole yhdenvertainen toisen, normiksi asettuvan osallisen kanssa.

Konstruktion prototyyppisemmällä ilmentymillä kuvataan asiakeskeisiä tasa-arvoasetelmia, ja tyypillisin konstruktion esiintymiskonteksti on sukupuolten välinen ansiovertailu. Marginaalisten ilmentymien rakentamat asetelmat ovat suhteellisempia. Konstruktion hyödyntämisessä prototyyppisten käyttöyhteyksien ulkopuolella voi olla kyse esimerkiksi halusta käyttää kieltä luovasti ja leikillisesti. Yhteistä konstruktion eri konteksteissa esiintyville ilmentymille on niiden hyödyntäminen retorisenä keinona, jolla voidaan kiinnittää lukijan tai kuulijan huomio haluttuun asiaintilaan ja näkökulmaan.

Tunnistettavan syntaktisen ja semanttisen hahmon toistaminen ja muovaaminen vahvistavat kielenkäyttäjän viestiä.

Naisen euro -konstruktion prototyyppisimmät ilmentymät eivät aina miellytä kielenkäyttäjää ei-neutraaliutensa vuoksi. Kun esimerkiksi naisen euron todetaan ilmauksella *naisen euro on 80 senttiä* olevan vastoin maailmantietoa huomattavasti vähemmän kuin miehen euron, asetetaan nainen perustavasti ja arvottavasti altavastajaan asemaan. Jos taas todetaan, että *naisten kuukausittainen keskiansio on noin 80 prosenttia miesten kuukausittaisesta keskiansiosta*, on kuvattu asiointi neutraalimpi kuin naisen euro -konstruktion luoma skenaario, sillä tähän asiointiin ei sisälly vastaavaa perustavanlaatuista epäoikeudenmukaisuusasetelmaa. Ei-neutraaliksi ja ei-objektiiviseksi koettu konstruktio prototyyppisimpine ilmentymineen joutuukin kielenkäytössä myös parodian ja koomisten tulkintojen kohteeksi. Ei-neutraaliuden ja ei-objektiivisuuden lisäksi huumorin lähteiksi tarjoutuvat konstruktion vahvasti liittyvästä nais–mies-dikotomiasta kumpuavat sukupuolistereotypiat sekä ilmentymien polyseemisyys.

Naisen euro -konstruktion ilmentymien muodostama jatkumo prototyyppisistä euroilmentymistä marginaalisempiin tasa-arvoilmentymiin, humoristisiin ja parodisiin ilmentymiin sekä muiden skaalaavien konstruktoiden rajoille antaa viitteitä kielenkäyttäjien innovatiivisuudesta. Suurin osa konstruktion ilmentymistä pysyttelee melko lähellä naisen euro -konstruktion tämänhetkistä prototyyppiä, ilmausta *naisen euro on 80 senttiä*: Aineiston perusteella tyypillisin tapa tuottaa uusia ilmentymiä on pienten sanastollisten muutosten tekeminen ansiotasa-arvoasetelmia kuvaavien euroilmentymien ryhmän sisällä. Mikäli kielenkäyttäjät siirtyvät hyödyntämään naisen euro -konstruktiota ansio- ja palkkatasa-arvotietojen ulkopuolelle, he toistavat yleensä edelleen nais–mies-dikotomioita. Jos taas kielenkäyttäjät poikkeavat nais–mies-dikotomioista, keskittyvät ilmentymät usein ansio- ja palkkakysymysten kuvaukseen. Toisaalta löydettävissä on – harvemmin kylläkin – myös monella tasolla prototyyppistä poikkeavia konstruktion edustajia, jotka toistavat konstruktion muoto- ja merkityspiirteitä suhteellisesti ja yllättävistä näkökulmista. Ilmentymien kirjo osoittaa sekä naisen euro -konstruktion määritelmän että kielenkäyttäjien mielikuvituksen joustavuutta.

Kielelliset ilmaukset heijastavat niiden esiintymisympäristöissä ja kulttuurisissa ympäristöissä ilmeneviä käsityksiä, asenteita ja konventioita. Tutkielman teoreettiset lähtökohdat perustuvat kognitiiviseen kielitieteeseen, ja tämän suuntauksen kiinnostuksen kohteena on, miten maailma ja kieli ilmenevät kielen kautta ja miten ihmismieli ja kulttuuri suhteuttavat olemassaoloon maailmaan kielen avulla (Onikki-Rantajääskö 2010:

47). Naisen euro -konstruktion ilmentymät kertovat jotakin esimerkiksi siitä, millaisia osallisia kielenkäyttäjät hahmottavat normeina, millaisia puolestaan poikkeamina näistä normeista. Vallitsevat ja tunnusmerkittömät normit voidaan jättää naisen euro -konstruktion ilmentymissä implisiittisiksi. Valta-asetelmia kuvataan paitsi asiakeskeisillä myös humoristisilla ilmentymillä, sillä pääasiassa sukupuolten välisiä vertailuasetelmia kuvaava konstruktio on otollista ainesta esimerkiksi sukupuolistereotyyppioilla leikittelyyn.

Tutkimuksen kohteena oleva konstruktio osoittaa tiedostetun ja tiedostamattoman kielenkäytön eroa. Naisen euro -konstruktion vertailu sen Neptunuksen vuosi -lähikonstruktion esimerkiksi osoittaa paitsi yhtäläisyyksiä myös oleellisia eroja näiden kahden ilmentymätyypin merkityksen rakentumisessa. Naisen euro -konstruktiolla kuvataan metonyymisesti erilaisia epätasa-arvoasetelmia, ja metonymian valjastaminen haluttujen asiaintilojen kuvaamiseen lisää ilmauksen kompleksisuutta. Lukuisia kielen rakenteita voidaan käyttää lähes automaattisesti kiinnittämättä sen suurempaa huomiota näiden rakenteiden valintaan. Ei-neutraaliutensa ja monisyisen rakenteensa vuoksi naisen euro -konstruktion käyttäminen on todennäköisesti varsin tietoinen valinta.

5.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkielman eettisyys- ja luotettavuusnäkökohtia pohdin etenkin tutkielman aineiston ja sen keruun kannalta. En aineistoa kerätessäni odottanut naisen euro -konstruktion ilmentymien paljastavan mitään erityisen arkaluonteista niitä hyödyntävistä kielenkäyttäjistä, sillä konstruktiolla kuvataan tyypillisesti geneeristen luokkien tai ryhmien välisiä asetelmia. Konstruktion marginaalisemmissä ilmentymissä voidaan kuitenkin kuvata myös tarkemmin ja tunnistettavammin määriteltyjä osallisia epätasa-arvoisissa asetelmissä, ja tämän vuoksi päädyin rajaamaan aineiston julkisesti saatavilla oleviin konstruktion ilmentymiin mahdollisten tutkimuseettisten ongelmien välttämiseksi.

Tutkimustulosten luotettavuuteen itse tutkimusotteen ja sovellettujen teorioiden näkökulmista pätevät samankaltaiset lähtökohdat kuin viitekehyksenä toimivaan kognitiiviseen kielitieteeseen laajemminkin. Kuten Onikki-Rantajääskö (2010: 42) toteaa, kognitiivisen kielentutkimuksen hengen mukaista on ottaa lähtökohdaksi se, että niin kielen käyttö kuin sen kuvaus ja kuvauksen esittelykin ovat aina rajattuja ja perimmältään subjektiivisia, tosin intersubjektiivisesti rakentuvia. Tämän tutkimuksen kaltainen kielellisen ilmiön kuvaus lienee mahdotonta irrottaa täysin tutkijan subjektiivisista tulkinnoista – tutkittavan ilmiön rajaamisesta ja aineiston kokoamisesta alkaen.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää naisen euro -konstruktion määritelmän ja aineistonkeruuseen käytettyjen hakulausekkeiden perustaminen eri kielenkäyttäjien tuottamien toisiaan muistuttavien ja yhdessä esiintyvien ilmausten kirjoon. Konstruktion ilmentymien käsittelyssä olen pyrkinyt huomioimaan ilmentymien kontekstit, joista on löydettävissä tukea niille synteeseille, joita olen ilmentymistä tehnyt. Kontekstia tarkastelemalla päästään subjektiivisista tulkinnoista kohti intersubjektiivisesti rakentuvia tulkintoja. Laajuudeltaan naisen euro -konstruktion erilaisista ilmentymistä keräämäni aineisto vaikuttaa riittävältä tämän tutkielman tarpeisiin, sillä aineiston perusteella saatoinkin laatia kuvauksen konstruktion keskeisistä muoto- ja merkityspiirteistä sekä luonnehtia pääryhmittäin konstruktion elämää kielenkäytössä.

On kuitenkin muistettava, ettei tässä tutkimuksessa käytetyillä aineiston hakumenetelmillä voi saavuttaa kaikkia olemassa olevia naisen euro -konstruktion edustajiksi sopivia ilmauksia. Lisäksi mahdollisen virhelähteen muodostaa konstruktion erilaisten ilmentymien haarukoiminen verkon tarjoamasta tekstimassasta, sillä valtavan datamäärän vuoksi konstruktion erilaisia variantteja edustavia ilmentymiä jää väistämättä huomioimatta. Esittämäni naisen euro -konstruktion määritelmä onkin siinä mielessä avoin, että tämän pro gradun puitteissa pimentoon jää tutkimani konstruktion edustajiksi sopivia ilmentymiä, jotka voivat venyttää nyt kuvaamiani konstruktion keskeisten piirteiden rajoja. Myös yleistysten tekeminen esimerkiksi naisen euro -konstruktion erilaisten ilmentymien esiintymissuhteista tai vaikkapa naistarkoitteisuuden yleisyydestä muiden kuin prototyypisimpien euroilmentymien joukossa vaatisi kattavampaa aineistoa.

5.3 Sovellusmahdollisuudet ja jatkotutkimusaiheet

Kognitiivisen kielitieteen tarjoamien lähestymistapojen hyödyntäminen avartaa käsitystä kielestä ja kielenkäytöstä. Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut valaista pientä palaa kielellisen merkityksen rakentumisen monimuotoisuudesta ja kielenkäyttäjien toiminnasta yhdistämällä konstruktiokieliopin sekä sulaumien teorian näkökulmia ja välineistöä.

Ihmisten tavat käyttää kieltä sekä kielellisten merkitysten rakentumisen mekanismit ovat ajankohtaisia tutkimuskohteita esimerkiksi tekoälyn ja luonnollisen kielen prosessoinnin (*Natural Language Processing*, NLP) näkökulmista. Tekoälyn kentällä kiinnostuksen kohteena on ollut myös ihmisten kyky tuottaa sulaumarakenteita sekä tämän kyvyn mallintaminen koneella (ks. esim. Pereira 2007; Eppe, Maclean, Confalonieri, Kutze,

Schorlemmer, Plaza & Kühnberger 2018). Sulaumien teoriaa on hyödynnetty suomen kielen tutkimuksessa melko vähän, ja koska tämä pro gradu tarjoaa esimerkin suuntauksen soveltamisesta konstruktio tutkimuksen kentällä, voi tutkielmaa hyödyntää valittaessa menetelmiä samantyyppisten kielellisten ilmausten analysoimiseen.

Tutkielman aineisto ja käytetyt teoreettiset menetelmät jättävät avoimeksi pohdinnan aiheita, joita on käsitelty aiemmassakin kirjallisuudessa ja joita myös tässä tutkielmassa sivusin (ks. luku 3.4.1). Naisen euro -konstruktion ilmentymät nimittäin edustavat ilmaustyyppiä, joka voisi tarjota kiinnostavia mahdollisuuksia tutkia sulauttamisen ja konstruktioiden suhteita analogiaan. Kuten edellä totesin, Itkosen (2005: 43–44) mukaan sulaumien teoria perustuu analogialle, ja Itkonen (2011) on kohdistanut kritiikkiä myös konstruktio kielioppiin ja sen tapaan huomioida – tai olla huomioimatta – analogiaa.

Hamunen (2015: 281–284) mukaan *analogia*-termin käyttö on konstruktio kieliopin piirissä ollut vähäisähköä ja osin epäyhtenäistä, mutta tästä huolimatta käsitteen hahmottamiseen vaikuttaisi olevan tietty tendenssi: Ensinnäkin analogia nähdään ennen kaikkea toimintana – rakenteiden keskinäisenä vertaamisena ja kykynä hahmottaa eriasteista samankaltaisuutta ilmausten välillä. Toiseksi analogisen hahmottamisen ja luovuuden esitetään perustuvan olemassa olevien konkreettisten ilmausten varaan, Hamunen (mp.) mukaan usein kaksijäsenisenä suhteena, kuten Jóhanna Barðdal (2008: 89–96) kuvaamana produktiivisuusjatkumona täydestä produktiivisuudesta analogiaan. (Hamunen mp.)

Hamunen (2015: 283–284) toteaa, että *analogia*-termin käytön puolesta konstruktio kieliopin kentällä voisi kunnollisen tieteenhistoriallisen taustatyön lisäksi esittää seuraavat perusteet: Ensinnäkin konstruktioit voisivat sopia syntaktisen analogian teoreettiseksi kuvaukseksi, syntaksin alalla kun ei ilmeisesti ole montakaan analogian perusteellisesti tematisoinutta kuvausmallia. Toiseksi analogia ei rajoitu vain kieleen (ks. Hofstadter 2001), ja se voitaisiinkin nähdä yhtenä yleiskognitiivisena kykynä ja kattokäsitteenä, johon suhteutettuna analogian erilaisia ilmentymiä – kuten (*meta*)*konstruktio*, *coining* (ks. tämän tutkielman luku 2.2.3), *blending* eli sulauttaminen ja *metafora* – voitaisiin tarkastella. (Hamunen mp.)

Naisen euro -konstruktio edustaa ilmausjoukkoa, jonka jäseniä voi suuntauksesta ja termistöstä riippuen tarkastella paitsi idiomaattisina konstruktioina myös sulaumina, metonymian tai analogian ilmentyminä tai vaikkapa tietyn lausetyypin edustajina. Konstruktion ilmentymien merkityksen rakentuminen on prosessi, joka sisältää esimerkiksi sulaumien teorian näkökulmasta erilaista rakenteiden sekoittumista ja käsitteellistä yhdis-

tymistä, jossa myös analogialla on roolinsa. Erilaisten kielen ilmiöiden, kuten sulauttamisen, metonymian ja analogian, suhteiden määrittelyyn konstruktio tarjoaakin jatkotutkimusmahdollisuuksia. Myös konstruktion uusien ilmentymien syntymistä voisi tarkastella jatkossa esimerkiksi sekä analogian että skeeman käsitteiden näkökulmista.

Lähteet

- ALLER MEDIA OY 2014: Suomi 24 virkkeet -korpus (2016H2) [tekstikorpus]. Kieli-
pankki. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2017021505> [viitattu 22.2.2018]
- BARÐDAL JÓHANNA 2008: *Productivity. Evidence from Case and Argument Structure in Icelandic*. Constructional Approaches to Language 8. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- BARLOW, MICHAEL 2000: Usage, Blends, and Grammar. Teoksessa Michael Barlow & Suzanne Kemmer (toim.) *Usage-Based Models of Language* s. 315–345. Stanford: Center for the Study of Language and Information.
- ENGELBERG, MILA 2016: *Yleispätevä mies. Suomen kielen geneerinen, piilevä ja kielipillistuva maskuliinisuus*. Nordica Helsingiensia 44. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- EPPE, MANFRED – EWEN MACLEAN – ROBERTO CONFALONIERI – OLIVER KUTZ – MARCO SCHORLEMMER – ENRIC PLAZA – KAI-UWE KÜHNBERGER 2018: A computational framework for conceptual blending. – *Artificial Intelligence* 256 s. 105–129.
- EVANS, VYVYAN – MELANIE GREEN 2006: *Cognitive linguistics: an introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- FAUCONNIER, GILLES 1985: *Mental Spaces. Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge: The MIT Press.
- FAUCONNIER, GILLES – MARK TURNER 1996: Blending as a Central Process of Grammar. Teoksessa Adele Goldberg (toim.) *Conceptual Structure, Discourse, and Language* s. 113–129. Stanford: CSLI Publications.
- 1999: Metonymy and Conceptual Integration. Teoksessa Klaus-Uwe Panther & Günther Radden (toim.) *Metonymy in language and thought* s. 77–90. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- 2002: *The way we think. Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York: Basic Books.
- 2008: Rethinking Metaphor. Teoksessa Raymond W. Gibbs, Jr. (toim.) *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought* s. 53–66. Cambridge: Cambridge University Press.
- FILLMORE, CHARLES J. 1968: The Case for Case. Teoksessa Emmon Bach & Robert T. Harms (toim.) *Universals in linguistic theory* s. 1–88. London: Holt, Rinehart and Winston.
- 1982: Frame Semantics. Teoksessa The Linguistic Society of Korea (toim.) *Linguistics in the Morning Calm* s. 111–137. Seoul: Hanshin Publishing Co.

- FILLMORE, CHARLES J. – PAUL KAY – MARY CATHERINE O’CONNOR 1988: Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: The Case of Let Alone. – *Language* 64 s. 501–538.
- FRIED, MIRJAM – JAN-OLA ÖSTMAN 2004: Construction Grammar: A thumbnail sketch. Teoksessa Mirjam Fried & Jan-Ola Östman (toim.) *Construction Grammar in a Cross-Language Perspective* s. 11–86. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- GOLDBERG, ADELE E. 1995: *Constructions. A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: The University of Chicago Press.
- 1998: Patterns of Experience in Patterns of Language. Teoksessa Michael Tomasello (toim.) *The New Psychology of Language. Cognitive and Functional Approaches to Language Structure* s. 203–219. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- 2006: *Constructions at Work. The Nature of Generalization in Language*. New York: Oxford University Press.
- HAMUNEN, MARKUS 2015: Analogian käsitteestä konstruktiokieliopissa. – *Virittäjä* 119 s. 278–286.
- HELASVUO, MARJA-LIISA – MARJUT JOHANSSON – SANNA-KAISA TANSKANEN 2014: Johdatus digitaaliseen vuorovaikutukseen. Teoksessa Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson & Sanna-Kaisa Tanskanen (toim.) *Kieli verkossa: Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen* s. 9–28. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1402. Helsinki: SKS.
- HERKMAN, JUHA 2001: Huumorin ja vallan keskeneräinen kysymys – populaarin kokemuksen jäljillä. Teoksessa Anu Koivunen, Susanna Paasonen & Mari Pajala (toim.) *Populaarin lumo – mediat ja arki* s. 368–384. 3. painos. Turun yliopiston taiteiden tutkimuksen laitoksen julkaisuja, sarja A, n:o 46, Mediatutkimus.
- HOFSTADTER, DOUGLAS R. 2001: Epilogue: Analogy as the Core of Cognition. Teoksessa Dedre Gentner, Keith J. Holyoak & Boicho N. Kokinov (toim.) *The analogical mind. Perspectives from cognitive science* s. 499–538. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- IDSTRÖM, ANNA 2010: Metaforan ja ajatuksen käsikirja. – *Virittäjä* 114 s. 466–473.
- ITKONEN, ESA 2005: *Analogy as Structure and Process*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- 2011: Konstruktiokielioppi ja analogia. – *Virittäjä* 115 s. 600–605.
- JAAKOLA, MINNA 2011: Kognitiivisen kielentutkimuksen perusteet. – *Virittäjä* 115 s. 122–130.

- JOHANSSON, MARJUT 2014: Faktoista mielipiteisiin. Referointi verkkolehtien mediaesityksissä. Teoksessa Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson & Sanna-Kaisa Tanskanen (toim.) *Kieli verkossa. Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen* s. 149–176. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1402. Helsinki: SKS.
- JOHNSON, MARK 1987: *The Body in the Mind. The bodily basis of meaning, imagination, and reason*. Chicago: The University of Chicago Press.
- KANGASNIEMI, HEIKKI 1997: *Sana, merkitys, maailma*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- KARVINEN, KATI 2014: *Affektiivisuutta voi joskus olla vaikea määritellä*. Kotuksen kolumnit. Saatavissa: [http://www.kotus.fi/nyt/kolumnit/hyvaa_virka-kielta/hyvaa_virkakielta_-palstan_arkisto_\(2002_2014\)/affektiivisuutta_voi_joskus_olla_vaikea_maaritella](http://www.kotus.fi/nyt/kolumnit/hyvaa_virka-kielta/hyvaa_virkakielta_-palstan_arkisto_(2002_2014)/affektiivisuutta_voi_joskus_olla_vaikea_maaritella) [viitattu 27.3.2017]
- KAY, PAUL 1995: Construction Grammar. Teoksessa Jef Verschueren, Jan-Ola Östman & Jan Blommaert (toim.) *Handbook of Pragmatics. Manual* s. 171–177. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- 1997: *Words and the grammar of context*. Stanford, CA: CSLI Publications.
- 2013: The Limits of (Construction) Grammar. Teoksessa Thomas Hoffmann & Graeme Trousdale (toim.) *The Oxford Handbook of Construction Grammar* s. 32–48. New York: Oxford University Press.
- KORTELAINEN, KRISTIINA 2011: Ei ole kaikki muumit laaksossa. Tutkimus suomen kielen idiomikonstruktion produktiivisuudesta. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- KOTILAINEN, LARI 2005: Lähikonstruktioiden dynamiikkaa. Mikäs on ollessa, mikäs on olla ja mikäs on ollakseen. Teoksessa Ilona Herlin & Laura Visapää (toim.) *Elävä kielioppi. Suomen infiniittisten rakenteiden dynamiikkaa* s. 39–71. Helsinki: SKS.
- 2007: *Konstruktioiden dynamiikkaa*. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19645/konstruk.pdf> [viitattu 16.4.2018]
- 2012: Innovaatio, lipsahdus vai vakiintunut konstruktio? Teoksessa Ilona Herlin & Lari Kotilainen (toim.) *Verbit ja konstruktiot* s. 201–235. Helsinki: SKS.
- KOTUS 2018: Mitä yleiskieli on? Saatavissa: https://www.kotus.fi/kielitieto/kielenhuolto_kielitoimistossa/yleiskieli/mita_yleiskieli_on [viitattu 27.2.2018]
- KÖVECSES, ZOLTÁN 2002: *Metaphor: A Practical introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LAKOFF, GEORGE 1977: Linguistic gestalts. – *CLS* 13 s. 236–287.

- 1990: The Invariance hypothesis: is abstract reason based on image-schemas? – *Cognitive Linguistics* 1 (1) s. 39–74.
- LAKOFF, GEORGE – MARK JOHNSON 1980: *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LANGACKER, RONALD W. 1987: *Foundations of Cognitive Grammar. Volume I. Theoretical Prerequisites*. Stanford, California: Stanford University Press.
- 1988: A Usage-Based Model. Teoksessa Brygida Rudzka-Ostyn (toim.) *Topics in Cognitive Linguistics* s. 127–161. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- LEINO, ANTTI 2007a: *On Toponymic Constructions as an Alternative to Naming Patterns in Describing Finnish Lake Names*. Helsinki: SKS.
- 2007b: Peruskartalta kielioppiin. – *Virittäjä* 111 2/2007 Verkkoliite.
- LEINO, JAAKKO 2003: *Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Helsinki: SKS.
- 2010: Adele E. Goldberg – Väitöskirjalla klassikoksi. Teoksessa Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.) *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 71–97. Helsinki: Gaudeamus.
- LEINO, PENTTI 1993: *Suomen kielen kognitiivista kielioppia I. Polysemia – kielen moniselitteisyys*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- MANDELBLIT, NILI – GILLES FAUCONNIER 2000: How I got myself arrested: Underspecificity in Grammatical Blends as a Source for Constructional Ambiguity. Teoksessa Ad Foolen & Frederike van der Leek (toim.) *Constructions in Cognitive Linguistics* s. 167–189. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- MICHAELIS, LAURA A. 2003: Headless Constructions and Coercion by Construction. Teoksessa Elaine J. Francis & Michaelis Laura A. (toim.) *Mismatch: Form-Function Incongruity and the Architecture of Grammar*. Stanford, California: CSLI Publications.
- MIKKOLA, JARKKO 2014: Hyvän polysemia mainonnassa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- NENONEN, MARJA 2002: *Idiomit ja leksikko. Lausekeidiomien syntaktisia, semanttisia ja morfologisia piirteitä suomen kielessä*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- ONIKKI, TIINA 1997: Kieliopin ja leksikon rajalla. Teoksessa Tapani Lehtinen & Lea Laitinen (toim.) *Kieliopillistuminen. Tapaustutkimuksia suomesta* s. 89–120. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2010: Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. Teoksessa Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.) *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 41–70. Helsinki: Gaudeamus.
- ONKAMO, ULLA 2016: Sitten leikitellään sloganeilla. Kotus-blogi. Saatavissa: https://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/satunnaisesti_kirjoittava_kotuslainen?5545_m=20495 [viitattu 14.2.2018]
- OPETUSHALLITUS: Opetushallinnon sanasto. Saatavissa: <http://www03.oph.fi/sanasto/> [viitattu 7.3.2018]
- PEREIRA, FRANCISCO CÂMARA 2007: *Creativity and Artificial Intelligence. A Conceptual Blending Approach*. Berlin: Mouton de Gruyter cop.
- PUSTEJOVSKY, JAMES 1995: *The generative lexicon*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- SVT = SUOMEN VIRALLINEN TILASTO 2018a: Ansiotasoindeksi [verkkojulkaisu]. ISSN=1796-3737. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/ati/index.html> [viitattu 8.3.2018]
- 2018b: Ansiotasoindeksi [verkkojulkaisu]. ISSN=1796-3737. 4. Vuosineljännes 2017. Laatuseloste: Ansiotasoindeksi ja säännöllisen ansion indeksi. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/ati/2017/04/ati_2017_04_2018-02-06_laa_001_fi.html [viitattu 9.3.2018]
- TAYLOR, JOHN R. 1998: Syntactic Constructions as Prototype Categories. Teoksessa Michael Tomasello (toim.) *The New Psychology of Language: Cognitive and Functional Approaches to Language Structure* s. 177–202. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- 2003: *Linguistic categorization*. 3., uudistettu p. New York: Oxford University Press.
- THL = TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS 2018: Sukupuolten tasa-arvo. Sanasto. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sanasto> [viitattu 17.2.2018]
- TIETOTEKNIKAN TERMITALKOOT (Sanastokeskus TSK ry). Saatavissa: <http://www.tsk.fi/tsk/termitalkoot/fi/etusivu-263.html> [viitattu 5.3.2018]
- TT = TIETEEN TERMIPANKKI. Saatavissa: <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu> [viitattu 5.3.2018]
- TURNER, MARK – GILLES FAUCONNIER 1995: Conceptual Integration and Formal Expression. – *Metaphor and Symbolic Activity* 10 (3) s. 183–203.
- VISAPÄÄ, LAURA 2008: *Infinitiivi ja sen infiniittisyys. Tutkimus suomen kielen itenäisistä A-infinitiivikonstruktioista*. Helsinki: SKS.

VISK = AULI HAKULINEN, MARIA VILKUNA, RIITTA KORHONEN, VESA KOIVISTO, TARJA RIITTA HEINONEN ja IRJA ALHO 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: SKS. Verkkoversio. Saatavissa: <http://kaino.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=146> [viitattu 17.4.2018]

VÄESTÖREKISTERIKESKUS 2018: Nimipalvelu. Saatavissa: <http://verkkopalvelu.vrk.fi/Nimipalvelu/default.asp?L=1> [viitattu 3.3.2018]

ÖSTMAN, JAN-OLA – MIRJAM FRIED 2004: Historical and intellectual background of Construction Grammar. Teoksessa Mirjam Fried & Jan-Ola Östman (toim.) *Construction Grammar in a Cross-Language Perspective* s. 1–10. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Liite 1. Esimerkkien aineistolähteet

- Esimerkki 1: Yle Uutiset 22.3.2016. Juurakon Hulda on ajankohtainen niin kauan kuin naisen euro on 80 senttiä – Teatteri Ilona tuo talveen kesäteatterin tuntua. Teatteri. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-8757152> [viitattu 1.3.2018]
- Esimerkki 2: TampereUutiset 15.1.2013. ”Miehen euro onkin alle 90 senttiä”. Paikalliset. Saatavissa: <http://www.tampereUutiset.fi/artikkeli/218086-%E2%80%9Dmiehen-euro-onkin-alle-90-senttia%E2%80%9D> [viitattu 5.7.2016]
- Esimerkki 3: Tekniikka & Talous 8.12.2014. Uusi tasa-arvo-ongelma - Vasenkätisen euro on noin 90 senttiä. Saatavissa: <https://www.tekniikkatalous.fi/tyoelama/2014-12-08/Uusi-tasa-arvo-ongelma---Vasen%C3%A4tisen-euro-on-noin-90-sentti%C3%A4-3257682.html> [viitattu 21.2.2018]
- Esimerkki 4: Suomi24-keskustelu 22.1.2011. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Media Oy 2014.
- Esimerkki 5: Helsingin Sanomat 4.5.2014. Maahanmuuttajien tulot jäävät selvästi kansuomalaisien tuloista. Kotimaa. Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002728606.html> [viitattu 6.7.2016]
- Esimerkki 6: Helsingin Sanomat 10.1.2015, päivitetty 11.1.2015. Naisen metri on 92 senttiä ja sixpackissa kaksi tölkkiä. Pääkirjoitus/Kolumni. Saatavissa: <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002791131.html> [viitattu 5.2.2017]
- Esimerkki 7: Suomi24-keskustelu 13.2.2011. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Media Oy 2014.
- Esimerkki 8: Keskisuomalainen 1.6.2017. Kolumni: Jo tyttöjen euro on pienempi kuin poikien euro. Kotimaa. Saatavissa: <https://www.ksml.fi/kotimaa/Kolumni-Jo-tytto%C3%B6jen-euro-on-pienempi-kuin-poikien-euro/995020> [viitattu 3.6.2017]
- Esimerkki 9: Taloussanomat 25.1.2009. Yhdysvallat ottaa askeleen kohti palkkatasaarvoa. Saatavissa: <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000001613072.html> [viitattu 24.2.2018]
- Esimerkki 10: Me Naiset -keskustelu 13.3.2015. Saatavissa: https://www.menaiset.fi/keskustelu/2219434/ketju/anu_silverbergin_kolumni_helvetissa_on_erityinen_paikka_lassyttajille?page=1 [viitattu 20.2.2018]
- Esimerkki 11: Suomi24-keskustelu 12.3.2010. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Media Oy 2014.

Esimerkki 12: Ilta-Sanomat 8.11.2014. US: Ekonomistilta karu luku osa-aikatoista – euro onkin vain 33 senttiä. Työelämä. Saatavissa: <https://www.is.fi/tyoelama/art-2000000832951.html> [viitattu 3.1.2018]

Esimerkki 13: Nettiradio Mikaeli 2002. Perhe ja työ - mahdoton yhtälö? Saatavissa: <http://nettiradiomikaeli.internetix.fi/mikaeli/arkisto/tyoelama/tyojaperhe/> [viitattu 17.4.2017]

Esimerkki 14: Helsingin Sanomat 10.1.2015, päivitetty 11.1.2015. Naisen metri on 92 senttiä ja sixpackissa kaksi tölkkiä. Pääkirjoitus/Kolumni. Saatavissa: <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002791131.html> [viitattu 5.2.2017]

Esimerkki 15: Suomi24-keskustelu 14.12.2015. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Media Oy 2014.

Esimerkki 16: Helsingin Sanomat 4.11.2014, päivitetty 5.11.2014. Voiko naisen euro nousta 90 senttiin? Ura. Saatavissa: <https://www.hs.fi/ura/art-2000002774823.html> [viitattu 24.3.2017]

Esimerkki 17: Tekniikka & Talous 11.9.2012. Professorien palkkahaitari on leveä - saman yliopiston sisällä tuhansien eurojen eroja. Saatavissa: <https://www.tekniikkatalous.fi/tyoelama/2012-09-11/Professorien-palkkahaitari-on-leve%C3%A4---saman-yliopiston-sis%C3%A4ll%C3%A4-tuhansien-eurojen-eroja-3310573.html> [viitattu 21.2.2018]

Esimerkki 18: Ilona/Iltalehti 4.11.2014. Suomen rikkaimpien naisten euro on vain 11 senttiä. Pinnalla. Saatavissa: http://www.iltalehti.fi/pinnalla/2014110418807379_iq.shtml [viitattu 13.2.2017]

Esimerkki 19: Yle Uutiset 3.11.2013, päivitetty 4.11.2013. Naisjohtajan euro on valtiolla 1,11 euroa. Talous. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-6914840> [viitattu 10.3.2018]

Esimerkki 20: Kommentti Nasima Razmyarin blogiin / Iltalehti 4.11.2011. Saatavissa: <https://blogit.iltalehti.fi/nasima-razmyar/2011/11/03/miesten-tyot-ja-miesten-palkka-naisten-%E2%80%9Dtyot%E2%80%9D-ja-naisten-%E2%80%9Dpalkka%E2%80%9D/> [viitattu 6.7.2016]

Esimerkki 21: Kouvolan Sanomat 12.3.2015. Kommentti: Maailman köyhän euro on 6 senttiä. Saatavissa: <http://www.kouvolansanomat.fi/Online/2015/03/12/Kommentti%3A%20Maailman%20k%C3%B6yh%C3%A4n%20euro%20on%206%20sentti%C3%A4/2015518759669/4> [viitattu 6.7.2016]

- Esimerkki 22: Yle Uutiset 6.6.2014, päivitetty 22.8.2014. ”Pännii sata prosenttia ajasta”
– Yksin asuva maksaa arjestaan moninkertaisesti pariskuntaan verrattuna. Koti-
maa. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-7206520> [viitattu 23.2.2018]
- Esimerkki 23: Ekonomi, ei päiväystä. Julkinen sektori janoaa talousosaajia. Työelämä.
Saatavissa: <https://www.ekonomilehti.fi/julkinen-sektori-janoaa-talousosaajia/>
[viitattu 25.2.2018]
- Esimerkki 24: Maaseudun Tulevaisuus 5.11.2014. Pienyrittäjän euro on korkeintaan 30
senttiä. Kolumnit. Saatavissa: <http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/mielipiteet/kolumnit/pienyritt%C3%A4j%C3%A4n-euro-on-korkeintaan-30-sentti%C3%A4-1.74020> [viitattu 6.7.2016]
- Esimerkki 25: Yle Uutiset 10.11.2013. Miehen vuosi on 11 kuukautta. Terveys. Saata-
vissa: <https://yle.fi/uutiset/3-6922341> [viitattu 6.7.2016]
- Esimerkki 26: Juttutupa-keskustelu 17.10.2014. Saatavissa: <http://www.kaleva.fi/juttutupa/politiikka/riikka-slunga-poutsalo-perss-ei-kannattane-tasa-arvoa/3638349>
[viitattu 6.7.2016]
- Esimerkki 27: Suomi24-keskustelu 12.3.2010. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Me-
dia Oy 2014.
- Esimerkki 28: Juttutupa-keskustelu 14.8.2014. Saatavissa: <http://www.kaleva.fi/juttutupa/urheilu/yleisurheilijoiden-asut/3507318> [viitattu 17.3.2017]
- Esimerkki 29: Helsingin Sanomat 10.1.2015, päivitetty 11.1.2015. Naisen metri on 92
senttiä ja sixpackissa kaksi tölkkiä. Pääkirjoitus/Kolumni. Saatavissa:
<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002791131.html> [viitattu 5.2.2017]
- Esimerkki 30: Helsingin Sanomat 10.1.2015, päivitetty 11.1.2015. Naisen metri on 92
senttiä ja sixpackissa kaksi tölkkiä. Pääkirjoitus/Kolumni. Saatavissa:
<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002791131.html> [viitattu 5.2.2017]
- Esimerkki 31: e-ville.com-verkkokauppa 2006–2018. Saatavissa: <https://www.e-ville.com/fi/153-tyokalut/16871-rullamitta-5m.html> [viitattu 19.2.2017]
- Esimerkki 32: Suomi24-keskustelu 3.1.2009. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Me-
dia Oy 2014.
- Esimerkki 33: Suomi24-keskustelu 16.5.2015. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Me-
dia Oy 2014.
- Esimerkki 34: Vauva.fi-keskustelu 3.4.2015. Saatavissa: http://www.vauva.fi/keskustelu/4434246/ketju/mies29v_miettii_miksi_tyhmienkin_naisen_euro_on_80_senttia [viitattu 18.12.2016]

Esimerkki 35: Suomi24-keskustelu 5.11.2007. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Media Oy 2014.

Esimerkki 36: Suomi24-keskustelu 12.4.2003. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Media Oy 2014.

Esimerkki 37: Suomi24-keskustelu 31.12.2009. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Media Oy 2014.

Esimerkki 38: Wikikirjasto, viimeksi muokattu 18.5.2015. Saatavissa: https://fi.wikibooks.org/wiki/Wikijunior_Aurinkokunta/Tulostettava [viitattu 6.7.2016]

Alaviite 1: Kirkko ja kaupunki 12.11.2009. Naisen euro on kirkossa 94 senttiä. Saatavissa: <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/naisen-euro-on-kirkossa-94-senttia> [viitattu 3.1.2018]

Alaviite 2: Suomi24-keskustelu 19.2.2011. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Media Oy 2014.

Alaviite 3: Suomi24-keskustelu 12.3.2010. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Media Oy 2014.

Alaviite 7: Keskisuomalainen 1.10.2011. Pizzan ystävän metri on 46 senttiä. Kolumni. Saatavissa: <http://www.ksml.fi/mielipide/kolumnit/pizzan-ystavan-metri-on-46-senttia/968180> [viitattu 6.7.2016]

Alaviite 8: Suomi24-keskustelu 4.9.2009. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Media Oy 2014.

Alaviite 10: Wikikirjasto, viimeksi muokattu 18.5.2015. Saatavissa: http://fi.wikibooks.org/wiki/Wikijunior_Aurinkokunta/Tulostettava [viitattu 4.1.2018]

Alaviite 16: Suomi24-keskustelu 22.1.2011. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Media Oy 2014.

Alaviite 17: Helsingin Sanomat 18.7.2008. Hallitus haluaa naisia yritysten hallituksiin ja isiä perhevapaille. Kotimaa. Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004584507.html> [viitattu 26.2.2018]

Alaviite 19: Helsingin Sanomat 10.1.2015, päivitetty 11.1.2015. Naisen metri on 92 senttiä ja sixpackissa kaksi tölkkiä. Pääkirjoitus/Kolumni. Saatavissa: <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002791131.html> [viitattu 5.2.2017]

Alaviitteet 35 ja 42: Maaseudun Tulevaisuus 5.11.2014. Pienyrittäjän euro on korkeintaan 30 senttiä. Kolumnit. Saatavissa: <http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/mielipiteet/kolumnit/pienyritt%C3%A4j%C3%A4n-euro-on-korkeintaan-30-sentti%C3%A4-1.74020> [viitattu 6.7.2016]

Alaviite 45: Helsingin Sanomat 10.1.2015, päivitetty 11.1.2015. Naisen metri on 92 senttiä ja sixpackissa kaksi tölkkiä. Pääkirjoitus/Kolumni. Saatavissa:

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002791131.html> [viitattu 5.2.2017]

Alaviite 49: Suomi24-keskustelu 5.11.2007. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Media Oy 2014.

Alaviite 50: Suomi24-keskustelu 12.4.2003. Suomi 24 virkkeet -korpus, ks. Aller Media Oy 2014.

Liite 2. Taulukko aineiston naisen euro -konstruktion ilmentymien subjektilausekkeista

Taulukko esittää aineiston kopulalauseen muotoisten ilmentymien subjektilausekkeet jaoteltuina sekä lausekkeen edussanan että genetiivimääritteen tarkoitteen mukaan. Kopulalauseen muotoisia ilmentymiä aineistossa on yhteensä 117. Lisäksi aineistoon sisältyy kolme eksistentiaalilauseetta edustavaa ilmentymää, joiden e-subjekteja ei ole sisällytetty tähän taulukkoon.

Kaarisulkeissa esitetään ilmaistyyppin esiintymismäärä aineistossa. Joistakin aineiston ilmentymistä genetiivimääräite puuttuu tai sen viittauskohde tarkentuu teksti yhteydessä. Tällaisissa tapauksissa tarkoite, joka genetiivimääritteeksi voitaisiin hahmottaa, on kuvattu taulukkoon hakasulkeissa.

edussana (117)	naistarkoitteinen genetiivimääräite (71)	miestarkoitteinen genetiivimääräite (33)	muu genetiivimääräite (13)
euro (72)	naisen euro (31)	miehen euro (3)	julkisalojen [ekonomien] euro (1)
	naisten euro (3)	homoparin 2 euroa (2)	maahanmuuttajan euro (1)
	suomalaisen naisen euro (2)	homon euro (1)	maailman köyhän euro (1)
	16-vuotiaiden tyttöjen euro (1)	miehen eläke-euro (1)	pienyrittäjän euro (1)
	[sinun] euros (1)	miesehdokkaan euro (1)	vasenkätisen euro (1)
	freelancer-naisen euro (1)	miesten euro (1)	venäläisten euro (1)
	maahanmuuttajanaisen euro (1)	minun euron (2)	yksin asuvan euro (1)
	naisen euro (1)		yrittäjän euro (1)
	naisen eläke-euro (1)		[osa-aikatyötä tekevän] euro (1)
	naisjohtajan euro (1)		
	naismäkihyppääjän euro (1)		
	naisprofessorin euro (1)		
	palkkatyössä olevan maahanmuuttajanaisen euro (1)		
	suomalaisnaisen euro (1)		

	Suomen rikkaimpien naisten euro (1)		
	Suomen suurituloisimpien naisten euro (1)		
	tyhmienkin naisten euro (1)		
	äidin euro (1)		
	äitien mediaanieuro (1)		
metri (7)	naisen metri (4)	miehen metri (1)	pizzan ystävän metri (1)
	sen [Marja-Liisan] metri (1)		
tunti (6)	naisen tunti (3)	miehen tunti (2)	
	sinkkunaisen tunti (1)		
vuosi (6)		miehen vuosi (3)	vangin vuosi (2)
		miesten vuosi (1)	
20 senttiä (4)		miehen 20 senttiä (3)	
		miesten 20 senttiä (1)	
dollari (3)	latinonaisen dollari (1)	miehen dollari (1)	
	naisen dollari (1)		
kilo (2)	naisen kilo (2)		
markka (2)	naisen markka (1)		
	suomalaisen naisen markka (1)		
vuorokausi (2)		miesten vuorokausi (1)	[minun] vuorokauteni (1)
elinvuosi (1)		miehen elinvuosi (1)	
[kiitettävä] numero (1)		pojan kiitettävä numero (1)	
kilometri (1)	naisten kilometri (1)		
korkeakoulu (1)		miehen korkeakoulu (1)	
maraton (1)	naisen maraton (1)		

perhe (1)		miehen perhe (1)	
punta (1)	naisen punta (1)		
sentti (1)		miehen sentti (1)	
siivoustunti (1)		sinkkumiehen siivoustunti (1)	
taala (1)	naisen taala (1)		
työmatka-kilometri (1)		miehen työmatkakilometri (1)	
työvuosi (1)		miehen työvuosi (1)	
viikko (1)		miesten viikko (1)	